

ÜGYÉSZSÉGI SZEMLE

2019/03. ■ IV. ÉVFOLYAM 3. SZÁM

ÜGYÉSZSÉGI SZEMLE

2019/03. ■ IV. ÉVFOLYAM 3. SZÁM

Alapító: Legfőbb Ügyészség

Kiadó: Országos Kriminológiai Intézet

Főszerkesztő: Prof. Dr. Vókó György DSc OKRI igazgató, professor emeritus (PPKE)

Felelős szerkesztő: Dr. Kiss Anna PhD tudományos főmunkatárs (OKRI),
egyetemi oktató (PPKE)

Olvasószerkesztő: Dr. Kőhegyes Anikó

A szerkesztőbizottság elnöke: Prof. Dr. Belovics Ervin PhD legfőbb ügyész helyettes,
tanszékvezető egyetemi tanár (PPKE), egyetemi magántanár (ELTE)

A szerkesztőbizottság tagjai:

Prof. Dr. Polt Péter PhD legfőbb ügyész, tanszékvezető egyetemi tanár (NKE),
c. egyetemi tanár (PPKE)

Dr. Lajtár István PhD legfőbb ügyész helyettes, c. egyetemi tanár (KRE)

Dr. Fejes Péter PhD győri fellebbviteli főügyészségi ügyész, egyetemi docens (ELTE)

Dr. Nánási László PhD c. fellebbviteli főügyészségi ügyész, Bács-Kiskun megyei főügyész,
c. egyetemi docens (Szegedi Tudományegyetem)

Dr. Békés Ádám PhD ügyvéd, egyetemi docens (PPKE)

Prof. Dr. Domokos Andrea PhD intézetvezető egyetemi tanár (KRE)

Prof. Dr. Gellér Balázs József PhD ügyvéd, tanszékvezető egyetemi tanár (ELTE)

Prof. Dr. Görgényi Ilona PhD intézetigazgató egyetemi tanár (Miskolci Egyetem)

Szerkesztőbizottsági titkár: Dr. Sárkány Eszter PhD tudományos főmunkatárs (OKRI)

Tördelő, grafikus: Dr. Kőhegyes Anikó

Weboldal tervező: Legfőbb Ügyészség Informatikai Főosztály

TARTALOM

2019/03

TANULMÁNYOK

- 06** Domán Augusztina
A Ganzer-szindróma megjelenése, értékelése a büntetőeljárásban, elhatárolása más pszichiátriai betegségektől, illetve a színleléstől
- 18** Ritter Ildikó – Tilki Katalin – Garai Renáta
Alkalmatlan vezetők
A végleges hatályú járművezetéstől eltiltás büntetés alkalmazásának főbb jellemzői
- 48** Bakonyi Mária
A beismerő vallomás az új Be. középpontjában

KEREKASZTAL-BESZÉLGETÉS

- 74** Beszámoló a „Gyűlölet-bűncselekmények és gyűlöletbeszéd: megoldási lehetőségek és tanulságok Európában” című konferenciáról

HÍREK

- 90** A legfőbb ügyész 2020. évi tudományos pályázati felhívása

NEMZETKÖZI FIGYELŐ

- 104** Kiss Anna
A sértett aktív legitimációjának minimális szintje az európai modellek és az EU irányelvei alapján 1.

KÖNYVAJÁNLÓ

- 108** Válogatás a szakirodalomból

MELLÉKLET – OTDK 2019, VÁLOGATÁS

- 110** Preininger Lilla
Gondolatok a magyar drogpolitikát érintő kihívásokról

DOMÁN AUGUSZTA¹

A GANSER-SZINDRÓMA MEGJELENÉSE, ÉRTÉKELÉSE A BÜNTETŐELJÁRÁSBAN, ELHATÁROLÁSA MÁS PSZICHIÁTRIAI BETEGSÉGEKTŐL, ILLETVE A SZÍNLELÉSTŐL

A beszámítási képességet büntetőjogi szempontból érintő tényezők köre és megítélése évszázadok során alakult ki, illetve nyerte el mai rendszerét. Egy azonban minden kétséget kizáróan leszögezhető: az elmebetegségnek a felelősség megítélésére mindig is kiható szerepe volt.

Az elmeműködés zavarának szerepe a büntetőjogi felelősség megállapításának körében

Már a Csemegi Kódex (1878. évi V. tv.) is értékelte az elmebetegséget a büntetőjogi felelősség megállapításakor, konkrétan a 76. §-ában: „Nem számítható be a cselekmény annak, a ki azt öntudatlan állapotban követte el, vagy kinek elmetehetsége meg volt zavarva és e miatt akaratának szabad elhatározási képességével nem bírt.” A beszámítási képesség két eleme tehát a felismerés, azaz az értelem bírása és az értelem szabadsága. Ha a két elem bármelyike hiányzott a tett elkövetésekor, akkor hiányzott a beszámíthatóság is, tehát bűncselekmény sem jöhetett létre.

A bűnvádi perrendtartásról szóló 1896. évi XXXIII. törvénycikk 246. §-a rendelkezett arról, hogy mi a követendő eljárás, ha gyanú merül fel, hogy a terhelt beszámítási képessége nem teljes. Ebben az esetben két orvos véleménye volt szükséges, hogy megállapítsák: „a terhelt elmezavarban vagy öntudatlanságban szenved-e vagy nem, illetőleg a bűncselekmény elkövetésekor abban szenvedett-e úgy, hogy e miatt akaratának szabad elhatározása képességével nem bírt s az iránt is nyilatkozni, vajjon a terhelt állapota közveszélyes-e?”

¹ Dr. Domán Augusztá ügyész (KNYF), PhD hallgató (PPKE JÁK)

Ha a szakértők a terhelt akaratának szabad elhatározását korlátozó körülményt észleltek, véleményükben kötelesek voltak azokat részletezni.

A hatályos szabályozás [2012. évi C. tv 17. § (1)–(2)]: az alábbiak szerint fogalmaz:

„Nem büntethető, aki a büntetendő cselekményt az elmeműködés olyan kóros állapotában követi el, amely képtelenné teszi cselekménye következményeinek a felismerésére, vagy arra, hogy e felismerésnek megfelelően cselekedjen. A büntetés korlátlanul enyhíthető, ha az elmeműködés kóros állapota az elkövetőt korlátozza a bűncselekmény következményeinek a felismerésében, vagy abban, hogy e felismerésnek megfelelően cselekedjen.”

Tehát az elmeműködés kóros állapota fajtáinak meghatározását a jogalkotó a mindenkori orvostudomány feladatának hagyja meg.

A szkizofrénia

A jelen cikkben bemutatni kívánt Ganserg szindróma megértéséhez nélkülözhetetlen a szkizofrénia rövid leírása. A két tünetegyüttes elhatárolása több esetben merülhet fel a gyakorlatban, ugyanakkor pszichózis jellemzően a szkizofrénia esetében fordulhat elő, és a Ganserg szindrómánál nem, amely tény rendkívüli jelentőségű a büntetőjogi felelősségre vonás szempontjából.

Ha egy személy pszichózisban követ el egy egyébként büntetendő cselekményt, ezen állapota miatt nem vonható büntetőjogi felelősségre.

A pszichózis egy olyan állapotot jelent, amelyben a beteg kapcsolata a valósággal megszűnik. Észlelése, információfeldolgozása, a környezetből jövő ingerekre történő válaszkészsége oly mértékben torzul, hogy a legegyszerűbb adaptív funkciók fenntartására sem vagy alig képes. Pszichózisban elveszik a realitáskontroll. Ebben a valóságtól elszakadt állapotban gyakran él át hallucinációkat, azaz téves észlelési élményeket és téveszméket, hamis vélekedéseket, meggyőződéseket.

A pszichózis egyik leggyakoribb megjelenési formája a szkizofrénia. A „schizophrenia” elnevezést 1911-ben Eugen Bleuler, svájci pszichiáter használta először. A kifejezés a görög eredetű „kettéhasadt elméből” származik, a „skizo” (hasít) és a „phren” (szellem) szavakból, ami érzékelteti a gondolati folyamatok széttöredezettségét, az érzelmek és gondolatok kettéhasadását és a valóságtól való visszavonulást.

E betegség a gondolkodás és a realitáskontroll zavarát jelenti, a tudatzavart állapotban hiányzik a megfelelő ítéletalkotó és döntési képesség, felléphetnek hallucinációk, megjelenhetnek téveszmék. Az érzelmi-indulati élet zavara megnyilvánulhat agresszív-

tásban, elsősorban heteroagresszivitásban, de nem zárható ki, hogy ugyanez az energia autoagresszivitásba fordul.

Általában a betegségbelátás hiányával jár e kórkép, s a tünetek elfedéséhez szükséges gyógyszer akár rövid időre történő elhagyása is fokozza a gondolkodás zavarát, valamint az agresszivitást.

A szkizofrénia nem egységes kórkép, valójában több, egymástól több tekintetben különböző, ugyanakkor több tekintetben hasonlóságot mutató zavar, összefoglaló neve a pszichotikus állapotok közé sorolt agyi betegségeknek, melyeknek jellemző tünete, hogy a beteg a realitástól elszakad, akarata, gondolatai és érzelmei szétesnek.

A klinikusok igyekeznek hasonlóságokat és különbségeket találni a szkizofrénia sokféle tünete között. Megkülönböztetnek pozitív, produktív és úgynevezett negatív vagy deficit tüneteket. A pozitív tünetek azok, amelyek a normális pszichés működéshez képest többletet jelentenek, pl. érzécsalódás, hallucináció, doxazmák, dezorganizált viselkedés és beszéd. A negatív tünetek pedig a normális pszichés működés hiányában érhetők tetten: apátia, anhedónia, érzelmi elsívárosodás, indítékszegénység, beszédképtelenség, erőtlenség.

A harmadik tünetcsoport a pszichomotoros tünetek. A szkizofréniára jellemző tünet a kettősség, a kettős könyvelés, amelynek lényege, hogy a beteg meg van győződve téveszméinek valóságáról, ebben a hitében megingathatatlan, ugyanakkor a mindennapi rutin-feladatokat is el tudja végezni.²

A Ganser-szindróma

1898-ban Sigbert Josef Ganser írta le három, tárgyalásra váró gyanúsított esetében a „megközelítő válaszadás”, a ködös tudat, a hallási és vizuális hallucinációk és az amnézia szimptomáit. Ezen személyek zavarodottságot, hallásos és vizuális hallucinációkat, a közelmúlt eseményeire vonatkozó amnéziát, szenzoros és motoros konverziós zavarokat, üres vagy fixált tekintetet és megközelítő válaszokat produkáltak. A személyek megdöbbentő tudatlansága színlelésre engedne következtetni, de Ganser szerint egy ködös hisztériától szenvedtek, és nem állt szándékukban a megtévesztés.³

2 COMER, R. J. (2003): A lélek betegségei. Pszichopatológia. Budapest: Osiris, 460. o.

3 GANSER, S. J. (1898): Ueber einen eigenartigen hysterischen Dämmerzustand [On a peculiar hysterical state of somnolence]. *Archiv für Psychiatrie und Nervenkrankheiten*, vol. 30, S. 633–640.

Az évek során Ganser-szindrómás esetek alapján több tünetet is megfigyeltek: abszurd, nevetséges vagy megközelítő válaszokat egyszerű, kognitív kérdésekre, ködös tudatot, dezorientációt és zavarodottságot, emlékezetkiesést – különösen a személy alapproblémájával és később magával a Ganser-epizóddal kapcsolatban –, konverziós és egyéb szomatikus tüneteket, ideértve egyensúlyzavarokat, pszeudo agyvérzést és egyéb valószínűtlen neurológiai tüneteket. Észleltek még vizuális és auditoros hallucinációkat és drámai vagy abszurd természetű érzékszalódásokat, zavart vagy a személyes identitás teljes elvesztését, elkóborlást, regresszív és időnként gyermeteg viselkedést és gyorsan megszűnő tüneteket. A Ganser-szindróma első meghatározásától számított egy évszázad alatt sok vita övezte a besorolását. Bizonyos időkben egyszerű szimulációnak vették, máskor pszichotikus, hisztrionikus vagy organikus zavarnak tekintették. A Ganser-szindrómát más mentális zavarok velejárójának is vélték, mint például szkizofrénia, depresszió, mérgezéses állapotok, bénulás, alkoholizmus és színleltbetegség-zavar. Jelenleg máshogy nem meghatározott disszociatív zavarként tartják számon.⁴ „Erről akkor beszélünk, ha egy rab stratégiai célzattal örülnék tetteti magát, általában valahol a szimulálás és a hisztéria közötti kórképnek tekintik” – írja Thomas Szasz „Az elmebetegség mítosza” című könyvében.⁵ A személy, akit bűncselekmény elkövetésével vádolnak, ugyanakkor mentesülne büntetése alól, ha beszámíthatatlannak nyilvánítanak, anélkül, hogy feltétlenül tudatában lenne annak, mit csinál – felszínes szemlélőként ítélve beszámíthatatlan módon kezd viselkedni. A legjellemzőbb tünet a megközelítő válaszok adása a legegyszerűbb kérdésekre is, például arra, hogy mennyi kettő meg kettő, a válasz öt. A személy abszurd válaszokat is adhat, sőt hallucinációkat is produkálhat, de ezek a tünetek csak az adott „szorult” szituációban jelentkeznek, a szituáció megszűntével spontán eltűnnek. Első ránézésre rendkívül nehéz megkülönböztetni akár a szkizofréniától, akár az egyszerű szimulációtól. A szindróma nemcsak börtönben figyelhető meg, hanem bármilyen extrém stresszhatásnak kitett személynél.⁶

Egy 94 esetet feldolgozó kutatás megállapította, hogy a mentális betegségtársulás, azaz a mentális betegség komorbiditásának hiánya az esetek döntő többségében egy specifikus oki mechanizmusra enged következtetni, amely alátámasztja azt az érvelést, hogy

4 DROB, S. – MEEHAN, K. (2000): The diagnosis of Ganser Syndrome in the practice of forensic psychology. *American Journal of Forensic Psychology*, vol. 18, no. 3, pp. 37–62.

5 SZASZ, Th. S. (1974 [1961]): *The Myth of Mental Illness: Foundations of a Theory of Personal Conduct*. New York: Harper & Row.

6 SZASZ (1974): i. m.

a Ganser-szindróma, más ritka pszichiátriai zavarokhoz hasonlóan, egy betegségτανίlag különálló entitás.⁷

Egy kutatásom során megismert jogesetben⁸ a szkizofrénia és a Ganser-szindróma elhatárolása volt a szakértők feladata. A két eset megállapításának következményei között óriási a különbség. Míg a hasadásos elmebetegség vagy szkizofrénia jelenléte a cselekmény elkövetésekor a legtöbb esetben kizárja a beszámítási képességet, addig a Ganser-szindróma, mivel általában a cselekmény elkövetése után, a felelősségre vonás idején, a szorult helyzetre adott válaszként jelentkezhet, semmilyen módon nem befolyásolja azt.

A középkorú férfi terhelt elmeállapotának vizsgálatát vesztegetést állítva elkövetett befolyással üzérkedés büntette miatt folytatott eljárásban rendelték el. Első pszichiátriai kezelésére szorongásos panaszok, hangulati ingadozás és időszakonként jelentkező öngyilkossági gondolatok miatt került sor járóbeteg-ellátás keretében, ahol érzelmileg labilis személyiségzavart diagnosztizáltak. Kiemelendő, hogy már akkor felfüggesztett szabadságvesztés hatálya alatt állt. Később kórházi kezelésben is részesült. Paranoid szkizofrénia diagnózissal bocsátották el, ugyanakkor ezt a diagnózist a későbbi igazságügyi elmeorvos szakértői lelet és vélemény nem támasztotta alá, mivel ezt a betegséget sem az élettörténeti adatok, sem pszichotikus epizódok, sem a későbbi vizsgálatok nem igazolták:

„A pszichológiai exploráció alkalmával szemkontaktust nem teremt, kérésre sem, lehajtja a fejét. Viszont a későbbiekben, amikor megfeledkezik önmagáról, gond nélkül kialakít szemkontaktust. A vizsgálat során együttműködése végig megkérdőjelezhető. Egyszerű kérdésekre is helyes közeli, de helytelen válaszokat ad. Önmagától kezd bele bizarr élményei leírásába. Állítása szerint egy halott, fiatal nőbeteg megtapadt, üveges szemmel néz rá, azt érzi, hogy benne is van. Kérdésre, hogy melyik kézzel szokott írni, azt feleli, hogy nem emlékszik, hogy az iskolában melyik kézzel írt, de mindkét kézzel tud írni. Azt állítja, hogy az olyan kérdésektől, hogy hogy hívják, mikor született, rosszul van, ezek miatt kerül rossz állapotba. Nem tudja megmondani, hogy mikor született, fejfájásra panaszkodik. Közben szemét lecsukva fogja a fejét. Elmondása szerint a korábbi elmeorvos szakértői kiszámolták, hogy hány éves, de elfelejtette. Iskolai végzettségét nem tudja, azt mondja, hogy doktor, de nem tudja, milyen doktor, össze van keveredve. Tanulmányaira nem emlékszik, egyetem dereng, külföldön is volt. Azt mondja, az hogy pszichiátrián kezelték szkizofréniával,

7 MENDIS, S. – HODGSON, R. E. (2012): Ganser syndrome: examining the aetiological debate through a systematic case report review. *European Journal of Psychiatry*, vol. 26, no. 2, pp. 96–106.

8 A téma érzékenysége miatt, az érintett személy beazonosíthatóságának elkerülése érdekében, személyiségi jogok védelmében nem tüntetek fel ügyszámot.

azt jelenti, »eltörött a lelke«. Nem tudja, hogy mikor kezdődött a kezelés. Édesapja elhalálozott, de nem tudja mikor, vezető volt egy gyárban. Nagyot sóhajt, sírni próbál, de nem jönnek könnyek a szemére. Elmondása szerint jóságos hallucináció is van, »zselészerű alak csöpög«, nem lehet megmondani, ki vagy mi ez az alak, sokáig látta, de kellemes volt. A rosszabb, hogy nem volt feje, póklábai voltak, nem tudta kontrollálni a lábmozgását. Közli, hogy teljesen elvesztette időérékét. Korábbi büntetésére, eljárásra nem emlékszik, »zárkában küzd saját magával«. Naponta rátelepül másik énje, meg akarja ölni. Kérdésre, hogy »Ez a szkizofrénia?« azt válaszolja, hogy nem tudja. »Ordas farkasok vannak«. Több énje van, egy közülük a legveszélyesebb, hosszú folyamat lenne elmondani, van egy ÁVH ezredes, akit agyonvertek, fájdalmát érzi, külvilággal való kapcsolatát elveszti, más nincsen. Legszívesebben a filmek érdeklik. Nem tudja, hogy most börtönben van-e. Nem tudja, hogy milyen eljárás folyik ellene, felolvasta a doktornő, szövegben volt, hogy ajánlatot tett, névre nem emlékszik, hazugság az egész. Nincsenek barátai. Rendőrökkel szoros munkakapcsolatban volt. Feszültséget érez. Önmagától mondja, hogy a terápiát szeretné folytatni, vizsgálatra vitték, úgy tudja.

Az intelligenciavizsgálatnál a dátumot nem mondja, születési idejéből a hónapot nem megfelelően mondja, két hónappal korábbra teszi születését. Három szó közvetlen felidézése nem hajlandó. Ötől visszafelé nem számol. Testrészek megnevezése helyes közeli, de helytelen.”

Az igazságügyi pszichológus szakértői lelet és összegzett vélemény szerint a terhelt gondolkodásának hatékonysága, intellektusa nem mérhető, mert a kérdésekre helyes közeli, de következetesen helytelen válaszokat ad. A kérdéseket pontosan megérti. Felmerül a Ganser-szindróma lehetősége, amelynek jellemzője a személyiség bizonyos fokú megváltozottsága. A külső világ vágyteljesítő meghamisítása és a gondolkodás megváltozása tapasztalható. Viselkedése szinte gyermeki szintre esik vissza, a válaszok primitívek, de valós válasz körüliek, mintha pszichiátriai betegséget utánozna, de az egész tünetcsoportra a tudat beszűkülése, valamint az emlékezeti probléma hangsúlyozása jellemző. Színleléstől nehéz elválasztani. A vizsgálat megállapította, hogy az IMEI⁹-véleményben megfogalmazottakhoz hasonlóan itt is megmutatkozott: a vizsgált személy ismeretekkel rendelkezik a disszociatív személyiségről, amelyet kever a korábban diagnózisként meghatározott szkizofréniával.

Az időben körülbelül egy héttel későbbi elmeorvos szakértői leletben leírják, hogy a vizsgált személy személyiségére érzelmi és viselkedésbeli kiegyensúlyozatlanság, alacsony stressztűrőképesség jellemző. A vizsgálatoknál megfigyelhető az erős tünettúlzó magatartás.

A terhelt igyekszik vélt pszichiátriai tüneteket produkálni, amelyek azonban az általa megfogalmazott mentális betegségek egyikének sem felelnek meg. Infantilis, regresszív magatartást mutat, azaz koránál, végzettségénél és intelligenciaszintjénél alacsonyabb szintű működéseket produkál, de szerepéből időszakosan kizökkenhető. Erős manipulációs törekvés detektálható, vélt érdekeinek megfelelően. Szorongásra, feszültségre hajlamos, öntörvényű, szabálykövetése laza. Morális és jellembeli gyengeségek igazolhatók, felelősségvállalása alacsonyabb szintű, hibáit igyekszik másokra, a körülményekre, illetve mentális betegségekre hárítani. Személyiségzavara kevert, narcisztikus, hisztrionikus és antiszociális elemek egyaránt dominálnak. Ez a személyiségzavar a terhére rótt cselekmény vonatkozásában, figyelembe véve annak bonyolult cselekményét és célirányos jellegét, a beszámítási képességet korlátozó vagy kizáró tényezőként nem értékelhető. A terhére rótt cselekmény idején, úgyszintén a vizsgálat idején is a cselekménye társadalomra veszélyességének felismerésére és a felismerésnek megfelelő magatartás tanúsítására képes volt. Érzékelhető regresszív megnyilvánulásai személyiségzavarából adódó manipulatív viselkedésből és túlnyúló magatartásából adódó alkalmazkodási és viselkedési zavarként, vélt érdekeinek megfelelő tudatos viselkedésként értékelhetők.

Az anonim határozatok tárában¹⁰ szabadszöveges kereséssel, a „Ganser” szót beírva található határozatok közül hármat mutatok be.

1.) Első fokon a vádlottat folytatólagosan elkövetett lopás büntetében, folytatólagosan elkövetett készpénz-helyettesítő fizetési eszközzel való visszaélés büntetében és emberölés előkészületének büntetében mondták ki bűnösnek, halmazati büntetésül hét év börtönbüntetésre és 1 500 000 forint pénzbüntetésre ítélték.¹¹

A vádlott védője fellebbezésének indokolásában hivatkozott védenca egészségügyi állapotára, arra, hogy másfél évvel ezelőtt agyvérzésen esett át, melynek következtében jobb oldali paresis utáni állapotban van és a jobb szemére nem lát, illetőleg magas vérnyomásban szenved. Hivatkozott továbbá arra, hogy védenca törvénytisztelő életmódot folytatott, még szabálysértési bírságot sem kapott, válása miatt azonban az élete összeomlott, és ezen túlmenően „Ganser-szindrómában szenved, ami a bezártsággal hozható összefüggésbe. A Ganser-szindrómában szenvedőknek pedig az énazonossága részlegesen vagy teljesen megbomlik. Az állapot többnyire hirtelen kezdődik és hirtelen ér véget. Különösen zárt intézményben fordulhat elő és nehéz a színleléstől elhatárolni. Azonban ez nem

10 <http://birosag.hu/ugyfelkapcsolati-portal/anonim-hatarozatok-tara>

11 Fővárosi Ítéltábla mint másodfokú bíróság, 1. Bf. 423/2012/22.

jelent tudatos szimulálást, hanem valamilyen fenyegetettség okozta különleges infantilis jellegű viselkedésszavar. Mindezek alapján a védő álláspontja szerint teljesen indokolatlan vele szemben az első fok által alkalmazott hosszabb tartamú szabadságvesztés büntetés kiszabása”. A Fővárosi Ítéltábla mint másodfokú bíróság nem tért ki a Ganser-szindróma részletezésére, csupán a vádlott „egészségi állapotára” hivatkozva, enyhítő körülményként értékelte azt.

2.) Az elsőrendű vádlottat már korábban csoportosan elkövetett rablás büntette és más bűncselekmények miatt 1 év 10 hónap, végrehajtásában háromévi próbaidőre felfüggesztett börtönbüntetésre ítélték.¹²

A terhelt a tárgybani büntetőeljárás alapjául szolgáló bűncselekmény elkövetésekor elmebetegségben, tudatzavarban, szellemi leépülésben nem szenvedett. Enyhe fokban gyengeelméjű, ami személyiségzavarral ötvöződik. Személyiségzavarára főként az érzelmi, indulati élet és a szociális beilleszkedés zavara a jellemző. Bizonyítást nyert, hogy a terhelt ezen állapota enyhe fokban korlátozta abban, hogy felismerje cselekményei társadalomra veszélyes következményeit és abban, hogy ezen felismerésének megfelelően cselekedjék. A terhelt Ganser-szindrómának nevezett tudatborult állapotban szenved, amely a regresz-szív reakciók egyik formája. Tudatzavar által kísért kialakulásában, illetve lefolyásában nagy szerep jut az érzelmeknek. A terhelt betegsége gyakran elhúzódó kórlefolyást mutat és többnyire fogságban alakul ki. Ezen betegség lényege, olvasható az ítéletben, hogy a letartóztatás hatására kialakuló érzelmi feszültség „fantáziajátékot” indít el, a beteg beleéli magát ebbe az elképzelt szituációba, és ez válik számára valósággá. Az is előfordulhat, hogy a terhére rótt bűncselekménnyel kapcsolatban álló kérdésekre oda nem illő válaszokat ad, és ezt követi a tudatborulás. Ez egyfajta menekülést jelent a számára elviselhetetlennek tűnő és nagy érzelmi feszültséget jelentő helyzetből. A beteg viselkedése gyermekes, elmebetegséget másol, a színleléstől az akaratlagos, célirányos összetevők hiánya különbözteti meg. Mivel a vádlottnál ezen állapot a terhére rótt bűncselekmények elkövetését követően alakult ki, a beszámíthatósága vonatkozásában nem kerülhet értékelésre. A terhelt orvosi kezelése szükséges, amely meg is történt, illetve büntetés-végrehajtási intézet keretein belül valósul meg. A vádlott ezen állapota börtöntűrő képességét csökkenti, hiszen betegsége éppen a számára elviselhetetlennek tűnő helyzet hatására alakult ki.

Ebben az esetben is enyhítő körülményként értékelte a bíróság a vádlott igazolt Ganser-szindrómáját, valamint azt is, hogy ebből az állapotából fakadóan a börtöntűrő képessége csökkent.

12 Szegedi Törvényszék, B. 822/2006/24.

3.) A bíróság a vádlottat bűnösnek mondta ki gyermekpornográfia büntettében, ezért 6 hónap szabadságvesztésre és 2 év közügyektől való eltiltásra ítélte.¹³

Az ítéletben nem szerepel a Ganser-szindróma, csupán a frusztrációs helyzetre adott regresszív, skiziform (Ganser) típusú tünetképzés. Az igazságügyi elmeorvos szakértői véleménye szerint: „A vádlott nem szenved tudatzavarban, elmebetegségben, értelmi fogyatékosságban, szellemi leépülésben, kóros mértékű személyiségzavarban. A pszichológiai vizsgálat neurotikus háttéren indult, antiszociális irányba mutató disszociatív személyiségfejlődést tárt fel, teátrális öndestrukció lehetőségével. Átlagos intellektusú, megtartott realitásérzékű, szorongó egyén, fantáziavilágában én-túlértékeléssel, a pszuedologia phantastica sajátosságaival. Teátrális érzelmi élet, feszült alapkarakter, demonstratív, helyzetfüggő viselkedés, rossz kompromisszumkötő és gyenge kudarctűrő képesség, irreális kötődés, hiányzó elaborációs lehetőségek jellemzik, frusztrációs helyzetben regresszióra skiziform (Ganser) típusú tünetképzésre hajlamos. Összességében a vizsgált neurotikus (hisztrionikus) vonásokkal jellemezhető disszociális személyiségű egyén, akinek személyiségi sajátosságai nem tarthatók olyan kóros személyiségzavar tüneteinek, amely beszámíthatóságát érinthetné.”

A bíróság a szabadságvesztés büntetés mértéke meghatározásakor figyelemmel volt „a vádlott cselekményének társadalomra veszélyessége mellett a személyében rejlő társadalomra veszélyességére is”.

4.) Egy holland esettanulmány¹⁴ egy középkorú mérnök szimptomáit írja le. A férfi egy városi útról letérve nekivezette autóját egy falnak. A baleset körülményeit nem sikerült rekonstruálni. A férfi nem sérült meg, de zavarodott volt és ennek következtében a sürgősségi osztályra szállították. Sem tudatállapotában, sem az agyi képalkotó vizsgálatok eredményeként nem tártak fel semmilyen normálistól eltérő körülményt. Néhány óra múlva elengedték. Ugyanakkor a vizsgált személy azt állította, hogy krónikus memóriazavara lett a balesete óta. Fejfájásra, koncentrációhiányra és kimerültségre panaszkodott. Azt állította, hogy teljesen a felesége segítségére szorult. Napi rutinja televíziózásból és a kuttyájával való rövid sétákból állt. Néhány háziorvosi vizit után azt állította, hogy képtelen visszatérni ahhoz az építőipari céghez, amelynek tulajdonostársa is. Biztosítási járadék utáni igényt nyújtott be.

13 Ráckevei Járásbíróság, B.700/2013/20.

14 MERCKELBACH, H. – PETERS, M. – JELICIC, M. – BRANDS, I. – SMEETS, T. (2006): Detecting malingering of Ganser-like symptoms with tests: A case study. *Psychiatry and Clinical Neurosciences*, vol. 60, iss. 5, pp. 636–638.

A biztosító cég pszichiáterhez utalta a férfit állapotfelmérésre. A szakértő azt állapította meg, hogy a vizsgált személy szisztematikusan megközelítő válaszokat ad egyszerű kérdésekre. Egyéb tünetként a ködös tudatot és a bizonytalan járást emelte ki. A szakértő véleménye szerint a vizsgált személy Ganser-szindrómában szenved, amit egy disszociatív, azaz leválasztó reakcióként értelmezett egy erősen negatív életeseményre, nevezetesen a balesetre. Amikor a vizsgált személy azt állította, hogy nem emlékszik több eseményre sem a fiatakorából (például iskoláira, barátaira), a biztosító cég neuropszichológiai vizsgálatra küldte. A szakértők a baleset után három évvel látták. Azt állította, hogy kognitív funkciói nem javultak az eltelt idő alatt, és ezt megerősítette a felesége is. A legfeltűnőbb jelenség az volt a vizsgálata során, hogy megközelítő válaszokat adott egyszerű kérdésekre. Számos tesztet is elvégeztettek a férfival, amelyek eredménye szerint a véletlen válaszadási szinthez képest alacsonyabb teljesítményt mutatott és atipikus tüneteket produkált. Ezért a vizsgálatot végzők a férfiról szóló, nyilvánosan elérhető kiegészítő információk gyűjtése mellett döntöttek. Azt találták, hogy a vizsgált személy abban az időben is, amikor a vizsgálatokat végezték vele, sportemberként elég elfoglalt volt, számos nagy versenyen indult, nem is sikertelenül. Önkéntesként jelentkezett hivatalosan regisztrált játékvezetőnek. Ahogy a cikk írói megemlítik, nehéz elképzelni, hogy egy beteg, aki azt állítja, hogy elfelejtette a saját születési idejét, és aki képtelen egyszerű számolási feladatok elvégzésére, alkalmas legyen sportbíróként való tevékenykedésre. Valamennyi bizonyítékot mérlegelve, a vizsgálatot végző szakértők véleménye szerint a személy Ganser-szerű tünetei kitaláltak voltak annak érdekében, hogy a biztosítási összeget megszerezze.

Tehát nem elegendő a vizsgált személy életében bekövetkezett jelentős életesemény és a memóriadeficitre való hivatkozás, mert ugyan mindkét elem disszociatív zavarra utal, a pszichometriai tesztek és a kiegészítő információk rávilágítanak arra, hogy még ilyen esetekben sem lehet adottnak venni a Ganser-szerű tünetek disszociatív minőségét. Abban az esetben sem, ha a vizsgált személynek egy fejsérülése vezet arra a következtetésre, hogy a Ganser-szerű tünetei organikus eredetűek. Nem szabad kizárni ebben az esetben sem annak a lehetőségét, hogy a személy az agyrázkódás utáni tüneteket ismerve kognitív diszfunkciókat talál ki, azaz szimulál. Ezért kiemelkedően fontos a Ganser-szindrómának a szimulálástól való elhatárolása.

Összegzés

Amennyiben a cselekmény elkövetése idején valóban szkizofréniában szenvedett a terhelt, amely a beszámítási képességét kizárta, a büntetőjogi felelősség nem áll be, a törvényben

meghatározott feltételek fennállása esetén elrendelik a személy kényszergyógykezelését. Ha csupán korlátozta a beszámítási képességét, a büntetőjog felelősséget a bíróság megállapítja, de a büntetés korlátlanul enyhíthető.

Abban az esetben viszont, ha Ganser szindrómáról van szó, amely általában a cselekmény elkövetése után, éppen a büntetőeljárástól, büntetéstől való félelem hatásaként alakul ki, az a beszámítási képességet nem befolyásolta, legfeljebb a büntetés kiszabása körében értékelhető.

Jelen témában a harmadik, izgalmas esetkör a színlelés, azaz a szkizofrénia tüneteinek tudatos, manipulatív tettetése, a büntetőjogi felelősség alól való kibújás érdekében. Finkey Ferenc is megjegyzi már az 1843-ik évi törvényjavaslat kapcsán, hogy az elmebetegség és az épelméjűség megkülönböztetése igencsak nehéz, ugyanis a bűnelkövetők gyakran elmebetegséget színlelnek, hogy megmeneküljenek a büntetőjogi felelősségre vonástól.¹⁵

Korunkban is aktuális ez a téma. A beszámítási képesség kizártságára való hamis hivatkozásnak elsősorban a nagyon súlyos, hosszú, akár életfogytig tartó szabadságvesztéssel fenyegetett bűncselekmények elkövetésekor van értelme Magyarországon, mert ha a terheltnek sikerül megtévesztenie a szakértőket és a felmentéssel egyidejűleg kényszergyógykezelését rendelik el, az IMEI-ből szabadon távozhat, ha megállapítják, hogy nem szükséges a továbbiakban a kezelése.

A beszámítási képesség korlátozott voltára való hamis hivatkozás ugyanakkor gyakrabban előfordulhat, hiszen korlátlanul csökkenthető a büntetés. Minden alkalommal különös figyelmet kell szentelni tehát a szakértői véleményeknek, és meg kell bizonyosodni arról, hogy nem csupán egy érdekvezérelt, manipulatív szimulálásról van szó, amikor a terhelt a kihallgatásán „furcsán” viselkedik.

15 FINKEY Ferenc (1942): Az 1843-i büntetőjogi javaslatok száz év távlatából. In: Lukinich Imre (szerk.): Értekezések a filozófiai és társadalmi tudományok köréből. 5. kötet, 9. szám. Budapest: Magyar Tudományos Akadémia 184.

Domán Augusztó:

A Ganser-szindróma megjelenése, értékelése a büntetőeljáráásban, elhatárolása más pszichiátriai betegségektől, illetve a színleléstől

RITTER ILDIKÓ¹ – TILKI KATALIN² – GARAI RENÁTA³

ALKALMATLAN VEZETŐK

A VÉGLEGES HATÁLYÚ JÁRMŰVEZETÉSTŐL ELTILTÁS BÜNTETÉS ALKALMAZÁSÁNAK FŐBB JELLEMZŐI

Bevezetés

„5 rendbeli ittas vezetés miatt emeltek vádat azzal a férfival szemben, akit egy hónap alatt ötször értek tetten Monoron és környékén – közölte a Monori Járási Ügyészség.

A pilisi férfi január elején úgy közlekedett Pilis utcáin, hogy előtte ivott. A rendőrök igazoltatták, előállították, megszondáztatták, és ez alapján nyomozás indult vele szemben ittas állapotban elkövetett járművezetés miatt. A férfi jogosítványát viszont nem tudták elvenni, mert a korábbi ittas vezetések miatt azt már ideiglenes hatállyal bevonták.

A rendőri intézkedéstől és a büntetőeljárástól függetlenül a férfi a következő hetekben aztán megint többször vezetett ittasan. A rendőrök még négyszer érték tetten, ahogy autójával [...] úgy közlekedett, hogy előtte ivott.

Az ügyészség fogházban végrehajtandó szabadságvesztés kiszabására és arra tett indítványt, hogy a bíróság a vádlottat véglegesen eltiltsa a vezetésről” – volt olvasható egy internetes hírportálon 2019 májusában.⁴ De ezúttal vajon hatásos lesz-e a büntetés? Sikerül-e elérni a speciálprevenációs célt, nevezetesen azt, hogy a szóban forgó úr ittas állapotban ne vezessen gépjárművet? Lehet fogadni!

Ez a kissé fanyar humorú jogeset rávilágít számos olyan anomáliára, amely a járművezetői képességgel kapcsolatos jogi szabályozást és kiváltképp a jogérvényesülést kíséri.

Köztudott, hogy járművezetésre alkalmatlan személyekkel szemben, amennyiben magatartásukkal összefüggésben vagy annak következményeként közlekedési bűncselekményt követnek el, kiszabható vagy ittas, illetve bódult állapot esetén kötelezően alkalmazandó a járművezetésről eltiltás büntetés, amely lehet időben meghatározott vagy végleges hatályú. Ennek kiszabása azonban, mint az fentebb olvasható volt, nem garantálja – főként

1 Dr. Ritter Ildikó tudományos munkatárs, OKRI

2 Dr. Tilki Katalin tudományos munkatárs, OKRI

3 Dr. Garai Renáta tudományos munkatárs, OKRI

4 https://index.hu/belfold/2019/05/02/egy_honap_alatt_otszor_kaptak_el_ittas_vezeses_miatt/

az addiktív viselkedést tanúsító, alkohol- vagy drogproblémával küzdők esetében –, hogy a büntethetővé nyilvánított magatartás nem ismétlődik meg. Még az sem bír visszatartó erővel bizonyos delikvensok vonatkozásában, hogy büntetés hatálya alatt állnak, illetve, hogy nem rendelkeznek járművezetői engedéllyel. Az addiktív készítmények ugyanis mindent felülírnak...

Mi lehet a megoldás?

Talán az önvezető autók? Vagy az ún. alkoholszondás indításgátló eszközök használata? A technológia fejlődésének köszönhetően a közlekedés új formáját hozzák egyre közelebb a hálózatra kapcsolt passzív biztonsági rendszerrel rendelkező önvezető autók. A Mercedes-Benz, a Bosch, a Google vagy az Uber járművei jelenleg tesztelés alatt állnak. Az önvezető autók ötlete nem újszerű (lásd Knight Rider KITT-jét⁵), jó pár évtizede foglalkoztatja az embereket⁶, de az autógyártás és a szoftverfejlesztés terén a technológia csak most érett meg a megvalósításra, illetve a nemzetközi pénzügyi és gazdasági környezet mostanság vált befogadóvá erre az innovációra. Az önvezető autók kifejlesztésének elsődleges célja az, hogy megvédje a közlekedésben résztvevőket az emberi hibákból eredő balesetektől⁷. Hosszú távon számos egyéb járulékos előnnyel is kecsegtet, beleértve több, jelenleg bűncselekménynek minősített magatartást elkövető kriminális exklúzióját⁸, pl. az ittas vagy bódult állapotban elkövetett járművezetést megvalósítókét. Azonban idő kell még ahhoz, hogy az önvezető autózás elterjedjen és a megfelelő biztonsági és felelősségvállalási keret-szabályozás kialakuljon. Addig pedig maradnak a jelenleg érvényes jogszabályok és köz-

5 A hollywoodi filmkultúra alaposan kivette a részét az önjáró autók iránti társadalmi érdeklődés felkeltésében: a Herbie (Kicsi kocsi) filmekén túl, amelyek még a hőskort idézték, az 1980-as években, David Hasselhoff főszereplésével forgatott Knight Rider televíziós sorozatban megálmodták és „megalkották” a filmtörténelem első önjáró autóját, KITT-et, egy átalakított Pontiac Trans Am formájában.

6 <https://24.hu/tech/2018/11/19/halozatba-kotve-szolgalt-minket-a-jovo-autoja/>

7 A tárgykörrel az Ügyészek Lapja is foglalkozott. 2018. november 13-án, a Kriminálexpón a lap szerkesztősége, Kiss Anna úttörő munkájával, Robot Law néven egy olyan szekciót szervezett, amely a robotika és a jog kérdéskörén belül érintette az önvezető autókkal kapcsolatos várható felelősségi és adatvédelmi problémákat, valamint azok lehetséges kezelési módjait is. Lásd továbbá: AMBRUS István: *Az önvezető járművek várható hatása a közlekedési bűncselekményekre*. In: Ügyészek Lapja, 2018/6. 5–15.

8 A szociálpolitikából kölcsönzött és büntetőjogi vonatkozással felruházott kriminálexklúzió kifejezés alatt olyan folyamatot értünk, amelynek célja nem valamely magatartás, hanem a büntetendő magatartást megvalósítók specializált körének kiillesztése vagy kivonása a büntető igazságszolgáltatás folyamatából. A kriminálexklúzió csoport vagy szubkulturális szintű megközelítés a diverzió cselekményszintű megközelítésével szemben. Lásd: RITTER I.: *Büntetőjogi öngól*. Országos Kriminológiai Intézet, Budapest, 2016. 34.

lekedési normarendszerek, azzal az elsődleges céllal, hogy elősegítsék a biztonságos közlekedési környezet fejlődését, visszaszorítsák a balesetkockázati magatartások előfordulási gyakoriságát és a fatális, valamint a súlyos egészségkárosodást okozó közlekedési balesetek számosságát.

Habár a közúti közlekedésben résztvevő gépjárművek számának folyamatos emelkedése mellett Európa útjain a társadalmi és technológiai fejlődés eredményeivel sikerült visszaszorítani a fatális kimenetű közlekedési balesetek számosságát⁹, a balesetkockázati magatartások és számos tagállamban – köztük Magyarországon is – a személyi sérüléssel járó balesetek száma az elmúlt években emelkedett.¹⁰

Az Európai Autógyártók Szövetségének (European Automobile Manufacturers Associations – ACEA)¹¹ 2018. évi jelentése szerint¹² az Európai Unióban a forgalomban lévő személyszállító gépjárművek száma 5,7%-kal emelkedett az elmúlt öt évben (243 millióról, 257 millióra).

Az európai személyszállító gépjárművek átlagéletkora 10,5 év. Habár 1000 európai polgárra 511 autó jut, Magyarországon 1000 főre „csak” 338; hazánkban a háztartások 48,5%-ában nincs egyetlen gépjármű sem¹³.

Az európai átlag alatt, de a gépjárművek napi rendszeres használata kétségtől elterjedt hazánkban is, a mindennapi tevékenységek elősegítésére és kényelmesebbé tételére szolgáló eszköz, így a közlekedési szabálysértés vagy bűncselekmény elkövetése miatt kiszabott járművezetéstől eltiltás büntetés, a mellette jellemzően kiszabott pénzbírsághoz vagy pénzbüntetéshez képest is, súlyos kriminogén deprivációt képvisel egy-egy ember vagy család életében.

9 2001 és 2017 között 57,5%-kal csökkent az Európai Unió területén történt halálos közlekedési balesetek száma. In: <http://www.europarl.europa.eu/news/en/headlines/society/20190410STO36615/road-fatality-statistics-in-the-eu-infographic>

10 https://ec.europa.eu/transport/road_safety/sites/roadsafety/files/pdf/statistics/dacota/asr2018.pdf; pp.7.

11 Az ACEA a 15 legnagyobb, európai székhellyel rendelkező autógyártót foglalja magába, úgy mint a BMW Group, a CNH Industrial, a DAF Trucks, Daimler, a Fiat Chrysler Automobiles, a Ford of Europe, a Honda Motor Europe, a Hyundai Motor Europe, a Jaguar Land Rover, a PSA Group, a Renault Group, a Toyota Motor Europe, a Volkswagen Group, a Volvo Cars, and Volvo Group.

12 https://www.acea.be/uploads/statistic_documents/ACEA_Report_Vehicles_in_use-Europe_2018.pdf#page=4

13 2012-ben még közel hárommillió (2 978 745) regisztrált autót tartottak nyilván a hazai hatóságok, öt évvel később már több mint 300 000-rel, azaz 3,6%-kal nőtt a forgalomban lévő hazai autóállomány (3 308 495-re). In: https://www.acea.be/uploads/statistic_documents/ACEA_Report_Vehicles_in_use-Europe_2018.pdf#page=4

Mindezek alapján azt gondolhatnánk, hogy a vezetői engedély hatóság általi bevonása komoly visszatartó erővel bír. Sőt, amíg le nem zárult a 2018-ban végzett, a végleges hatályú járművezetéstől eltiltás büntetés alkalmazásának főbb jellemzőit feltárni hivatott vizsgálatunk, mi is így gondoltuk.¹⁴

A járművezetéstől eltiltás büntetés kiszabásával és betartatásával kapcsolatosan, a nem opcionális eseteket kivéve, akad gondja a jogalkalmazóknak és a statisztikai adatok sem segítenek a segítségükre. A végleges hatályú járművezetéstől eltiltás büntetés relatíve alacsony előfordulási gyakorisága miatt nem igazán foglalkozik a jelenséggel sem a szakirodalom, sem a Büntető Kollégium.

Nem csoda, hogy a Vas Megyei Főügyészség a tavalyi évben kezdeményezte a végleges hatályú járművezetéstől eltiltás büntetés monitorozását, illetve az alkalmazás jellemzőinek vizsgálatát. Jelen tanulmányban e vizsgálat főbb eredményeit összegezzük.

Amit még a statisztika sem tud

A téma már csak azért is időszerű, mert a nemzetközi összehasonlító survey-ek hazánkra vonatkoztatott eredményei meglehetősen aggasztó képet festenek a közlekedési morálról és attitűdről, valamint ezek balesetkockázati hatásairól.¹⁵

Mivel hazánkban eddig senki nem vizsgálta sem e büntetési nem alkalmazásának, sem azok körének a jellemzőit, akikkel szemben kiszabták, sőt a vonatkozó külföldi szakirodalom is adósa a kriminológiának e terület behatóbb vizsgálatával, nemigen volt hová visszanyúlunk, mire hivatkoznunk, amikor kutatási hipotéziseinket megfogalmaztuk.

14 RITTER I. – TILKI K. – GARAI R.: „A végleges hatályú járművezetéstől eltiltás előfordulásának gyakorisága a bírói gyakorlat alapján a közlekedési bűncselekmények miatt indult ügyekben”. Országos Kriminológiai Intézet, Budapest, 2018. Kutatási beszámoló.

15 Az európai összehasonlító vizsgálatok eredményei szerint az Unió tagállamainak polgárai között a magyarok vezetnek az alkoholos befolyásoltság alatt történő járművezetés elterjedtségét tekintve. Ez az eredmény nem a hatóság által észlelt megoszláson alapul, hanem a 2002-ben végzett, 23 uniós tagállam részvételével készült SARTRE 3 önbevallásos, országos reprezentatív mintákon végzett vizsgálat eredményein. Nem hagyhatjuk figyelmen kívül, hogy – a SARTRE3 mérései szerint – csak Magyarországon detektáltak a női vezetők körében magasabb életprevalencia értéket az alkoholos befolyásoltság alatt történő járművezetés vonatkozásában, mint a férfiaknál. In: https://ec.europa.eu/transport/road_safety/specialist/knowledge/alcohol/prevalence_amp_rate_of_alcohol_consumption/drinking_and_driving_en

Magyarországon a hatóság előtt ismertté vált közlekedési bűncselekmények több mint $\frac{3}{4}$ -ében, 2016-ban, alkoholos befolyásoltság és/vagy bódult állapot volt detektálható; 2014 előtt ez az arányérték 60% körül volt, 2014 óta azonban 75% körül mozog. In. ENYÜBS.

Problémát jelentett, hogy nem tudjuk, sőt nem tudható pontosan: ténylegesen mennyi közlekedési szabálysértés, illetve baleset történik évente, illetve történt a vizsgálati időkeret tekintve az elmúlt öt évben. Így nem tudható az sem, hogy a nyilvántartott gépjárművek számának emelkedésével egyetemben ténylegesen növekedett-e a közúti balesetek, illetve a közlekedési szabálysértések száma.

Hogy miért? Azért, mert a közlekedési szabálysértések és a kisebb súlyú (személyi sérülés nélküli) balesetek egy része a hatóság előtt rejtve marad: vagy azért, mert soha nem derül rá fény (a felek egymás között a biztosító bevonása nélkül elrendezik), vagy azért, mert a biztosító – a felek megegyezése alapján – rendezi a kártalanítást, így azokban az esetekben, amelyekben nem történik személyi sérülés, hatóságnak nem szükséges eljárnia.

A rendőrség ezért csak azokról az esetekről szerez tudomást,

- amelyeket a közlekedésben résztvevők bejelentenek,
- amelyekhez rendőri segítséget (is) hívnak (személyi sérüléssel járó balesetek, felek közti vita eldöntése) vagy
- amelyeket a rendőrség kényszerített formában vagy véletlenszerűen önmaga észlel.

Így pusztán a hatóság tudomására jutott közlekedési szabálysértések és/vagy bűncselekmények számossága, illetve eloszlása alapján nem értelmezhető a hazai közlekedésbiztonsági helyzetkép – sem a balesetkockázati magatartások előfordulási gyakorisága és mintázatai, sem pedig a közlekedési balesetek jellemzői. Az ez alapján felvázolt helyzetelemzés, valamint az erre épülő közlekedésbiztonsági intervenciók nem a valóságon, hanem annak csak egy szeletén alapulnak, így a közlekedésbiztonságra gyakorolt hatásosságuk jóval alatta marad(hat) a várt/vélelmezett eredményeknek.

Gondot okozott az is, hogy hazai adatgyűjtési rendszerünk nem gyűjt adatot a végleges hatályú járművezetéstől eltiltás büntetések gyakoriságáról, csak a járművezetéstől eltiltás büntetésekről összességében, amelyekbe beletartoznak a határozott idejű eltiltások és a végleges hatályúak is, de egy kódon történő rögzítésük miatt külön-külön nem leválogathatók. Ami azt jelenti, hogy gyakorlatilag nem tudja senki: egy évben összesen hány esetben alkalmaznak a bíróságok végleges hatályú eltiltás büntetést.

Mindezek alapján kutatásunkhoz olyan módszert kellett választanunk, amellyel a fenti anomáliákat kiküszöbölhettük és célzottan a jelenség adott szegmensére fókuszálva a valóságot vizsgálhattuk, azaz valid adatokat gyűjtöttünk. Kénytelenek voltunk a vizsgálatba

bevont összes megyei és a fővárosi főügyészség segítségét kérni az adatgyűjtéshez, hiszen egyedül az ő lajstromukból volt előkereshető ügyszámra visszavezethetően, a vizsgált büntetési nem alkalmazásának adott időszakra vonatkozó számossága¹⁶.

A vizsgálat megvalósításához a dokumentumelemzés, illetve a tényállás-/jogesetelemzés módszerét alkalmaztuk. A kutatást – a 2017. évi kriminálstatisztikai adatok alapján – országos teljes mintán végeztük. A vizsgálati mintát 90 ügy alkotta. A minta elemszáma egyben azt is jelzi, hogy a 2017-ben regisztrált 14 955 járművezetéstől eltiltás határozatnak mindössze csekély hányada, hozzávetőleg 0,6%-a volt végleges hatályú eltiltás.

Vizsgálatunk célja az volt, hogy megismerhessük a végleges hatályú gépjárművezetéstől eltiltás büntetések elterjedtségét, országos eloszlását, okait és az elítéltek jellemzőit, továbbá, hogy feltárjuk és értelmezzük a vonatkozó bírósági határozatok érvényesülését és azok korlátait a gyakorlatban.¹⁷

Mivel a fenti tárgykörben hazánkban még nem történt célzott vizsgálat, így kutatási eredményeink vélhetően alapozó jelleggel bírnak majd a későbbi vizsgálatok vagy a jogalkalmazói gyakorlat számára.

A tárgykörrel kapcsolatos definíciók és értelmezési keretek

A közlekedési bűncselekmények, a személyi sérüléssel járó közlekedési balesetek kriminális tevékenységnek minősülnek, ennek ellenére a társadalom többsége jellemzően nem tekint bűncselekményként ezekre a magatartásokra vagy cselekményekre, az elkövetőket pedig nem minősíti bűnözőknek. Ez a társadalmi attitűd leképeződik a közlekedési bűncselekmények elkövetéséhez társuló büntetésekben, de az ítélkezési gyakorlatban is.

Milyen okok vezetnek mégis oda, hogy egy olyan, a fogyasztói társadalmunkban súlyos joghátránynak minősülő büntetést, mint a végleges hatályú járművezetéstől eltiltás, kiszabjanak a bírák?

16 Ezúton szeretnénk megköszönni a megyei főügyészségek és a Fővárosi Főügyészség főügyészeinek a vizsgálat megvalósulásához nyújtott segítségét, továbbá azoknak az ügyészeknek és munkatársaknak a fáradozását, akik segítettek megtalálni azokat, a vizsgálati időszakra vonatkozó ügyiratokat, amelyek megfeleltek a mintavételi keretbe tartozás kritériumainak és végül a vizsgálati mintát adták. Nélkülük, a (VIR) statisztikai adatgyűjtés anomáliái miatt lehetetlenség lett volna a vizsgálat megvalósítása.

17 Az ügyészek kérésre célzottan elemeztük az orvosszakértői véleményeket és a bírói indokolásokat.

Jogi terminológia

A jármű fogalma: a vizsgált büntetés alkalmazása szempontjából a jármű fogalma alatt a vasúti, a légi, a vízi és a közúti járműveket kell érteni, e szerint jármű a közúti jármű vagy vontatóeszköz, ideértve az önjáró vagy vontatott munkagépeket is. A jármű fogalma tehát felöleli valamennyi közlekedési ágba tartozó járművet, de az eltiltás szempontjából a jogszabályi engedélyhez, vizsgához kötött járművek vezetése jöhet szóba.¹⁸

Járművezetéstől eltiltás: a járművezetéstől eltiltás a közlekedés rohamos fejlődésével és mind veszélyesebbé válásával 1971-től vált a magyar büntetőjog önálló szankciójává,¹⁹ 1993-tól alkalmazhatóvá vált önállóan is, 2010-től pedig már formálisan sem mellékbüntetés. Bevezetését a technika fejlődése, illetve a közlekedési eszközök rendkívül gyors és nagyarányú elterjedése kétségtelenül indokolta. Jogfosztó-jogkorlátozó jellegű büntetés²⁰, a megelőzés olyan eszköze, amely nemcsak az újabb közlekedési bűncselekmény, de bármilyen veszélyt jelentő járművezetői magatartás meggátolására alkalmas. Kettős funkciót tölt be tehát: mint büntetés az elkövetett bűncselekmény prevenciót szolgáló reakciója, de az alkalmatlan elkövetők közlekedésből való kizárásának eszköze is.²¹ A járművezetéstől eltiltásnak két esete van: a mérlegeléses és a mérlegelést nem tűrő.²²

A végleges hatályú eltiltás kiszabása: a Kúria joggyakorlat-egységesítő tevékenysége körében kiadta a járművezetéstől eltiltás alkalmazásának szempontjairól szóló 38. BK véleményét. Eszerint „a járművezetéstől az a bűncselekményt elkövető tiltható el, aki arra személyi adottságai miatt – életkora, betegsége, a vezetésre kiható súlyos jellembeli fogyatékossága, a vezetési képesség hiánya folytán – alkalmatlan. Alkalmatlannak tekinthető az az elkövető is, akinél súlyos fokú és állandósult jellemhiba, kifogásolható életvezetési stílus észlelhető (idült alkoholizmus, korábbi ittas járművezetés miatti többszörös elítélés stb.).²³ A vádlott betegségéből eredő alkalmatlansága miatt a járművezetéstől való végleges eltiltás akkor indokolt, ha a betegség végleges vagy előreláthatóan a 10 évet megközelíti.²⁴

A betegségéből eredő alkalmatlanság orvosszakértő bevonása nélkül nem dönthető el, a szakértőnek kell tehát nyilatkoznia az alkalmatlanság kérdésében, és abban is, hogy a járművezető várhatóan mennyi ideig lesz képtelen a biztonságos vezetésre. Nem szükséges,

18 Így nem alkalmazható például kerékpáros esetén, BH2006. 138.

19 1971. évi 28. törvényerejű rendelettel.

20 BELOVICS Ervin (2017): *Büntetőjog I. Általános rész.* HVG-ORAC, Budapest, 490.

21 NAGY Ferenc (2014): *Anyagi büntetőjog. Általános rész. II.* Iurisperitus, Szeged, 171–172.

22 CompLex Jogtár, törvényhez fűzött indokolás. Btk. 56. §.

23 38.BKv. Forrás: <http://www.lb.hu/hu/kollvel/38-bkv>

24 BH1994. 517., Baranya Megyei Bíróság 1. Bf. 424/1993.

hogyan a szakértő végleges alkalmatlanságot véleményezzen (ezt az esetek nagyobb részében nem is teheti meg), azonban a tartós vezetési képtelenség fennállása feltétele az alkalmatlanság megállapításának. A végleges hatályú járművezetéstől eltiltás ismételten is elrendelhető.²⁵ A Legfőbb Ügyészség felülvizsgálati indítványa alapján hozott döntést a Kúria ebben a kérdésben, melynek során abból indult ki, hogy a járművezetéstől eltiltás többszörös alkalmazhatóságát ugyanazon terhelt ellen indított különböző eljárásokban a törvény nem zárja ki.²⁶

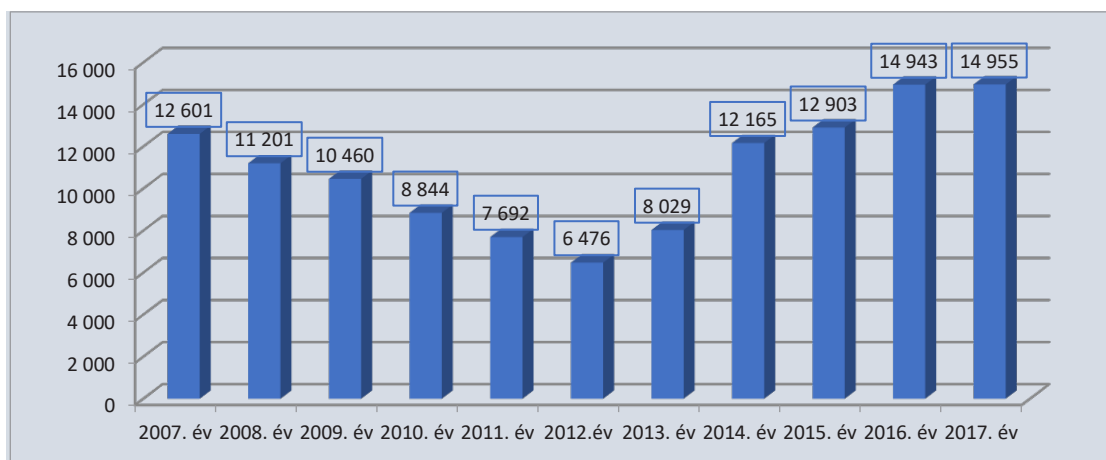
Járművezetéstől eltiltás büntetés alkalmazásának éves gyakorisága

A közlekedési bűncselekmények esetén kiszabott büntetéseket – többek között az elkövető közlekedési, illetve kriminális előélete, egészségügyi és mentális állapota és az elkövetett cselekmény súlya miatt – meglehetősen nagyfokú diverzitás jellemzi. Kevés olyan bűncselekménycsoport van, ahol az egyéniesítésnek ennyire jelentős hangsúlyt kell kapnia, mint a közlekedési bűncselekmények esetében.

A járművezetéstől eltiltás büntetés lehet határozott időtartamú vagy végleges hatályú. A VIR kriminálstatisztikai adataiból tudjuk, hogy miként alakult az elmúlt 10 évben a járművezetéstől eltiltás büntetések száma, de nem ismert a határozott és végleges hatályú eltiltások eloszlása (lásd fent).

1. ábra

A bíróság által jogerősen elrendelt járművezetéstől eltiltás büntetések száma 2007 és 2017 között (N)

25 BH2013. 325., Kúria Bfv. II. 1.102/2012.

26 Régi Btk. 38. § (3)–(7) bekezdések.

Az ábra jól szemlélteti, hogy hazánkban az elmúlt 10 évben 2017-ben született a legtöbb járművezetéstől eltiltást tartalmazó bírósági határozat, de nem tudható pontosan, hogy ebből mennyi volt végleges hatályú.

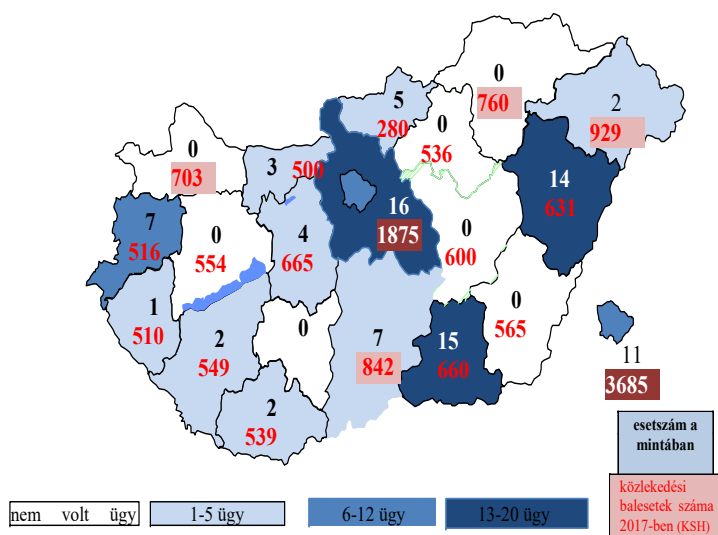
A vizsgálat kriminológiai vonatkozású eredményei

A mintába került ügyek földrajzi eloszlása

A vizsgálati mintába került ügyek leválogatását – kriminálstatisztikai adatok híján – gyakorlatilag nem mi végeztük el, hanem az egyes mintavételi keretbe került járási, illetve járási és nyomozó ügyészségek. A válaszokat, egyesítve az egyes érintett ügyészségek „eredményeit”, a főügyészségek küldték meg az OKRI-nak. A 19 megyei főügyészségből 7 azt jelezte, hogy egyetlen esetben sem szabtak ki a bírák ilyen ítéletet a 2017-ben az ENyÜBS-be került közlekedési bűncselekmények elkövetőivel szemben. 12 megyében és a fővárosban azonban voltak ilyen bírói határozatok.

2. ábra

A mintába került ügyek megyénkénti eloszlása (N)²⁷

27 http://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_evkozi/e_feb002.html

A mellékelt ábra jól szemlélteti, hogy mely megyékben került alkalmazásra ez a büntetés-fajta, és egyben jelzi az előfordulási gyakoriságot is. 2017-ben legtöbb esetben Pest, Csongrád és Hajdú-Bihar megyében szabtak ki végleges hatályú járművezetéstől eltiltást, míg Békés, Jász-Nagykun-Szolnok, Heves, Borsod-Abaúj-Zemplén, Tolna, Veszprém és Győr-Moson-Sopron megyékben nem éltek ezzel a büntetési formával a bírák. Az ábrán piros színnel feltüntetett adatok a 2017-ben történt közlekedési balesetek számát jelzik. Ha a balesetek számát összevetjük a mintába került végleges hatályú eltiltások számával, azt láthatjuk, hogy a végleges hatályú járművezetéstől eltiltás büntetés alkalmazása nem függött össze az adott területi egység (megye) közúti baleseti fertőzöttségével, de még az ismertté vált közlekedési bűncselekmények elterjedtségével sem. Az okokat máshol kell keresni.

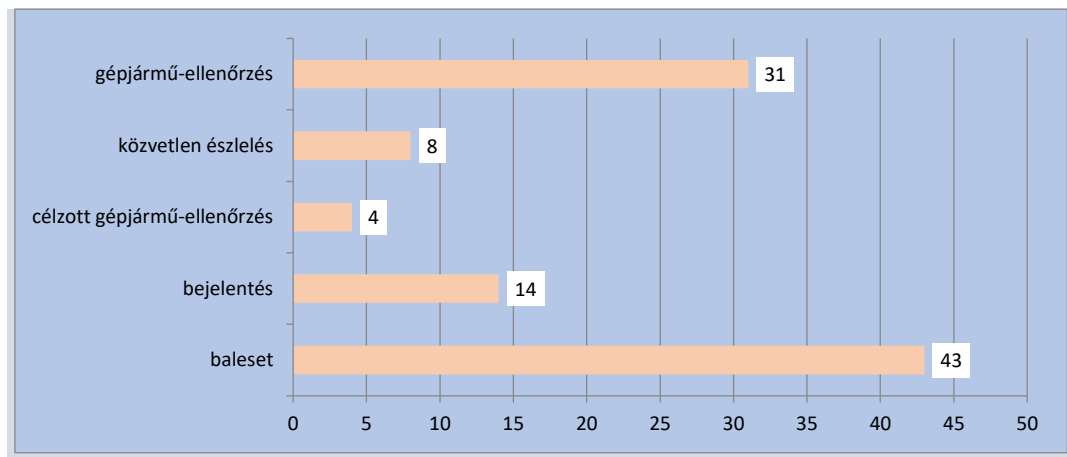
A mintába került ügyek hatósági észlelésének okai

A mintába került ügyekben olyan esemény, cselekmény történt vagy a járművezető olyan mentális és/vagy fizikai egészségügyi problémával rendelkezett, amely miatt az ügyben eljáró bíró (számos esetben az ügyész javaslatára és szakértői vélemények alapján) – a társadalom védelme érdekében – úgy rendelkezett, hogy végleges hatályú járművezetéstől eltiltás büntetést szab ki.

Az esetek 43%-ában baleset, 57%-ában azonban lakossági bejelentés, véletlenszerű, jellemzően esti vagy éjszakai gépjármű-ellenőrzés, illetve a célzott közúti ellenőrzést kiváltó közlekedési szabálysértés észlelése vezetett hatósági beavatkozáshoz és egyben az eljárás megindulásához. Az észlelési okok eloszlását az alábbi ábra mutatja:

3. ábra

Az észlelési okok eloszlása a mintába került ügyekben (%)

A legtöbb esetben a baleset okozása miatt indult eljárások elkövetőivel szemben alkalmazta a bíróság a végleges hatályú járművezetéstől eltiltás büntetést.

A bejelentések miatt indult eljárások 14%-os aránya azt jelzi, hogy a mintába került minden 7. esetben a lakosság jelezte a rendőrségnek, hogy olyan járművezető ül vagy ült gépjárműbe, aki nem vagy a bejelentő megítélése szerint nem alkalmas az adott állapotában járművezetésre. Néhány esetben családtagról volt szó, de előfordult több esetben, hogy a helyi kocsmá tulajdonosa értesítette a körzeti megbízottat: valamelyik vendég erősen ittas állapotban járművel próbál hazamenni, és a többiek nem tudják vagy nem tudták visszatartani. Ez a helyi közlekedés-prevenációs „program”, kisebb településeken jól működött. A „közvetlen észlelés” olyan, a hatósági által látott cselekményeket foglalt magába, amikor a járőröző rendőr meglátta, hogy valamely forgalomban résztvevő gépjármű vezetője pl. bizonytalanul kormányozza a gépjárművet (az eseményleírásban ezt többen úgy fejezték ki, hogy „kacsázva ment az úton”), vagy – negligálva a rendőrautó jelenlétét – közlekedési szabálysértést követett el. Ez a mintába került esetek 8%-át alkotta.

A harmadik legtöbb hatósági észlelés gépjármű-ellenőrzés, illetve célzott gépjármű-ellenőrzés során történt. (Célzott gépjármű-ellenőrzés alatt azokat a közúti igazoltatásokat értettük, amelyekre azért került sor, mert a hatóság konkrét információval rendelkezett – jellemzően más ügyből kifolyólag – az elkövető személyéről, illetve gépjárművéről és annak elfogását így oldotta meg.) A mintába került ügyekben a gépjármű-ellenőrzések 92%-ára este 7 óra és hajnali 2 óra között került sor.

A fenti adatok azt jelzik, hogy a járművezetésre alkalmatlan személyek kiszűrése primer prevenció szempontból a balesetek elkerülése érdekében elsősorban a helyi lakosság és a hatóság közti együttműködés erősítésével fokozható, de hozzájárulhat az esti, késő esti órákban a rendőri jelenlét vagy aktivitás kiszélesítése és/vagy területi célzottsága is. Itt jegyezzük meg, hogy a járművezetéstől eltiltás büntetések érvényesítéséhez is segítséget nyújthat – kisebb településeken – a helyi lakosság.

Az elkövetés oksági összefüggései: pszichoaktív szerhasználat

Hazánkban a közlekedési bűncselekmények több mint a felében detektálható a járművezetők pszichoaktív szerhasználata²⁸. Ez a legtöbb esetben alkohol, de egyre gyakrabban találkozhatunk kábítószerekkel, új pszichoaktív anyagokkal és gyógyszerekkel is. Az ismertté vált közlekedési balesetek oksági összefüggései alapján a gyorsjárat mellett a járművezetők pszichoaktív szertől való befolyásoltsága tekinthető az egyik kiemelt baleseti kockázati tényezőnek. A mintába került esetek 78,9%-ában a járművezető a hatósági észleléskor alkoholos befolyásoltság alatt állt, gyakorlatilag a mintába kerültek 4/5-e. További 10%-uk a járművezetést megelőzően kábítószer fogyasztott (jellemzően amfetamin vagy

28 Lásd: ENyÜBS.

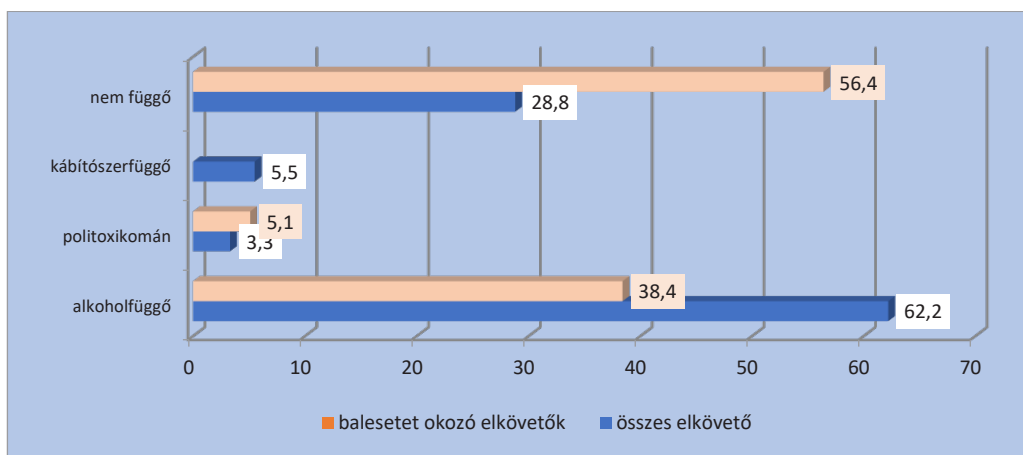
metamfetamin-származékot), egy fő pedig nyugtatót. Összességében a mintába került elkövetők 90%-a pszichoaktív szer befolyása alatt állt cselekménye hatásági észlelésekor! Súlyos alkoholos befolyásoltság volt detektálható – a véralkohol szint alapján – a mintába került esetek 13,3%-ában, azaz minden 7. ügyben, közepes alkoholos befolyásoltság pedig minden 4. ügyben (26,6%). Ez azt jelenti, hogy a vizsgált esetek közel 40%-ában a hatósági észleléskor a járművezető legalább erős koordinációs és egyensúlyzavarok mellett vezetett. Az esetek 21,1%-ában azonban nem volt alkoholos befolyásoltság alatt az ellenőrzött gépjárművezető, azaz minden 5. esetben vagy más pszichoaktív szer vagy gyógyszerfogyasztás, illetve egyéb egészségügyi és/vagy mentális probléma állt a közlekedési bűncselekmény elkövetésének hátterében.

A mintába került elkövetők több mint 70%-a (71,2%) alkohol és/vagy kábítószer-problémával küzdött közlekedési bűncselekményének észlelése idején. A legtöbben alkoholfüggők voltak, néhányan kábítószerfüggők, illetve páran politoxikománok. Ezek az adatok azt jelzik, hogy a végleges hatályú járművezetéstől eltiltás büntetés kiszabása az esetek több mint kétharmadában olyan járművezetővel szemben történt, akinek – annak ellenére, hogy akár az utolsóként észlelt közlekedési bűncselekménye nem volt súlyos – a normasértő magatartása összefüggött alkoholizmusával vagy annak a következménye volt.

Érdekes, hogy mennyire eltérő a mintába került balesetet okozók csoportjában a pszichoaktív szerfüggők eloszlása, mint a teljes mintában. Ezt mutatja a következő ábra:

4. ábra

A mintába, illetve az ebből leválogatott balesetet okozók mintájába került alkohol-, kábítószerfüggő, illetve politoxikomán járművezetők eloszlása (%)

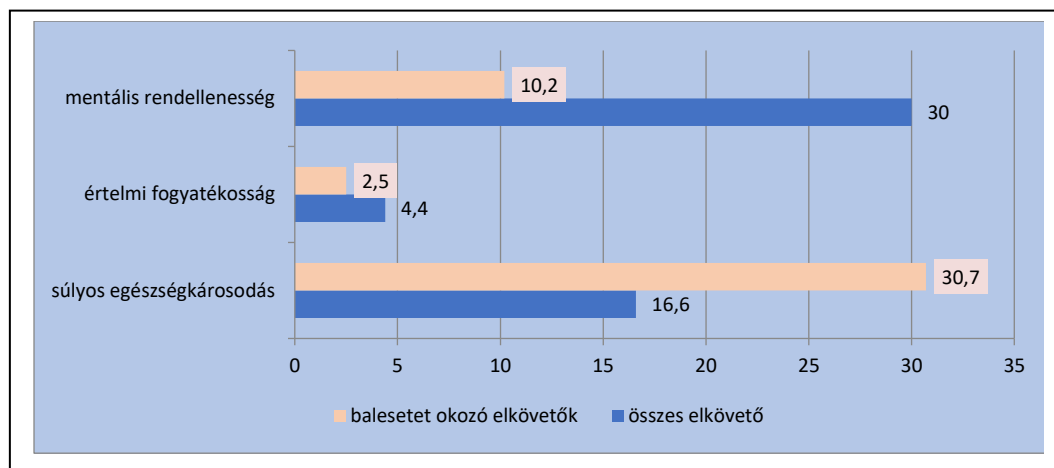

A balesetet okozók csoportjában kétszer annyian voltak a „tisztá”, azaz nem addiktív járművezetők, mint a szerfüggők. Arányuk jóval 50% felett volt, ami azt jelzi, hogy a balesetet okozó végleges hatályú járművezetéstől eltiltás büntetést kapott elkövetők többségénél az alkalmatlanságuk oka nem a pszichoaktív szerfüggőséggel volt összefüggésbe hozható!

A mintába került elkövetők 70%-áról állapították meg az orvosszakértők, hogy addiktológiai problémával, jellemzően pszichoaktív szerfüggőséggel küzdenek, ugyanakkor a többi elkövető is alkalmatlannak bizonyult a járművezetésre. Alkalmatlanságuknak jellemzően egészségügyi okai voltak. A következő ábra azt mutatja, hogy a pszichoaktív szerfüggőségen kívül milyen egyéb egészségügyi okok vezettek a mintába kerültek körében az észlelt közlekedési baleset bekövetkezéséhez:

5. ábra

A mintába, illetve az ebből leválogatott balesetet okozók mintájába került – a pszichoaktív szerfüggőségen kívüli, egyéb – egészségügyi szempontból alkalmatlan járművezetők eloszlása (%)

Az ábra jól szemlélteti, hogy a mintába került összes elkövető 16,6%-ának a közlekedési bűncselekmény hatására észlelésekor súlyos egészségkárosodása volt, amely többségben összefüggött az elkövetett cselekménnyel, annak kvázi a következménye volt. Súlyos egészségkárosodás alatt értjük az orvosszakértő által diagnosztizált egyrészt időskori fizikai problémákat, másrészt az agyi érzőkövetet, agyi érlelmeszesedést, a többszöri szívinfarktust, a súlyos diabéteszt, a komoly szívritmuszavart és érrendszeri problémákat, a sclerosis multiplexet, a csonkolt lábat stb. (Itt jegyezzük meg, hogy az esetek többségében

a súlyos egészségkárosodás mellett mentális rendellenességet és/vagy addiktológiai problémát is detektáltak a szakértők.) Azokat az állapotokat tehát, amelyek járművezetés esetén a járművezetési képesség csökkenésének nagyfokú kockázatát jelenthetik.

A teljes mintán mért arányérték mintegy kétszeresét detektáltuk a balesetet okozók almintáján. Esetükben fizikai egészségügyi állapotuk közel akkora kockázati faktornak bizonyult, mint a pszichoaktív szerfüggőségük (1:1), míg a teljes mintán ez az arány 1:4-hez értéket képviselt a szerfüggőség „javára”. Ennek oka, hogy a balesetet elkövetők 71,8%-a 40 év feletti volt, sőt 23,1%-uk, azaz minden 4., mintába került végleges hatályú járművezetéstől eltiltás büntetést kapott elkövető 70 év feletti! A baleset bekövetkezése pedig a szakértői vélemények alapján jellemzően összefüggött az abban vétkes sofőr egészségi állapotával.

Az életkor előrehaladtával, a fizikai teljesítőképeség csökkenésével, a krónikus betegségek gyakoribb előfordulásával és esetenként a szellemi hanyatlással is számolni kell. Az időskorúak arányának növekedése a fejlett társadalmakban nagy kihívás nemcsak az egészségügy és a szociálpolitika, de a kriminológia számára is. Esetünkben ez a demográfiai helyzet számos közlekedésbiztonsági kérdést és megoldásra váró problémát is felvet. (Hány éves korig vezethet valaki? Meghúzható-e orvosi, illetve etikai és személyiségi jogi szempontból egy ilyen korhatár? Milyen betegségek, egészségügyi állapot kell, hogy indokolja a jogosítvány végleges hatályú bevonását? Megfelelő-e a mai ellenőrzési rendszer az idősebb korosztály alkalmassági vizsgálatának tekintetében stb.)

A balesetet okozó elkövetők 28,2%-át halálos közúti baleset okozásáért marasztalták el, további 5,2%-ukat súlyos, maradandó fogyatékoságot okozó baleset okozásáért. Ezen cselekmények elkövetőinek 74%-a 50 év feletti volt. Kriminológiai értelemben mindnyájan első bűntényesek voltak, akik korábban semmilyen bűncselekményt nem követtek el. A legidősebb, halálos közúti balesetet okozó személy a mintában 86 éves volt (3-an voltak 70 év felettiek!), aki halláscsökkenésben, szürkehályogban szenvedett, agyi érrelmeszesedése és a szakértői vizsgálat szerint agysorvadása volt. A hatósági észlelés idején nem volt pszichoaktív szertől befolyásolt állapotban.

Mentális rendellenességet állapítottak meg a szakértők a mintába került elkövetők 30%-ánál, ezen belül a balesetet okozó alcsoport 10,2%-ánál. Mentális rendellenesség alatt a különböző személyiségzavarokat, pszichiátriai betegségeket értettük, de ide soroltuk a depressziót és az időskori demenciát is.

Gyakran a mentális rendellenességek nem elkülöníthetők bizonyos más betegségektől, hiszen azok következményei vagy kísérő tünetei is lehetnek. A mentális rendellenességek leggyakrabban cukorbetegség, agyi érbetegségek, fertőző betegségek, stroke állapotában

fordulnak elő, de az alkoholizmus is teljesen megzavarhatja a szervezet pszichofizikai folyamatait. A mentális rendellenességek tünetei a központi idegrendszer működését befolyásoló pszichoaktív anyagok állandó használatával is megnyilvánulnak. Így – habár az elemzés okán különválasztottuk a szakértők által említett mentális és fizikai egészségkárosodások vagy rendellenességek számosságát – nyilvánvaló, hogy a mentális zavarok mellett jellemzően testi tünetek, fizikai betegségek is diagnosztizálásra kerültek.

A balesetet okozók mintáján mért 10%-os arányérték harmada a teljes mintán mért értéknek, ami azt jelzi, hogy habár előfordult a balesetekért felelősök körében is mentális rendellenességgel küzdő személy, a többségre nem volt jellemző. Sokkal meghatározóbb volt esetükben a korábban vázolt súlyos fizikai egészségkárosodás. Az azonban figyelmet érdemel, hogy a teljes mintában gyakorlatilag minden 3. elkövető esetében valamilyen mentális rendellenességet diagnosztizáltak az orvosszakértők.

Enyhe fokú értelmi fogyatékoságot 4 esetben állapítottak meg a mintába került elkövetők között. Közülük senkinek nem volt érvényes vezetői engedélye, habár ketten saját tulajdonú gépjárművel rendelkeztek és éveken át vezettek jogosítvány nélkül, ketten pedig korábban végleges hatályú járművezetéstől eltiltást is kaptak.

Nyilvánvalóan ez az a helyzet, amelyet nem lehet kontrollálni csupán jogszabályokkal. Más szakterületek bevonása szükséges a jogérvényesítéshez és a megelőzéshez.

Az elkövetők szocio-demográfiai jellemzői és járművezetői korrajza

Nembeli eloszlás

A mintába került elkövetők jelentős többsége (92,2%) férfi volt. A nők alacsony részesedéséhez (7,8%: 7 fő) hozzátartozik, hogy egy fő kivételével mindnyájan balesetet okoztak és ezért kerültek a mintába. Így értelemszerűen a balesetet okozó elkövetők almintájában a nők részesedése jóval magasabb, kétszerese a teljes mintán mért arányértéknek.

Életkori eloszlás

A mintába kerültek életkor szerinti eloszlására jellemző, hogy a 26 és 50 év közöttiek alkották az elkövetők közel 2/3-át (61%). A 25 év alattiak részesedése csekély volt, ugyanakkor a 71 év felettiak 12,2%-os arányértéke figyelmet érdemel. Ez azt jelzi, hogy a mintába került minden 8. elkövető 71 év felett volt cselekményének hatásági észlelésekor. Közülük

mindössze 1 főnek volt alkoholproblémája, a többiek közlekedési bűncselekménye, illetve a végleges hatályú járművezetéstől eltiltást elrendelő bírósági határozat jellemzően az életkorukból adódó egészségügyi problémákkal (demencia, agyi érimeszesedés, komoly keringési- és szívproblémák) volt összefüggésben. Mindnyájan nyugdíjas, büntetlen előéletű személyek voltak

Az életkori sajátosságok, úgy, mint a mentális és fizikai állapot, szellemi érettség, indikátorai a baleseti kockázatoknak. Ugyanakkor az életkor szerinti eloszlás és a mintába kerültek átlagéletkora kétségkívül azt mutatja, hogy a végleges hatályú járművezetéstől eltiltás büntetés jellemzően a középkorú vagy annál idősebb, súlyosabb egészségügyi, illetve mentális – beleérve az addiktológiai okokat is – problémával küzdőkkel szemben kerül alkalmazásra. Olyanokkal, akiknél ezek az okok már hosszabb ideje fennálltak, de a hatósági észlelésre csak az adott esetben, illetve súlyos közlekedési bűncselekmény elkövetése okán került sor.

Az elemzés azt mutatja, hogy a végleges hatályú járművezetés büntetést kapott, mintába került, balesetet okozó elkövetők iskolázottabbak voltak, mint a többi mintába került elkövető. A teljes mintán mért értékhez képest kétszerese volt körükben a felsőfokú végzettségűek aránya, és több mint tíz százalékponttal magasabb volt az érettségizettek eloszlása is.

Járművezetői korrajz

Egyes személyes adatok hiánya ellenére az ügyiratokból jól kigyűjthető volt a mintába került elkövetők járművezetői előélete. Mivel ez a változó az ítélezést is nagyban segítheti, így lehetőségünk volt arra, hogy megismerjük: a mintába kerültek jellemzően a legutóbbi észlelt bűncselekményt megelőzőn mikor szerezték a jogosítványukat, hány esetben követtek el korábban közlekedési bűncselekményt, illetve megtudhattuk azt is, hogy az elsőt hány éves korukban észlelte a hatóság.

A mintába kerültek több mint $\frac{3}{4}$ -e (76,6%) esetében kaptunk információt arra vonatkozóan, hogy hány éve rendelkezett jogosítvánnyal az elkövető.

Mindössze ketten voltak, akik 5 évnél kevesebb ideje tették le a járművezetői vizsgát és mind a ketten balesetet okoztak. Mindketten 25 év alatti fiatalok voltak, de míg egyikük erős alkoholos befolyásoltság alatt állt a cselekmény elkövetésekor, alkoholfüggőnek és személyiségzavarban szenvedőnek írta le a szakértő, addig a másik elkövető teljesen „tisztá” volt, ugyanakkor nála is fennállt mentális rendellenesség.

A mintába kerültek több mint fele (56,5%) húsz évnél régebben szerzett jogosítványt; ugyanakkor 9 fő egyáltalán nem tett járművezetői vizsgát.

A balesetet okozók almintáján a húsz évnél régebben jogosítvánnyal rendelkezők aránya 60,7% volt; mindössze a fent említett két fiatal elkövető volt, aki a hatósági észleléshez képest 5 éven belül szerzett járművezetői engedélyt, a többi mintába került legalább 10 éves járművezetői gyakorlattal rendelkezett.

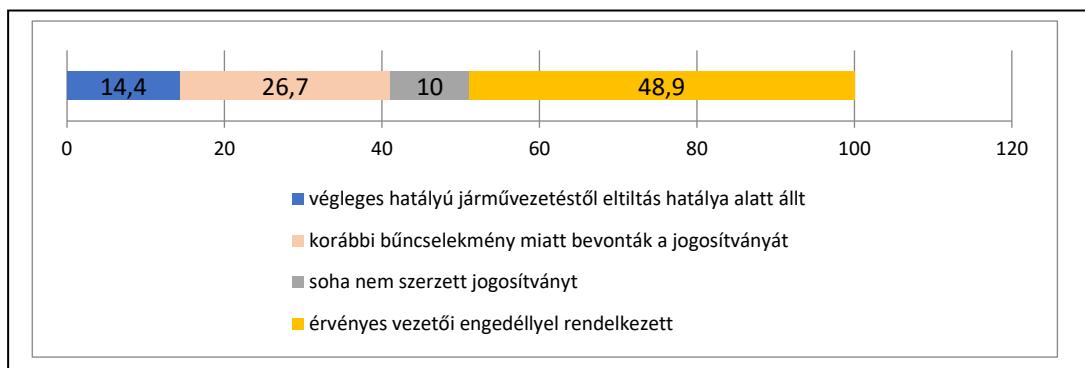
A halálos balesetet okozó 11 fő közül egy fő 5 évnél rövidebb ideje szerezte a jogosítványát, további egy fő 13 évvel korábban, hárman legalább húsz évvel az eset előtt, míg hatan 35 éven túl! Ráadásul többségük első büntényes volt! Ez pedig azt jelzi, hogy a legfigyelmesebb, legrutinósabb, normakövető járművezetők is, az életkor előrehaladtával veszítenek azokból a képességeikből, amelyek a járművezetésre alkalmassá teszik őket, és még ha saját maguk ezt nem is ismerik fel, a saját és mások biztonsága érdekében érdemes lenne elgondolkodni a jogosítványhosszabbítások szabályozásán. Hiszen – és ezt mutatták az ügyiratok is – egy normakövető, mások által tisztelt személy számára az életkora előrehaladtával összefüggő testi és lelki változások miatt, akaratlanul, gondatlanságból elkövetett fatális kimenetelű baleset okozása legalább akkora trauma, mint az áldozat hozzátartozóinak.

Járművezetési jogosultság

A mintába kerültek több mint fele (51,1%), azaz minden második elkövető, nem rendelkezett cselekménye hatósági észlelésekor érvényes járművezetői engedéllyel. Többségük azért, mert korábbi közlekedési bűncselekmény vagy szabálysértés miatt bevonták, illetve 10%-uk azért, mert soha nem is tett járművezető vizsgát.

6. ábra

Járművezetői jogosultsággal nem rendelkezők eloszlása a mintába került elkövetők körében (%)

Figyelmet érdemel, hogy a mintába került elkövetők 14,4%-a, azaz minden 7. személy úgy követte el az észlelt közlekedési bűncselekményt, hogy korábban vele szemben a bíróság végleges hatályú járművezetéstől eltiltást szabott ki. Ehhez társult még a minden 4. elkövetőt (26,7%) érintő, határozott tartamú járművezetéstől eltiltás vagy egyéb közlekedési bűncselekmény, illetve szabálysértés miatt történő jogosítványbevonás negligálásával megvalósított járművezetés.

Ezek az eredmények tovább erősítik azt a megfigyelést, hogy a jogi szabályozásnak vagy a bírósági határozatok kihirdetésének önmagában nincs visszatartó hatása a pszichoaktív szerfüggő, illetve a mentális zavarodottságban és/vagy közép súlyos értelmi fogyatékoságban szenvedő egyének vonatkozásában. A határozatok kikényszerítéséhez és betartatásához más (egészségügyi, illetve szociális) szakterületek bevonására is szükség van.

A büntetéskiszabás mintái és okai

Járművezetéstől eltiltás vs. végleges hatályú járművezetéstől eltiltás

A vádindítványban mindössze az esetek 86,7%-ában indítványozta az ügyész a végleges hatályú járművezetéstől eltiltás büntetést. 11,1%-ban mindössze „eltiltást” javasolt, egy esetben pedig „hosszabb idejű eltiltást” és „határozott idejű eltiltást”. A bírák végül minden esetben végleges hatályú járművezetéstől eltiltásról rendelkeztek, tehát 13,3%-kal több esetben, mint amennyit az ügyészek javasoltak.

A bíróság, élve diszkrecionális jogkörével, azokban az esetekben is elrendelt végleges hatályú járművezetéstől eltiltást, ahol már a többedik hasonló közlekedési bűncselekményt követte el a delikvens, és a bíró úgy ítélte meg az orvosi javaslat ellenére, hogy az elkövető közlekedés-kriminális előélete miatt és/vagy pszichoaktív szerfüggősége okán szükséges a végleges hatályú eltiltás. Az ügyészek jellemzően csak akkor terjesztették elő ezt a büntetést a vádindítványban, ha azt szakértői vélemény támasztotta alá, azaz, ha az orvosszakértő a vizsgált személyt beszámíthatatlannak vagy beszámítási képességét erősen korlátozotttnak minősítette.

Ezzel szemben a balesetet okozók almintáján végleges hatályú járművezetéstől eltiltásra a mintába került ügyek 94,9%-ában tett javaslatot az eljáró ügyész.

A végleges hatályú járművezetéstől eltiltás büntetés kiszabásának objektív okai és bírói indokai

A végleges hatályú járművezetéstől eltiltás büntetés kiszabásának legjellemzőbb objektív oka az orvosszakértői véleményben nevesített olyan irreverzibilis betegség vagy betegségek voltak, amelyek korlátozták a személy járművezetéshez szükséges belátási képességét. A beszámíthatatlanság orvosszakértői véleményben megfogalmazott indokait korábban már említettük, a következőkben a bírói határozatok indokolását vesszük górcső alá.

A végleges hatályú járművezetéstől eltiltás ítéletek indokolásában a kriminális karriernek és előéletnek, a járművezetői kortörténetnek, valamint az elkövetett cselekmény súlyának volt elsődlegesen szerepe az orvosszakértői véleményben foglaltak mellett.

Négy, jól elkülöníthető indokoláscsoportba oszthatók a mintába került ügyekben a végleges hatályú járművezetéstől eltiltás büntetés kiszabásának bírósági indokolásai – habár sok ügyben többféle ok is szerepelt, az elsődleges okok szerint az alábbi csoportok voltak generálhatók:

1. Pszichoaktív szerfüggőség, többszörösen ismételt ittas vagy bódult állapotú járművezetés vagy ilyen állapotban baleset okozása – ezekben az esetekben az addikció olyan mértékű személyiségtorzulást okozott, amely alkalmatlanná tette a személyt arra, hogy belátási képességei szerint cselekedjen, illetve erősen korlátozta gépjárművezetői képességeit. A mintába került ügyek több mint kétharmada ebbe a csoportba volt sorolható.

„Az elkövető nappali látási viszonyok mellett, gyér forgalmú, száraz felületű, aszfalt úton kb. 1 km-t tett meg gépjárművével, vezetői engedély hiányában, szervezetében szeszessital fogyasztásából származó alkohollal. A terheltnél 0,30 mg/l, illetve 0,29 mg/l levegőalkohol-koncentráció volt kimutatható, a járművezetés időpontjában igen enyhe alkoholos befolyásoltság állapota állt fenn. A folyamatosan italozó életmódot folytató vádlottnak (aki naponta 3-4 liter alkoholt fogyasztott) nem volt érvényes vezetői engedélye, ugyanis a bíróság jogerős ítéletével már korábban eltiltotta a közúti járművezetéstől. E mellett a gépjármű nem rendelkezett érvényes műszaki engedéllyel sem. A terhelt fenti magatartásával megszegte a KRESZ 4. § (1) bek. a) és c) pontjában, valamint az 5. § (1) bek. c) pontjában foglaltakat.²⁹

²⁹ A közúti közlekedés szabályairól szóló 1/1975. (II. 5.) KPM-BM együttes rendelet 4. § (1) bek. a) pontja szerint járművet az vezethet, aki a jármű vezetésére jogszabályban meghatározott, érvényes engedéllyel rendelkezik, nincs eltiltva a járművezetéstől. Az 5. § (1) bek. c) pontja értelmében a közlekedésben olyan járművel szabad részt venni, amelynek műszaki, biztonsági és környezetvédelmi jellemzői megfelelnek a jogszabályban meghatározott feltételeknek.

A bíróság jogerős ítéletében megállapította, hogy a vádlott elkövette a 2012. évi C. törvény 236. § (1) bekezdésébe ütköző és aszerint büntetendő ittas állapotban elkövetett járművezetés vétségét. Ezért őt pénzbüntetésre, emellett a közúti járművezetéstől való végleges hatályú eltiltásra ítélte. A testület indokolásában kifejtette, hogy álláspontja szerint az elkövető életviteléből, alkoholizáló életmódjából következően, illetőleg a normarendszerrel való tudatos szembehelyezkedésére figyelemmel, a járművezetésre alkalmatlan.”³⁰

2. Személyiségzavar, kóros elmeállapot: ide tartoztak azok az esetek, ahol a személyiségzavar vagy kóros elmeállapot jellemzően nem (de nem kizárható, hogy) a pszichoaktív szerfüggőség következménye volt, és olyan mérvű mentális betegséget takart, amely alkalmatlanná tette a személyt a biztonságos járművezetésre. Ez minden esetben orvosi diagnózison alapul, amelyet a szakvélemény is tartalmazott. Ide sorolhatók azok is, akiket a PAV alkalmassági vizsgálaton mentális rendellenesség miatt járművezetésre alkalmatlannak találtak, így a bipoláris, a skizoaffectív zavarral küzdők, a skizofrén, a paranoid-pszichózisban szenvedő betegek stb., az idős demens egyének, valamint az enyhe vagy közép súlyos értelmi fogyatékosok.

„[...] A terheltet korábban garázdaság miatt pénzbüntetésre ítélték. Két éven belül közlekedési szabálysértés elkövetése miatt nem vonták felelősségre.

A vádlott gyengeelméjűsége, szocializációs, magatartás- és disszociális személyiségzavara miatt cselekvőképességet korlátozó gondnokság alatt áll. Önálló életvezetését megoldani nem képes. Nem elmebeteg, szellemi leépülésben, tudatzavarban és elmekóros szintet elérő személyiségzavarban nem szenved és nem szenvedett a terhére rótt cselekmény idején sem. Szellemi fogyatékosága miatt azonban a cselekmény következményeinek felismerésében, illetve ennek megfelelő cselekvésben beszámítási képessége legalább enyhe fokban korlátozott volt.

Jelen ügyben ittasan vezetett úgy, hogy szervezetében legalább 0,40 mg/l levegőalkohol előidézésére alkalmas alkohol volt.

A terhelt cselekményével megszegte a KRESZ 4. § (1) bek. c) pontban foglalt rendelkezéseket.

A vádlottat a bíróság bűnösnek találta ittas járművezetés vétségében [2012. évi C. törvény 236. § (1) bek.], ezért őt közérdekű munka büntetésre és végleges hatályú közúti járművezetéstől eltiltásra ítélte.”³¹

30 Szigetvári Járási Ügyészség B. 438/2017. Szigetvári Járásbíróság 1. B. 151/2017/4.

31 Szegedi Járási és Nyomozó Ügyészség B. 7365/2015/9-1. Szegedi Járásbíróság 18. B. 3268/2016/7.

3. Időskorral járó fizikai egészségügyi problémák; az idős korral járó súlyos fizikai egészségkárosodás kihat a járművezetői képességekre is. A komoly egészségügyi problémák, úgy mint a szívelégtelenség, súlyos cukorbetegség, a sclerózis multiplex, az agyérbetegségek akár tudatkiesést is okozhatnak a járművezetés folyamán, ahogy a korral járó szellemi leépülés (gyenge figyelemkoncentráció, lassú reakcióidő stb.) vagy hallás- és látásproblémák is erős baleseti kockázati faktorok. Az orvosszakértői vélemény tartalmazta ezeket a problémákat és megállapította, hogy azok jelentősen csökkentik a járművezetői képességeket. Ahogy bizonyos gyógyszerek szedése vagy több gyógyszer egymásra gyakorolt hatása is.

„[...]H. János vádlott tartós és súlyos betegségekben, köztük cukorbetegségben szenved, annak többszörös szövődésével. Az egyik alkalommal rosszullete ellenére a járművezetést folytatta, melynek során, frontális ütközést eredményezve, súlyos közúti balesetet okozott. A vádlott a balesetet elkerülhetett volna, ha betegségére jellemző, általa jól ismert tünetei jelentkezésekor nem folytatja tovább a vezetést. A vádlott jelen állapotában mindennemű gépjármű vezetésére alkalmatlan” – indokolta az eljáró bíróság.³²

4. Vezetői engedély nélkül közlekedők; a vezetői engedély nélkül közlekedők egy része soha nem szerzett jogosítványt, más részüket a hatóság korábbi közlekedési szabálysértés vagy bűncselekmény miatt határozott időre eltiltotta a járművezetéstől, illetve bevonta a jogosítványukat. A csoportba kerültek közös jellemzője, hogy ennek ellenére járműbe ültek és elkövettek valamilyen közlekedési bűncselekményt. Azaz olyan normasértő személyek, akikre állapotuknál vagy mentális zavarai okán nem hat a korlátozás, velük szemben nem érvényesül a tiltás, ha azt nem kényszerítik ki. Ugyanakkor a bírósági indokolás szerint komoly baleseti kockázati faktorként értelmezhetők.

Volt köztük addiktív személyiség, mentális rendellenességgel küzdő egyén, de mentális egészségében károsodott időskorú személy is. Mindnyájan negligálták korábbi eltiltásukat. Habár az engedély nélküli járművezetés „csak” szabálysértésnek minősül, mellette – még ha enyhe is, de – közlekedési bűncselekmény is megvalósult, így kerülhettek ezek az ügyek a mintába. Nyilvánvaló, hogy a jogosítvány elvétele, annak hiánya vagy a járművezetéstől határozott időre történő eltiltás büntetés pusztá kihirdetése – ezen kockázati csoport esetében – önmagában nem garantálja, hogy az érintett személyt sikerül kiemelni a járművezetők köréből.

Mint arról korábban már volt szó, e büntetés betartatását feltétlenül szükséges lenne megoldani ebben a magas baleseti kockázatú csoportban. A problémakezelésre vonatko-

32 Budakörnyéki Járási Ügyészség Közl.844/2015., Szigetszentmiklósi Járásbíróság 5. B. 561/2017.

zóan egy bírósági határozatban sem volt utalás, azaz nem szabtak ki a bírák pártfogó felügyeletet vagy egyéb kockázatsökkentő magatartási szabályt.

„[...] Korábban, a delikvens volt büntetve többek között cserbenhagyás elkövetése és járművezetés tiltott átengedése miatt. Az első ügyben a bíróság a vádlottat 1 év járművezetéstől eltiltásra ítélte, a második ügyben mint visszaesővel szemben végrehajtandó szabadságvesztést és szintén 1 év járművezetéstől eltiltást szabott ki. Több ízben elmarasztalták közlekedési szabálysértés (ittas járművezetés, engedély nélküli vezetés, biztonságos közlekedésre alkalmatlan jármű vezetése) miatt is.

Jelen ügyben a terhelt ittas állapotban vezetett. Vérében az alkoholkoncentráció 0,95 g/l ezrelék volt. Az autóban utazó sértett az elkövető mellett ült, hátul ült rajtuk kívül még egy utas. A biztonsági övet senki nem kapcsolta be. Az autó félrekormányzás és fékezés nélkül egy lakóházhoz tartozó vízáteresznek ütközött.

Az ütközés következtében a sértett feje a szélvédőnek csapódott. A baleset során koponyaűri sérüléseket szenvedett, kórházba történő szállítását követően az agyrontcsolódáshoz járult tüdőgyulladás, következményes heveny légzési, keringési elégtelenség következtében elhunyt. A hátul ülő utas 8 napon túl gyógyuló sérüléseket szenvedett, a vádlott könnyebben sérült.

Az elkövető sohasem rendelkezett érvényes vezetői engedéllyel, gépjárművezetői oktatásra nem járt.

A testület arra az álláspontra helyezkedett, hogy a vádlottal szemben a végleges hatályú járművezetéstől eltiltás indokolt, a 38/2007. BK vélemény II. pontjára tekintettel. Indokolásában ezzel kapcsolatban kifejtette, hogy a terhelnél, azon túl, hogy sohasem rendelkezett érvényes járművezető engedéllyel, súlyos fokú, állandósult jellemhiba mutatkozik, hiszen több ízben elítélték szándékos közlekedési bűncselekmények miatt, valamint közlekedési szabálysértések is a terhére értékelhetők. A végleges hatályú eltiltás mellett szól az is, hogy az elkövető ittas járművezetésével halálos eredményű balesetet idézett elő. Véleményük szerint a terhelt méltatlan a közúti közlekedésben való részvételre, nagyfokú, potenciális veszélyt jelent a közlekedésben részt vevő személyek és vagyon biztonságára.

A vádlott bűnösségét ittas állapotban elkövetett járművezetés büntetében [2012. évi C. törvény 236. § (2) bek. c) pont] állapította meg az elsőfokú bíróság ezért őt végrehajtandó szabadságvesztésre ítélte, és végleges hatállyal a közúti járművezetéstől eltiltotta.”³³

33 Balassagyarmati Járási Ügyészség B. 1333/2015/10. Salgótarjáni Járásbíróság 1. B. 110/2016/12-I. Balassagyarmati Törvényszék 3. Bf. 244/2016/10.

A jogesetek vizsgálata és a jogalkalmazás során körvonalazódott problémák

A bűncselekmény megnevezése

A vádiratokban és az ítéletekben látható, hogy a bűncselekmény megnevezése során rendre a „közúti baleset gondatlan okozásának vétsége” szerepel, azonban a 61/2008. BK vélemény 2. pontjára tekintettel a csak gondatlanul elkövethető bűncselekmény esetén a gondatlan elkövetésre utalás szükségtelen. A bűncselekmény helyes megnevezése: közúti baleset okozásának vétsége, ahogyan a Btk. ezen bűncselekményi tényállása is nevesíti (közúti baleset okozása), ezt helyesbítette több ügyben a II. fokon eljáró bíróság.³⁴

Szakkérdés, jogkérdés

Más jellegű ügyekben is tapasztalható, hogy az egyes hatóságok nemcsak szakkérdés, hanem jogkérdés eldöntéséről is megnyilatkoztatják a szakértőket, akik vagy észlelik ennek tényét és elzárkóznak ezen kérdések szakvéleményben történő megválaszolásától vagy nem. Az egyik ügyben többek között az orvosi alkalmasság kérdésében várt választ és szakvéleményt az igazságügyi pszichológus szakértőtől a nyomozó hatóság, akinek azon kérdésekre kellett (volna) választ adnia, miszerint:

- a vádlott alkalmas-e a járművezetésre?
- amennyiben jelenleg nem alkalmas, úgy a jövőben alkalmassá válhat-e rá, a vizsgálat megismétlésére mennyi idő után kerüljön sor?

A szakértő összesített válaszában rögzítette, hogy „[...] a későbbi esetleges alkalmasság felülvizsgálata orvosi alkalmasság függvénye. A járművezetésre való alkalmasság eldöntésénél alapfeltétel az orvosi alkalmasság, annak van prioritása a pszichológiai alkalmassággal szemben. Az orvosi alkalmasság kérdése orvosi kompetencia, így annak megválaszolására, hogy szükséges-e ismételt soron kívüli egészségügyi alkalmasság elrendelése, nem vállalkozom.”³⁵

34 Ezt pontosította is az egyik ügyben eljáró törvényszék (Tatabányai Járási Ügyészség Közl.3124/2013., Esztergomi Járásbíróság 7. B. 330/2014/57., Tatabányai Törvényszék 2. Bf. 153/2016/14.)

35 Budapesti VI. és VII. Kerületi Ügyészség B.7702/2013., Pesti Központi Kerületi Bíróság 2. B. VI-VII.K.10.468/2015/34., Fővárosi Törvényszék mint másodfokú bíróság 29. Bf. 10.157/2016/11.

A vádiratok és a végleges hatályú eltiltás viszonya

A jogesetek vizsgálata és a jogalkalmazási gyakorlat tükrében megállapítható, hogy számos esetben sem a rövidített ítélettel végződő, sem pedig a részletes bírói indokolást tartalmazó ügyekben fellelhető vádiratok nem tartalmazták, hogy miért indokolt a vádlottak végleges hatályú járművezetéstől eltiltása, csupán indítványozták azt, vagy a kérdés eldöntését a bíróságokra hárították.

Elhatárolási kérdések

A közúti balesettel érintett ügyekben többször felmerült annak közúti veszélyeztetéstől való elhatárolása és fordítva. A két bűncselekmény elhatárolása során a legfontosabb szempont a közvetlen veszélyhelyzet kapcsán fennálló bűnösségi viszony.

A közúti közlekedés szabályainak megszegése mindkét bűncselekmény kapcsán (lehet) szándékos, de a súlyos testi sértésben megnyilvánuló eredmény tekintetében mindkét deliktumnál csak az elkövető gondatlansága állhat fenn. Az elhatárolás és a helyes minősítés megtalálása az okozati összefüggésben köztes állomásként megjelenő veszélyhelyzethez fűződő bűnösségi formában rejlik.³⁶

Végleges hatályú járművezetéstől eltiltás ismételt elrendelése

A bíróság néhány ítéletében nyomatékosította, hogy ugyanazon terhelttel szemben a végleges hatályú járművezetéstől eltiltás többször is kiszabható a különböző büntető eljárásokban (BH2013. 325.). Ez történt abban az ügyben is, amelyben a vádlott korábban háromszor követte el az ittas járművezetés vétségét, és emiatt kétszer határozott időre, majd ezt követően végleges hatállyal tiltották el a járművezetéstől, majd ezután ittasan vezette segédmotoros kerékpárját. A bírói testület megállapította, hogy az elkövető azzal, hogy a végleges hatályú eltiltás tartama alatt engedély nélkül, alkoholfogyasztás mellett közleke-

36 Ha az elkövetőt a veszélyhelyzet tekintetében szándékosság jellemzi, akkor a közúti veszélyeztetés bűncselekménye, illetve – a súlyos testi sérülésben megnyilvánuló eredmény miatt – annak minősített esete valósul meg, ha azonban a veszélyhelyzetre csak az elkövető gondatlansága terjedt ki, akkor a súlyos testi sértés bekövetkeztével e bűncselekmény alapesete válik befejezetté. In: Ügyintézés Magyarország. Közlekedési bűncselekmények. Forrás: https://ugyintezes.magyarorszag.hu/ugyek/410006/420012/420013/Kozlekedesi_buncselekmenyek20091202.html?ugy=kozutibalok.html#topicissue

dett, véleményük szerint azt jelzi, hogy a közúti közlekedésben való részvétele továbbra is veszélyezteti mások életét, testi épségét. Erre tekintettel indokoltnak látta a vádlott újbóli végleges hatályú közúti járművezetéstől eltiltását.³⁷

Összefoglalás

A közlekedési bűncselekmények kriminális tevékenységnek minősülnek, hiszen az elkövetők megvalósítják a Büntető Törvénykönyv egyes tényállásait, ennek ellenére a társadalom többsége jellemzően nem tekint bűncselekményként ezekre a magatartásokra vagy cselekményekre, az elkövetőket pedig nem minősíti bűnözőknek. A közlekedési bűncselekmények elkövetése miatt kiszabott büntetések is ezt erősítik, azonban az elkövetők egy része állapotánál vagy betegségénél fogva olyan baleseti kockázatot jelent, ha gépjárművet vezet, hogy indokolt lehet vele szemben akár a végleges hatályú járművezetéstől eltiltás büntetés kiszabása. Még abban az esetben is, ha kisebb súlyú közlekedési bűncselekményt követett el. A közlekedési bűncselekmények és/vagy szabálysértések számos esetben hozzájárulnak súlyos következményekkel járó közlekedési balesetek előfordulásához, ezek megelőzése pedig társadalmi érdek és felelősség.

Az egészségügyi állapottal összefüggésbe hozható alkalmatlanság erőteljes jellemvonása volt a közúti baleset okozásának a végleges hatályú eltiltás szükségességét illetően, ami főként az elkövetők szellemi hanyatlására, általános egészségügyi állapotára, de főként régebb óta tudott betegségére volt visszavezethető. Az egészségügyi állapottal összefüggésbe hozható alkalmatlanság körében feltétlenül meg kell jegyeznünk, hogy az iratok tanúsága szerint a vádlottak többsége pontosan tisztában volt betegségével, korábbi orvosi kezeléseinek eredményeivel, tünetegyütteseivel, panaszaiival.

A végleges hatályú járművezetéstől eltiltás büntetés kiszabása egyelőre a végrehajtás, kiényszerítés problémái miatt nem tekinthető hatékony visszatartó szankciónak. A járművezetői engedély kiadásának, illetve meghosszabbításának paramétereit az önvezető autók elterjedéséig bizonyosan újra kellene gondolni, annak érdekében, hogy időben kiszűrhetők legyenek a korlátozott járművezetési képességekkel rendelkező, illetve a pszichoaktív szerfüggő vezetők.

Általában megállapítható, hogy a mintába került vádlottak jelentős, addiktív személyiséggel rendelkező csoportját a korábbi büntetések, a hosszabb időtartamú határozott ideig tartó járművezetéstől eltiltás sem tartotta vissza attól, hogy újra közlekedési bűncselekményt kövessen el, ittas vagy bódult állapotban, vezetői engedély nélkül.

37 Balassagyarmati Járási Ügyészség B. 656/2016/4. Balassagyarmati Járásbíróság 11. B. 187/2016/8.

Hazánkban nincs lehetőség annak a gépjárműnek az elkobzására, amelyet az ittas állapotban elkövetett járművezetés bűncselekmény elkövetője a törvényi tényállás megvalósításakor vezetett. A Legfőbb Ügyészség Büntetőbíróági Ügyek Főosztálya által kibocsátott BF. 109/2017/2-I. számú állásfoglalás alapján törvényi előfeltétel hiányában a gépjármű nem kobozható el, mert nem a bűncselekmény elkövetésének eszköze, hanem szükségképpeni alapfeltétele. Kiindulásként hivatkoznak a 2012. évi C. törvény 72. § (1) bekezdésének a) pontjára, amely rögzíti, hogy el kell kobozni azt a dolgot, amelyet a bűncselekmény elkövetéséhez eszközül használtak vagy arra szántak. Az eszköz használata akkor állapítható meg, ha az elkövető valamely büntető törvénybe ütköző cél (eredmény) elérése érdekében cselekszik és ezt az eszköz révén, annak használatával, alkalmazásával kívánja elérni. A 2012. évi C. törvény 236. §-ában szabályozott esetekben az a jármű, amellyel az elkövető a bűncselekmény törvényi tényállását megvalósítja, valójában nem eszköze a bűncselekménynek, hanem az a szükségképpeni alapfeltétele, amely az elkövetési magatartástól elválaszthatatlan. Ezért az a jármű, amelyet az ittas állapotban elkövetett járművezetés bűncselekmények tettese az elkövetéskor használt, nem tekinthető a bűncselekmény eszközének, így elkobzására a törvényi előfeltétel hiányában nincs lehetőség. Nem kerülhet erre sor a Btk. 72. § (1) bekezdésének c) pontja³⁸ alapján sem.

Javaslatok

Néhány országban meghatározott alkoholszint feletti érték esetén a hatóságnak lehetősége van elkobozni azt a gépjárművet, amelyet az ittas állapotban elkövetett járművezetés bűncselekmény elkövetője a törvényi tényállás megvalósításakor vezetett, és ennek effektív visszatartó ereje van. Főszabály, hogy csak akkor kobozható el a jármű, ha a tulajdonos a tettes.

Dániában 2014. július 1-jétől vezették be azt a szabályt, mely szerint, ha az ittas járművezető vérének véralkohol koncentrációja eléri vagy meghaladja a 2,0 g/l ezreléket, a vezetői engedély elvétele és pénzbírság megfizetésének kötelezettsége mellett az általa vezetett járművet lefoglalják és elkobozzák. Az ittas vezetők (beleértve a külföldi elkövetőket is) mellett a kábítószer hatása alatt járművet vezetők gépjárművei is elkobzásra kerülnek.

Megfontolásra érdemesnek tartjuk Karen Haekkerup dán igazságügyi miniszter gondolatait, melyet a fent említett új jogszabály bevezetése kapcsán hangsúlyozott:

³⁸ A Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény 72. § (1) bek. c) pontja szerint el kell kobozni azt a dolgot, amelyre a bűncselekményt elkövették, vagy amelyet a bűncselekmény befejezését követően e dolog elszállítása céljából használtak.

„Az utóbbi időben azt tapasztaltuk, hogy sok ártatlan ember sérült meg súlyosan, vagy vesztette életét közúti balesetben azok miatt a vakmerő vezetők miatt, akik ittasan közlekedtek közútjainkon. Ezért arra a következtetésre jutottunk, hogy az ilyen járművezetőknek nincs helyük a közlekedésben, ki kell emelnünk onnan őket! „³⁹

Franciaországban az elítélthez tartozó egy vagy több jármű kobozható el, sőt arra is lehetőség van, hogy ezek használatát legfeljebb egy évre megtiltsák.⁴⁰ Az ittas vezetés miatti büntetés kitöltése után öt éven belüli (Luxemburgban három éven belüli) ismételt elkövetéskor kötelező a jármű elkobzása.

Svájcban is elrendelhető a jármű elkobzása egyebek mellett ittas járművezetés esetén.

2011. július 1-jétől Szlovéniában⁴¹ is sor kerülhet a gépjármű elkobzására. Meghatározott jogszértések esetén a rendőrség lefoglalhatja (diszkrecionális jogkörben) a járművet és ezzel elindul az az eljárás, melynek a végén a bíróság jogerős döntést hoz a jármű elkobzásáról. Ha e mellett határoz, úgy értékesíti a járművet, vagy annak bezúzása, azaz fizikai megsemmisítése következhet be. A bírói testület akkor is dönthet így, ha a jármű tulajdonosa kölcsönadta a gépkocsiját. Elkobzás alkalmazására kerülhet sor többek között ittas járművezetés, kábító és bódító hatású szerek hatása alatti járművezetés, valamint járművezetéstől eltiltás hatálya alatti vezetés esetén.

Lengyelországban⁴² ittas járművezetés esetén a rendőrség lefoglalhatja a gépjárművet. Ezen norma a bevezetésekor a közlekedésben részt vevő személyek biztonságát tartották szem előtt.

Magyarországon a jogalkotónak indokolt lenne megfontolni és megteremteni az elkobzás alkalmazásának feltételeit a többszörös és különös visszaesők, illetve a halálos balesetet okozó ittas járművezetés, továbbá a közúti baleset okozása súlyosabban minősülő eseteiben.

A büntetőeljárások menetét gyorsabbá és hatékonyabbá lehetne tenni ittas járművezetés esetén gyorsított eljárás bevezetésével. Olyan ügyekben kerülhetne erre sor, amelyekben kellő bizonyíték áll rendelkezésre, és egyszerű az ügy megítélése. Ez azért is lenne fontos,

39 Dániában elkobozzák az ittas sofőrök gépkocsiját. Forrás: <http://www.baleset-megelozes.eu/cikk.php?id=863>

40 MÉSZÁROS Ádám: *Francia büntetőjogi intézmények I. Szemelvények a Code pénal általános része köréből.* OKRI Kutatási jelentés, 15. o.

41 Drákói büntetések Szlovéniában. Forrás: http://kreszvaltozas.hu/news_details/34/drakoi_buntetesek_szloveniaban

42 Szigorítanak a lengyelek. Forrás: <http://www.baleset-megelozes.eu/cikk.php?id=434>

mert az elkövetett cselekmény és a döntéshozatal között rövid idő telne el, így adott esetben az ittas vezető elkövető hamarabb kivonódna a közlekedésből. Például Lengyelországban ez már 2007 óta működik, és úgy látják, hogy jelentős preventív és visszatartó hatása van.

Nemzetközi tapasztalatok szerint az alkoholszondás indításgátló eszközök (Alcohol Interlock)⁴³ és a rehabilitációs programok együttes alkalmazása az egyik legeredményesebb módszer az ittas járművezetések számának csökkentésére. Az Alcolock egy olyan készülék, amely a jármű beindítását előzetes légalkohol-mintavételhez köti. Ez úgy működik, hogy a járművezetőnek indulás előtt bele kell fújnia abban az alkoholszondába, amit a jármű műszerfalába vagy a gyújtásindító kulcsba építettek be. Ha a levegőmintában az alkoholszint meghaladja a jogszabályban meghatározott mértéket, úgy a motor nem indul be.

Európában elsőként Finnországban, jelenleg már Svédországban, Dániában, Hollandiában, Belgiumban és Franciaországban, valamint Ausztriában alkalmaznak ilyen készüléket, és Nagy-Britanniában is készülnek bevezetni⁴⁴.

Finnország az európai országok közül elsőként tette kötelezővé ezen berendezés használatát a visszaeső ittas járművezetők esetében. Mindemellett egyre több munkáltató építeti be ezt az eszközt a hivatásos sofőrök gépkocsijába. Egy 2013-ban készült, négy év adatait összegző jelentés azt mutatta ki, hogy az ittas járművezetők harminc százaléka lett visszaeső hagyományos szankciók alkalmazása esetén. Ellenben, ha velük szemben Alcolock használatát rendelték el, akkor csak hat százalékuk vezetett újra ittas állapotban.

Belgiumban 2017 nyara óta rendelik el kötelezően az Alcolock készülék használatát a visszaeső ittas járművezetőkön kívül azoknál a visszaesőnek nem minősülő járművezetők-nél, akik szeszeseitől súlyosan befolyásolt állapotban vettek részt a közúti forgalomban. Korábban bírói mérlegelés körébe tartozott az Alcolock használata a visszaeső ittas járművezetőknél.

43 A témával kapcsolatban felhasznált anyagok: Alkoholszondás indításgátló. Forrás: <https://www.carstyling.com/magazin/baleset/alkoholszondas-inditasgatlo-6017>; Finnek az ittasság ellen. Forrás: <http://www.baleset-megelozes.eu/cikk.php?id=642>; 10-ből 1 balesetet az ittasság okoz. Forrás: <https://archivum.ujszo.com/napilap/kAozet/2017/11/02/10-bol-egy-balesetet-ittassag-okoz>; Több alkoholszondás indításgátló Belgiumban! Forrás: <http://www.baleset-megelozes.eu/cikk.php?id=1189>; Szigorúbb intézkedések Franciaországban az ittas járművezetőkkel szemben. Forrás: <http://www.baleset-megelozes.eu/cikk.php?id=256>; Az ittas vezetésről: Mi a probléma és melyek a fő ellenintézkedések? A Közlekedéstudományi Intézet közlekedésbiztonsági hírlevele. 2017. január/4. szám Forrás: http://teszt.kti.hu/uploads/szolgalatasok/KBK/H%C3%ADrlev%C3%A9l/2017_04-janu%C3%A1r/MD1701-003-Zebra-hirlevel-mellekletek-5L.pdf

44 <https://etsc.eu/uk-government-to-review-potential-of-alcohol-interlocks/>

Franciaország Belgiumhoz hasonló körben szabályozza a készülék használatát. A francia büntető kódex kimondja,⁴⁵ hogy szabadságvesztéssel büntetendő vétség esetén e helyett egy vagy több jogfosztó vagy jogkorlátozó büntetés szabható ki, többek között olyan jármű vezetésétől való eltiltás legfeljebb öt évig terjedő tartamban, amely nem rendelkezik beépített vagy szakember által beszerelt, jóváhagyott elektromos alkoholszondás indításgátlóval.

Az Európai Unió várhatóan 2020-ig tervezi valamennyi tagállamban bevezetni a készülék használatát a visszaeső ittas járművezetőkön kívül a tehergépkocsit, taxit, továbbá az autóbust hivatásszerűen vezetők körében.⁴⁶

Az Európai Bizottság 2018-ban kidolgozott egy javaslatot a gépjárművek általános biztonságáról,⁴⁷ amely többek között a közúti járművek ezen funkcióira vonatkozó előírások szigorítását kezdeményezi. A dokumentum 6. cikke fejlett járműbiztonsági funkciót ír elő minden gépjármű-kategória számára. Felsorolja, hogy a gépjárműveket milyen modern rendszerekkel kell felszerelni. Ezek: az intelligens sebességszabályozó rendszer, az indításgátló alkoholszonda (Alcolock készülék) előkészítése, a járművezető fáradékonyságának és figyelmének nyomon követésére szolgáló rendszer, a figyelmetlenség felismerésére szolgáló rendszer, a vészfékjelzés, valamint a tolatóradar.

Az alkoholszondás indításgátló eszköz alkalmazása mellett nélkülözhetetlen, hogy növekedjen a közúti alkoholellenőrzések száma és változtassanak ezek módszerén is. Szintén Finnország dolgozta ki azt a metódust (ami mára több országban elterjedt, köztük Magyarországon is), amelynek az a lényege, hogy az alaposan és körültekintően előkészített, kijelölt leállítási helyen, több rendőr részvételével egyszerre több járművezető ellenőrzése zajlik és ekkor csak az ittas járművezetők kiszűrése a cél.

Ezen túl rendkívül fontos lenne az alkoholfüggőségben szenvedő ittas vezetők esetén, hogy a kiszabott szankciókat kezelésen vagy rehabilitáción történő részvételre kötelezéssel kombinálják, hasonlóan a kábítószer-birtokláshoz (Btk. 180. §), hiszen esetükben a társadalom védelme és speciális prevenciók célok ténylegesen alkoholbetegségük kezelésével biztosíthatók.

45 MÉSZÁROS Ádám: i. m. 14–15.

46 Fejlődés egy európai közúti közlekedésbiztonsági térség irányába: a 2011–2020 közötti időszak közlekedésbiztonságára vonatkozó politikai irányvonalak. [COM(2010)389 final] Forrás: https://ec.europa.eu/transport/sites/transport/files/road_safety/pdf/com_20072010_en.pdf

47 Javaslat (az Európai Parlament és a Tanács Rendelete) a gépjárműveknek és pótkocsijaiknak, valamint az ilyen járművek rendszereinek, alkotóelemeinek és önálló műszaki egységeinek az általános biztonság, továbbá az utasok és a veszélyeztetett úthasználók védelme tekintetében történő típusjóváhagyásáról, az (EU) 2018/... rendelet módosításáról, valamint a 78/2009/EK, a 79/2009/EK és a 661/2009/EK rendelet hatályon kívül helyezéséről. [COM(2018) 286 final] Forrás: <https://ec.europa.eu/transparency/regdoc/rep/1/2018/HU/COM-2018-286-F1-HU-MAIN-PART-1.PDF>

BAKONYI MÁRIA¹

A BEISMERŐ VALLOMÁS AZ ÚJ BE. KÖZÉPPONTJÁBAN

Bevezetés

Az Európai Emberi Jogi Bíróság ítéleteiben rendre visszatér a tétel, hogy a tisztességes igazságszolgáltatáshoz való jog kiemelkedő jelentőségű a demokratikus társadalomban.

Bárd Károly más szerzőkkel együtt összefüggést vél felfedezni a vádlottakat megillető „minősített eljárás” és a társadalom demokratizmusának mértéke között: a demokratikus értékek tükröződnek abban, hogy az eljárásjog a vádlottat a per alakító alanyaként kezeli és nem pusztán az eljárás tárgyának, hogy elismeri rendelkezési jogát, és szerepet juttat számára a bizonyítás menetében.² A demokráciának és az inkvizitórius vonásaitól megtisztított pernek egyaránt lényegi elve a felszólalás és érvelés mindenkit megillető joga.³

A 2017. évi XC. törvényhez fűzött indokolás szerint a törvény kiemelt hangsúlyt fektet a terhelti együttműködésre. Az időszerűség és a pergazdaságosság elveinek megfelelően az európai államok többsége eljutott annak felismerésére, hogy pragmatikus szempontok alapján érdemes eltérően kezelni azokat az ügyeket, amelyekben a terhelt beismer, azokkal az eljárásokkal szemben, amelyekben a tagadó terhelt bűnösségét kell bizonyítani. A beismerés egyben lehetőséget teremt a terhelttel való együttműködésre, melyben valamennyi fél és a társadalom egésze érdekelt, hiszen az a hatóságok oldalán idő- és költségmegtakarítást, a terhelt oldalán enyhébb szankcionálást, a sértett oldalán biztos jóvátételt eredményez, egyben azt az üzenetet közvetíti, hogy a bűncselekmény elkövetőjét valóban felelősségre vonják. Ezzel rövid időn belüli, lényeges gyorsítás és hatékonyságnövelés várható.

A következőkben a beismerő vallomást előtérbe helyezve tekintem át azokat, az új Be. nyújtotta lehetőségeket, amelyek az eljárás egyszerűsítését, hatékonyabbá tételét és gyorsítását

1 Dr. Bakonyi Mária ügyész, Siklósi Járási Ügyészség; PhD hallgató, Pécsi Tudományegyetem ÁJK

2 Bárd Károly: *Emberi jogok és büntető igazságszolgáltatás Európában*. A tisztességes eljárás büntetőügyekben – emberjog-dogmatikai értekezés, Magyar Hivatalos Közlönykiadó, Budapest, 2007. 35., lásd továbbá: *Case of Delcourt v Belgium* <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-57467%22%5D%7D> Az EJEB ítéletében azt a következtetést vonta le, hogy a 6. cikk megszorító értelmezése elfogadhatatlan.

3 Gerald SOULIER: *L'égalité de parole, principe de la démocratie et du procès pénal*. In: Mireille Delmas-Marty: *Procès pénal et droits de l'homme*. Presses Universitaires de France, 1992. 243.

hivatottak szolgálni, így a közvetítői eljárást, a feltételes ügyészi felfüggesztést, a bíróság elé állítást, a büntetővégzés meghozatalára irányuló eljárást, az egyezséget és az előkészítő ülésen tehető beismerést.

E befejezési módok az egymástól lényegesen eltérő ügýtípusok miatt felelősségre vont terheltektől más-más magatartást várnak el, azonban az ügy mielőbbi befejezésének lehetőségét a terhelt választhatja meg, tehát lényegében ő dönt. A lehetőséget pedig a beismerő vallomás adja meg, amelyre az új Be. ismét „feltette a koronát”, tehát ismét a „bizonyítékok királynőjének” tekinthetjük.

A beismerő vallomás – régen és napjainkban

A terhelt beismerő vallomása megkönnyítette (és ez jelen időben is igaz: megkönnyíti) az eljáró hatóság munkáját, és lerövidítheti a bizonyítási eljárást: ha rendelkezésre állt egy beismerő vallomás, a többi bizonyítási eszköz beszerzésétől az eljáró hatóság gyakran eltekintett, akkor is, ha a terhelt beismerő vallomása minden egyéb – releváns – ténnyel ellentétben állt.

A beismerő vallomás kikényszerítésének a középkorban megvoltak a maga speciális eszközei és módszerei, és ebből adódóan a terhelt beismerő vallomását mindig kétkedéssel lehetett elfogadni. Mindig ott motoszkált a kérdés: a beismerő vallomás valóban önkéntes volt-e, a terhelt valóban saját, önálló döntése következtében tette azt meg? Nem állt-e a háttérben befolyásolás, nem erőszakkal, fenyegetéssel vagy más hasonló módon szerezték-e? Auer György már 1933-ban azon véleményének adott hangot, hogy minden, a beismerő vallomás megszerzésére irányuló törekvés az igazságszolgáltatás gyengeségét, bizonytalanságát jelezheti. Azt a látszatot kelti, hogy a bíró a saját ítéletében csak akkor fog megbízni teljesen, ha azt a vádlott is ellátja az igazság bélyegével.⁴

Abban úgy vélem egyetérthetünk, hogy a „bizonyítékok királynőjének” primátusa valamilyen szinten megmaradt. Voltak időszakok (például a középkor inkvizíciós eljárása, Magyarországon a „konceptió” eljárások korszaka, az USA-ban a 2001. szeptember 11. napját követő, a terrorizmus elleni küzdelem jegyében zajló eljárások stb.), amikor a beismerő vallomás megszerzésének bármilyen kegyetlen formája megengedett volt: a büntetőjogi

⁴ AUER György: *A terheltnek kihallgatása és vallomása*. In: Heller E. – Moór Gy. – Rácz Gy. (szerk.): *Büntetőjogi tanulmányok Angyal Pál születése 60-ik és jogtanári működése 35-ik évfordulójának emlékére*. Pallas Irodalmi és Nyomdai Rt. Kiadása, Budapest, 1933. 248–257.

felelősségét meg kellett állapítani, és az elmarasztalást kimondó ítélet útját semmi nem gátolhatta.

Voltak olyan időszakok is, amikor a beismerő vallomás jelentősége némileg csökkent, a büntetőeljárásokban a bizonyítékok szabad értékelésének elve alapján kiemelt figyelmet fordítottak a bizonyítás törvényességét előíró szabályok betartására, és következetesen kizárásra kerültek a bizonyítási tilalmakba ütköző módon megszerzett bizonyítékok, így a beismerő vallomás is, ha arra nézve merültek fel adatok, hogy azt bűncselekmény útján, más tiltott módon, vagy a terhelt büntetőeljárási jogainak lényeges korlátozásával (a mostani szabályozás szerint sérelmével) szereztek meg.

A fentiekből adódóan a kérdés az, hogy mi legyen, mi lehet az arany középút? Hogyan tekintsünk a beismerő vallomásra? A kérdés megválaszolása először a legalitás és opportunitás fogalmainak rövid tisztázást igényli.

Legalitás és opportunitás

A legalitás elvét a Btk. rendelkezéseiből vezethetjük le. Minden olyan engedmény, amely szerint valamilyen okból a büntetést lehet mellőzni, elhalasztani stb., a legalitás elve ellen hat és valamilyen célszerűségi elemet iktat a büntető igazságszolgáltatás gépezetébe. A célszerűsége, opportunításra nemcsak a büntető (anyagi) törvények intézményeiből következtethetünk, hanem az nyíltan meg is jelent a büntetőeljárási jog normái között.

Az Európa Tanács 1981-ben hirdette meg az opportunitás befogadását célzó ajánlását, és már az előtt és után is különböző országokban szép számmal születtek a célszerűséget, a pergazdaságosságot, a diverzifikálást szolgáló intézmények. Gyakorlati okokkal és elméleti érvekkel indokolják az intézmények bevezetését és alkalmazását. Kétségtelen, még ha itt-ott tagadják is: a növekvő bűnözés és az igazságszolgáltatás ellehetetlenülésétől való félelem az egyik alap ok. Ez pedig azt diktálja, hogy az igazságszolgáltatást ne terheljük túl a más módon is elintézhető ügyekkel, ha a közérdek sérelme nélkül megtehető. (Mondhatjuk, hogy „nem érdemes ágyúval verébre löni.”)⁵

A büntetőpolitika részéről elsődleges szempont a hatékonyság, a bíróság részéről a teljes megalapozottságú tényállás, a terhelt viszont minél szélesebb garanciarendszert remél az

⁵ KIRÁLY Tibor: *Bizonyítás a készülő büntetőeljárási kódexben*. Kriminológiai Közlemények 54. szám, Magyar Kriminológiai Társaság kiadása, Budapest, 1996. 102–103.

egyes eljárási szakaszokban. Lényegében axiómának tekinthető, hogy a garanciákkal biztosított és megalapozott döntés hosszabb eljárási időt feltételez, mint a garanciák hiányában szenvedő, de a társadalom részéről hatékonynak tekintett megoldások.⁶

Az opportunitás felé forduláshoz sok mindenre szükség volt, így többek között a szemléletváltástól kezdve az Európai Unió tagságunkra, az Európa Tanács 87/18. számú, 1987. szeptember 17-én elfogadott ajánlásának III/A/7-8. pontjában megfogalmazottakra, amelyek a beismeréses eljárások bevezetését szorgalmazzák, ha azt az alkotmányos és jogi tradíciók megengedik.

Az Európa Tanács Miniszteri Bizottsága ajánlásában részletesen foglalkozik az eljárások gyorsításának módozataival oly módon, hogy a garanciális elemek sértetlenek maradnak. Az ajánlás kiemeli: „a büntető igazságszolgáltatás késedelmét nem csupán különleges források biztosításával és ezek megfelelő felhasználásával lehet orvosolni, hanem a büntetőpolitika megvalósításában a forma és a tartalom tekintetében a hangsúlyok világosabb meghatározásával, a következőkön keresztül:

– a diszkrecionális vádelvhez folyamodva, a kisebb és tömeges bűncselekmények intézésénél az alábbiak igénybevételével:

1. az ügynevezett sommás eljárás,
2. a büntetőeljárás lehetséges alternatívájaként a büntetőügyekben illetékes hatóságok és más eljáró hatóságok által létrehozott bíróságon kívüli megegyezés (kiegyezés),
3. az ügynevezett egyszerűsített eljárások,
4. a hagyományos bírósági eljárás egyszerűsítése.”

Az angolszász eljárások beismerésre alapított egyszerűsítését a magyar jogtudomány jóformán mindig fenntartásokkal, gyakran ellenszenvvel ítélte meg (és nem csak az amerikai vádalkunak (plea bargaining) az igazság megállapítására hivatott büntetőeljárás magasztos elveitől idegen „kufárszellem” miatt.⁷ Az okok között Erdei Árpád szerint elsősorban a beismerés kikényszerítése iránti irtózás és a persze a hamis beismeréstől való félelem sze-

6 BÉKÉS Ádám: *A beismerő vallomásról és az egyezség lehetőségéről – pro és kontra*. Ügyvédek Lapja 2017/6. 36.

7 Lásd erről bővebben: H. Richard UVILLER: *Pleading guilty: A critique of four models*. Review of the School of Law of Duke University, 1977/1. 102–131. A szerző szerint „a hajdan tiszta és tiszteltetle méltó bűnösség elismerés mára szorosan összefonódott a vádalkuval, amely az előnyök üzleti szellemű cseréjén alapul és amely „jobban illik egy marokkói bazárhoz, mint az igazságszolgáltatás csarnokaihoz.” Idézte: Erdei Árpád: A trónfosztott királynő uralkodása avagy a bizonyításelmélet szent tehene, Magyar Jog 1991/4. 210–216.

repel: a törvénytelen kényszer éppúgy tűrhetetlen, mint az olyan bírói döntés, amely nem az igazságon alapul.

Tekintsük át mindezek szellemében, milyen lehetőségeket ad az új Be. a beismerő vallomást tevő terhelt esetében!

A nyomozás vizsgálati szakaszában rejlő lehetőségek

A gyanúsított kihallgatása után kezdődik a nyomozás vizsgálati szakasza, és az ügyészség irányítási jogkörét is ezt követően gyakorolhatja, innentől kezdve az „ügy ura” az ügyészség.

A gyanúsított jogállás a nyomozó hatóság, illetve az ügyészség által létrehozott kapcsolat azzal a személlyel, aki a gyanúsítás közlését és a kihallgatást követően terheltből gyanúsítottá válik. A gyanúsított ekkor ismeri meg, milyen tények alapján, milyen bűncselekmény megalapozott gyanúja miatt folytatnak vele szemben eljárást, és mivel szemben kell védekezést előterjesztenie.

A Be. nem zárja ki, hogy az ügyészségi intézkedés vagy határozat kilátásba helyezésére a gyanúsítás közlését követően, de még a terhelti vallomás megtétele előtt sor kerüljön. A terhelt ebben az esetben már az ügyészség tájékoztatásának tudatában tehet érdemi vallomást.⁸

A nyomozást a vizsgálat szakaszában az ügyészség operatív módon befolyásolhatja. Az ügyészség a gyanúsított kihallgatása után az ügyiratok alapján azt vizsgálja, hogy helye van-e:

- ügyészségi intézkedés vagy határozat kilátásba helyezésének, így
 - egyezség kezdeményezésének,
 - közvetítői eljárásnak
 - feltételes ügyészi felfüggesztésnek
 - az eljárás megszüntetésének
 - vádemelésnek.⁹

A védelem formai kényszer nélkül kezdeményezheti az ügyészségi intézkedés, határozat kilátásba helyezését. A védelem oldaláról érkezett kezdeményezés elutasítása nem formá-

⁸ Legfőbb Ügyészség LFNIGA//142/2019. Emlékeztető a Be. alkalmazásának egyes kérdéseiről 404. §

⁹ BELOVICS Ervin: *A Büntető eljárásról szóló törvény új jogintézményei (I. rész)*. Ügyvédek Lapja 2019/4. 3.o.

hoz kötött, az elutasító döntés ellen nincs helye jogorvoslatnak. A kilátásba helyezett intézkedés vagy határozat elutasítása azonban írásban kell hogy történjen, amely a gyanúsított kihallgatásról készített jegyzőkönyvbe is foglalható.¹⁰

Az ügyészségi intézkedés vagy határozat kilátásba helyezése az egyezség megkötéséhez hasonlóan előzetes megállapodáshoz kötött, egyszerűbb formai előírásokkal, ugyanakkor bizonyos értelemben kevésbé kiszámítható eredménnyel. A terhelti együttműködés alapja minden esetben a bizonyítás 163. § (4) bekezdés c) pontjában meghatározott szabálya, amely szerint a vádló, a terhelt és a védő által valósnak elfogadott tényeket nem kell bizonyítani.¹¹

Ügyészségi intézkedés vagy határozat kilátásba helyezése – az általános feltételek

Az ügyészség *a nyomozás során bármikor* közölheti a gyanúsítottal, hogy milyen intézkedés alkalmazására, illetve határozat meghozatalára lát lehetőséget abban az esetben, ha a gyanúsított a bűncselekmény elkövetését beismeri. Ennek „ellenkező oldalát” a Be. 406. § (4) bekezdése tartalmazza: a gyanúsított és a védő a nyomozás során bármikor közölheti az ügyészséggel vagy a nyomozó hatósággal, hogy milyen, a Be. 404. § (2) bekezdésében meghatározott intézkedés alkalmazása vagy határozat meghozatala érdekében ismeri be a gyanúsított a bűncselekmény elkövetését. Az intézkedések, illetve határozatok felsorolását a Be. 404. § (2) bekezdés a), b), c), és d) pontjai tartalmazzák (így a közvetítői eljárás érdekében vagy feltételes ügyészi felfüggesztés miatt felfüggesztő határozat meghozatala, a gyanúsított együttműködésére tekintettel a feljelentés elutasításának vagy az eljárás megszüntetésének a kilátásba helyezése, bíróság elé állítás vagy büntetővégzés meghozatalára irányuló eljárás), mely felsorolás nem jelent rangsort.

Az ügyészségi tájékoztatásnak tartalmaznia kell, hogy a tervezett intézkedésnek, illetve a határozatnak *mi az érdemi tartalma* és – *a bűncselekmény elkövetésének beismerésén kívül* – *mik annak a további feltételei*. Ilyenek lehetnek az ügy, illetve más büntetőügy felderítésében, bizonyításában történő együttműködés, a sértett által érvényesíteni kívánt polgári jogi igény kielégítése, továbbá a feltételes ügyészi felfüggesztés keretében előírható egyéb kötelezettség teljesítése.

10 Legfőbb Ügyészség LFNIGA//142/2019. Emlékeztető a Be. alkalmazásának egyes kérdéseiről 405. §

11 BÉKÉS Ádám: *Ügyészségi intézkedés vagy határozat kilátásba helyezése*. Kommentár a büntetőeljárás törvényhez, 1. kötet. Főszerk: Polt Péter, Wolters Kluver Hungary, Budapest, 2018. 793.

Ha a gyanúsított nyilatkozatának megtétele előtt védő kirendelését indítványozza a Be. 406. § (1) bekezdése szerint az ügyészség, illetve a nyomozó hatóság számára védőt rendel ki. E jogra való figyelmeztetés a hatóság feladata.

Ezeknél az alkalmazható jogintézményeknél a beismerő vallomás felhasználhatóságának lényege a következőkben foglalható össze: a Be. 406. § (2) bekezdése szerint: „a gyanúsítottak az (1) bekezdésben foglaltakra tekintettel tett *vallomása és az annak alapján beszerzett bizonyítási eszköz bizonyítékként nem használható fel, ha*

- a) a gyanúsított a vállalt feltételeket maradéktalanul teljesíti, azonban az ügyészség intézkedése vagy határozata a kilátásba helyezett intézkedéstől vagy határozattól eltér, vagy
- b) az ügyészség intézkedésének vagy határozatának kilátásba helyezése törvénysértő volt.

A másik oldalt pedig a Be. 406. § (3) bekezdése határozza meg: „Az ügyészség nem köteles a kilátásba helyezett és a gyanúsított által elfogadott intézkedést megtenni, vagy határozatot meghozni, ha a gyanúsított a vállalt feltételeket *nem teljesíti* vagy *valótlan vallomást tesz*. Ebben az esetben a gyanúsítottak az (1) bekezdésben foglaltakra tekintettel tett *vallomása bizonyítási eszközként felhasználható.*¹²

A gyanúsított beismerő vallomása az elsőként ismertetett esetben azért nem vehető figyelembe, mert a hatóság – profán módon leegyszerűsítve a dolgot – „megtévesztette” a gyanúsítottat, mégpedig azzal, hogy meghatározott intézkedést vagy határozatot helyezett kilátásba, azonban az „ígéretét nem tartotta be”, a b) pontban pedig törvénysértő volt az ajánlat megtétele.

Abban az esetben viszont, ha a gyanúsított valótlan vallomása révén kívánt kedvezőbb helyzetbe jutni, a beismerés bizonyítékként felhasználható. Ez a későbbiekben a gyanúsított szavahihetőségét kérdőjelezheti meg.

Ha az intézkedés alkalmazását vagy határozat meghozatalát a gyanúsított vagy védője kezdeményezi, beismerő vallomás megtételét kilátásba helyezve, azonban a kezdeményezéssel az ügyészség nem ért egyet, a gyanúsított és védőjének kezdeményezése bizonyítékként nem vehető figyelembe – további fontos szabály, hogy az ügyészség arról nem tájékoztathatja a bíróságot és az ezzel összefüggésben keletkezett ügyiratokat sem nyújthatja be a bírósághoz.

¹² Be. 406. § (3) bek.

Az elterelés két formája: a közvetítői eljárás és a büntetés feltételes ügyész felfüggesztése

A két jogintézmény közös jellemzője, hogy amennyiben a közvetítői eljárás eredményes, illetve, ha a feltételes ügyészi felfüggesztés ideje alatt a gyanúsított a részére előírt magatartási szabályokat teljesítette, vagy a felfüggesztés időtartama sikeresen letelt, az eljárás megszüntetésére kerül sor.

Ebben a két esetben valójában teljes egészében „elterelésre” kerül az ügy: elkerüli azt, hogy a bíróság az üggyel – „legideálisabb esetben” – egyáltalán találkozzon. A döntés elvileg az ügyész kezében van, kivéve, ha a bűncselekmény sértettje a közvetítői eljárás lefolytatásától elzárkózik, abba nem egyezik bele.

Ha a közvetítői eljárás eredménytelen, vagy a feltételes ügyészi felfüggesztés a hozzá fűzött reményeket – mely szerint „a gyanúsított jövőbeni magatartására tekintettel az eljárás megszüntetése várható” – nem váltja be, az ügy a bíróságon folytatódik.

A közvetítői eljárás

A közvetítői eljárás nem új intézmény magyar büntetőeljárásban.

Az Európai Unió tanácsának 2001. március 15. napján kelt 2001/220/Ib. számú kerethatározatát – mivel nagyszámú és lényeges módosítást kellett elvégezni – felváltotta az Európai Parlament és Tanács 2012/29/EU irányelve, „a bűncselekmények áldozatainak jogaira, támogatására és védelmére vonatkozó minimumszabályok megállapításáról”. Ezt a tagállamoknak 2015. november 15. napjáig kellett saját nemzeti jogukba átültetniük. Az irányelv 46. pontja szerint a „helyreállító igazságszolgáltatási szolgáltatások – köztük például az áldozat és az elkövető közötti közvetítés [...] – jelentős előnnyel járhatnak az áldozatok számára [...], ezért az ilyen szolgáltatásoknál az áldozat érdekeit és igényeit kell elsődlegesen szem előtt tartani, orvosolva az áldozatnak okozott kárt, és elkerülve a további károkozást. [...] A helyreállító igazságszolgáltatási eljárásnak fő szabály szerint *bizalmasnak* kell lennie, kivéve, ha a felek ettől eltérően állapodnak meg, vagy ha jelentős közérdek miatt a nemzeti jog így rendelkezik.”

A közvetítői eljárás *célja* egyrészt a bűncselekmény következményeinek jóvátétele, másrészt annak elősegítése, hogy a gyanúsított a jövőben jogkövető magatartást tanúsítson. Eljárásjogi feltétele, hogy a közvetítői eljárást a sértett és a gyanúsított indítványozza, vagy ahhoz önkéntesen hozzájáruljon, mivel a mediáció alapelve a felek önkéntessége, akaratuk, valamint méltóságuk tiszteletben tartása.

Közvetítői eljárást az új előírások szerint már nem csak a tevékeny megbánás körében lehet alkalmazni. Alkalmazási köre azonban feltehetően továbbra is elsősorban a Btk. 29. §-ának (2) bekezdésére szorítkozik, ezen kívül ugyanis a terhelt „kompenzációja” kérdéses, hiszen a törvény nem ad lehetőséget az eljárás megszüntetésére.

Közvetítői eljárásra utalásnál az ügyészségnek azt kell mérlegelnie, hogy a sértettnek adott jóvátétel önmagában elősegíti-e, hogy a gyanúsított a jövőben jogkövető magatartást tanúsítson, míg a Btk. 29. § (2) bekezdésében meghatározott ötévi szabadságvesztéssel nem súlyosabban fenyegetett bűncselekmény esetében megfontolás és mérlegelés tárgya az is, hogy a bűncselekmény jellege vagy annak elkövetési módja nem zárja-e ki a közvetítői eljárás céljából történő felfüggesztését.

Az előző szabályozás nem tette lehetővé, hogy a korábban – de nem a közvetítői eljárás keretében – teljesített jóvátétel esetében közvetítői eljárást lehessen elrendelni. Ez módosult, és a korábban teljesített jóvátételt közvetítői eljárás keretében megállapodásba lehet foglalni. Igazságtalan volt az a helyzet, hogy aki erkölcsi köteletségének eleget téve a sértett kárát azonnal megtérítette, elesett a közvetítői eljárás lehetőségétől.¹³

Nóvum a Be. szabályaiban, hogy a pártfogó felügyelő a közvetítői eljárásról szóló törvény alapján létrejött megállapodást törvényességi ellenőrzés céljából megküldi az ügyészségnek. Az ellenőrzésre az ügyészségnek öt munkanap áll a rendelkezésére, és amennyiben a megállapodás a közvetítői eljárásról szóló törvénybe ütközik, a megállapodást hatályon kívül helyezi.

A közvetítői eljárást kizáró körülményeket a Btk. 29. § (3) bekezdés a), b), c), d) és e) pontjai sorolják fel, amelyek részben az elkövetővel [a), d), e) pontok], részben a bűncselekményt minősítő okokkal (bűnszervezetben történő elkövetés, halált okozó bűncselekmény) vannak összefüggésben.

A joggyakorlatot illetően a Kúria 3. Bkv. adott további iránymutatást: „a közvetítői eljárás lehetősége mindig a konkrét, adott bűncselekmény kapcsán vizsgálandó. Abból kell kiindulni egyrészt, hogy értelemszerűen akkor van helye közvetítői eljárásnak, ha a bűncselekménynek van sértettje; másrészt a közvetítői eljárás célja a sértett és az elkövető közötti konfliktusrendezés.”

¹³ BÁRÁNDY Gergely – BÁRÁNDY Aliz: *Gondolatok az új Büntető Törvénykönyv elvi jelentőségű rendelkezéseiről*. Büntetőjogi Szemle, 2013/3. 8.

Általában a felsorolt jellegű bűncselekmények *természetes személy* sértettjei esetében van lehetőség a közvetítői eljárás lefolytatására, nem kizárt azonban nem természetes személy sértett (jogi személy, más szerv) esetében sem.

Nincs helye közvetítői eljárásnak, ha nem következett be jóvátételt igénylő esemény, akár azért, mert a bűncselekmény előkészületi vagy kísérleti szakban maradt, vagy ha például vagyron elleni bűncselekmény esetében a kár lefoglalással megtérült, és a sértettnek ezen túlmenően nincs jóvátételi igénye.

A közvetítői eljárás feltételeit tartalmazó 412. § (2) bekezdés b) pontja úgy rendelkezik, hogy az ügyészség a közvetítői eljárás lefolytatása céljából felfüggeszti az eljárást, ha a gyanúsított a *vádemelésig beismerő vallomást tesz*. Ha az ügyben nincs beismerő vallomás, a közvetítői eljárást határozattal meg kell tagadni.

A Kúria 3.Bkv. III. 2. a) pontjában foglaltak szerint a beismerő vallomásnak ténybelinek és a bűnösségre is kiterjedőnek kell lennie.

Eredményes közvetítői eljárás esetén az eljárás tevékeny megbánás miatt megszüntetésre kerül, azonban, ha ez nem következik be, a Be. 414. § (3) bekezdése tartalmaz egy kógens szabályt: „A gyanúsítottnak és a sértettnek a közvetítői eljárás során tett nyilatkozata az ügyben bizonyítékként nem használható fel. A közvetítői eljárás eredményét nem lehet a gyanúsított terhére értékelni.”

Mindebből az is következik, hogy a közvetítői eljárásban, a vád tárgyát képező cselekményre nézve tett nyilatkozatot nem lehet a bírósági eljárásban a tárgyalás anyagává tenni, arra sem a terhelt, sem a tanúk nem nyilatkozathatnak, és az így tett nyilatkozatokra sem alapítható az ítéleti tényállás.¹⁴

Feltételes ügyészi felfüggesztés

Korábban vádemelés elhalasztása néven volt ismert a magyar büntetőeljárásban, az elnevezése megváltozott, de lényegében ugyanarról a jogintézményről van szó.

A Be. 416. § (1) bekezdése szerint az ügyészség határozattal felfüggesztheti az eljárást, ha a gyanúsított jövőbeni magatartására tekintettel az eljárás megszüntetése várható.

¹⁴ ELEK Balázs: A „mérgezett fa gyümölcsének elve” a hazai és a strasbourgi joggyakorlat tükrében. Magyar Jog, 2018/2.

A feltételes ügyészi felfüggesztés feltételei [Be. 416. § (2) bekezdés a) és b) pontok] között nem szerepel a beismerő vallomás, azonban a Be. 404. § (1) bekezdése az ügyészségi intézkedés vagy határozat kilátásba helyezése feltételeként tartalmazza, így némileg ellentmondásosnak tűnik, hogy ezen intézkedés, illetve határozat meghozatala is beismerő vallomáshoz kötött-e vagy sem. Főszabály szerint a feltételes ügyészi felfüggesztésnél a tárgyi kört az jellemzi, hogy az eljárás olyan bűncselekmény miatt van folyamatban, amelyre a törvény háromévi, különös méltánylást igénylő esetben ötévi szabadságvesztésnél nem súlyosabb büntetés kiszabását rendeli, míg az alanyi kört illetően az az elvárás, hogy „a gyanúsított jövőbeni magatartására tekintettel az eljárás megszüntetése várható.”

Az ügyészség feltételes ügyészi felfüggesztéssel kapcsolatos döntése, illetőleg a feltételes felfüggesztést követően hozott döntése *a nyomozás része*, azonban szükséges kihangsúlyozni, hogy ez a jogintézmény nem a megrovás alternatívája, hanem a vádemelésé. Akkor célszerű az eljárás feltételes ügyészi felfüggesztése, amikor a bírósági eljárásban az ügyészség próbára bocsátást indítványozna, de reményei szerint az elkövető jövőbeni magatartása bírósági eljárás nélkül is kedvezően megváltozik.¹⁵

Kizárt a feltételes ügyészi felfüggesztés a Be. 416. § (3) bekezdésében meghatározott esetekben, melyek egyrészt az elkövető korábbi előéletével (többszörös visszaeső, felfüggesztett szabadságvesztés vagy próbárabocsátás ideje alatt történő elkövetés stb.), illetve a bűncselekmény elkövetési körülményeivel (bűnszervezetben történő elkövetés, halált okozó bűncselekmény stb.) kapcsolatosak, melyek egyébként a közvetítői eljárást kizáró okokkal nagyjából megegyeznek.

A feltételes ügyészi felfüggesztés idejére magatartási szabály vagy kötelezettség előírása is lehetséges, ezekkel kapcsolatban pártfogó felügyelői vélemény beszerzése elrendelhető. A feltételes ügyészi felfüggesztés idejére a gyanúsított pártfogó felügyeletét is elrendelheti az ügyészség, ez azonban nem kötelező.

Az eljárás folytatására kerül sor a Be. 420. § (2) bekezdés a), b) és c) pontjai esetében, továbbá a Be. 417. §-a alapján elrendelt feltételes ügyészi felfüggesztés esetében, a Be. 420. § (4) bekezdése alapján.

Összefoglalva: a közvetítői eljárás és a feltételes ügyészi felfüggesztés kapcsán megállapítható, hogy mindkét jogintézmény ügyészi felfüggesztő határozatot eredményez, ez azonban a fentieket áttekintve nagyrészt a gyanúsított hozzáállásától függ. Az eljárás megszün-

tetésére kerül sor, ha a felfüggesztés időtartama alatt a gyanúsított a részére előírt, illetve önként vállalt kötelezettségeket teljesíti, ellenkező esetben az eljárás folytatódik.

E két, részletesebben megvizsgált jogintézménynél – „ha minden jól megy, és a gyanúsított is partner ebben” – az eljárás nem kerül bírósági szakba, az ügyészség megszünteti az eljárást a Be. 398. § (2) bekezdésének c) pontjában felsorolt okok alapján.

Sem a közvetítői eljárásra utalt ügyekben, sem a feltételes ügyészi felfüggesztéssel lehetőséget kapó gyanúsítottak esetében a megrovás alkalmazása nem alternatíva, mert a megrovással az ügyészség azt állapítja meg, hogy a cselekmény társadalomra veszélyessége az elbíráláskor már megszűnt, illetve olyan csekély fokban vált veszélyessé a társadalomra, hogy a törvény szerint alkalmazható legkisebb büntetés kiszabása vagy más intézkedés alkalmazása szükségtelen. Ez az intézkedési mód tulajdonképpen az ügyészség mérlegelő tevékenységének eredménye a törvényben előírtak alapján, és itt nincs szükség a terhelt részéről semmiféle további magatartás tanúsítására; megrovásnál a cselekmény egyik megvalósulásának az ismérve, a társadalomra veszélyesség vizsgálata áll a középpontban, tehát maga a tett, nem pedig a tettes.

A hagyományos közvetítői eljárásnál, illetve a feltételes ügyészi felfüggesztésnél a cselekmény csak és kizárólag abból a szempontból „fontos”, hogy az háromévi, illetve ötévi szabadságvesztésnél ne legyen súlyosabb fenyegettségű, továbbá közvetítői eljárásnál azon bűncselekményi körbe tartozzon, amely a Btk. 29. § (1) bekezdésében fel van sorolva.

Az eljárás bírósági szakaszában az eljárás hatékonyságát és gyorsítását elősegítő módszerek

Bíróság elé állítás

Hosszú utat kellett bejárnunk a bíróság elé állítás szabályozásában, mire a feltételrendszer kettősségéhez (a tettenéréshez, illetve a terhelt beismerő vallomásához) eljutottunk. Csak a legutóbbi időszak büntető eljárásjogi szabályozásait áttekintve, a bűncselekmény elkövetésétől számított 15 nap volt az az időtartam¹⁶, amíg a bíróság elé állítást meg kellett szervezni és le kellett bonyolítani, amelyet tettenérés esetében a gyanúsított kihallgatásától számított 30 napos szabályozás követett¹⁷.

16 1973. évi I. törvény 346. §

17 1998. évi XIX. törvény 517. § (2) bekezdés, mely a 2011. évi CL. törvény 67. §-ával került módosításra, és 2012. január 1. napjával lépett hatályba.

A bíróság elé állítás beismerő vallomáshoz kötött esetében a terheltet a gyanúsítottként történő kihallgatástól számított egy hónapon belül kell bíróság elé állítani, ha a Be. 723. § a)–c) pontjában meghatározott feltételek fennállnak (a bűncselekményre a törvény tízévi szabadságvesztésnél nem súlyosabb büntetést rendel¹⁸, az ügy megítélése egyszerű, a bizonyítékok rendelkezésre állnak), továbbá, ha a terhelt a bűncselekmény elkövetését beismerte.¹⁹

Bíróság elé állításra alkalmas ügyekben az ügyészség csak a Be. 724. §-ában meghatározott esetekben helyezheti kilátásba (beismerő vallomáshoz kötött ügyek) a külön eljárás szabályai szerinti vádemelést és közölheti a gyanúsítottal, ha őt bíróság elé kívánja állítani. Bíróság elé állításnál – ugyanúgy, mint a korábbi szabályozások során – következetesen érvényesül az a szabály, hogy a védelem kötelező, és a bíróság elé állítás megghiúsul, ha a védő nem jelenik meg a bíróság elé állítás időpontjában.

A bíróság az ügyészség tájékoztatását követően nyomban kitűzi a tárgyalást, amellyel kapcsolatban az ügyészség feladata az, hogy a gyanúsítottat a tárgyalás időpontjára bíróság elé állítsa, és egyidejűleg a védőt is idézze. Az ügyészség gondoskodik arról is, hogy a bizonyítási eszközök a tárgyaláson rendelkezésre álljanak.

Bíróság elé állítás esetében az ügyészség feljegyzést nyújt be a bírósághoz, melyet legkésőbb a tárgyalás megkezdésekor kézbesít a gyanúsítottnak és védőjének, ami nem változott a korábbi szabályozáshoz képest.

A tárgyaláson a vád előterjesztése után a bíróság az ügyiratokat visszaküldi az ügyészségnek, ha a gyanúsított kihallgatásától számított több mint egy hónap eltelt, a bűncselekményre a törvény több mint tízévi szabadságvesztésnél súlyosabb büntetést rendel, illetve a bizonyítási eszközök nem állnak a rendelkezésre.

A bíróságnak lehetősége van egy alkalommal, legfeljebb 15 napra elnapolni a tárgyalást. Abban az esetben, ha a tárgyaláson felvett bizonyítás eredményéhez képest további bizonyítási eszközök felkutatása szükséges, és ezért a tárgyalás tizenöt napon belül vagy újabb elnapolás nélkül nem folytatható, a bíróság az ügy iratait visszaküldi az ügyészségnek.

Az ügyészség a vádat akkor módosíthatja, ha a bíróság elé állítás feltételei a módosított vád szerinti bűncselekményre is fennállnak, egyébként ebben az esetben is visszaküldi a bíróság az iratokat az ügyészségnek.

18 a korábbi szabályozás 8 évi szabadságvesztéssel büntetendő bűncselekmények esetében engedte meg

19 Be. 724. §

Büntetővégzés meghozatalára irányuló eljárás

A büntetővégzés meghozatalára irányuló eljárás csekélyebb tárgyi súlyú, egyszerűbb megítélésű ügyek hatékony elintézésére²⁰ biztosít lehetőséget. Ennek a külön eljárásnak a szabályai kizárólag a bíróságra vonatkozóan tartalmazznak speciális rendelkezéseket, azaz a nyomozásra az általános rendelkezések az irányadók, akkor is, ha az ügyészség büntetővégzés meghozatalát irányuló eljárást kezdeményez, vagy ha a bíróság hivatalból dönt a külön eljárás lefolytatásáról. További sajátossága a büntetővégzés meghozatalára irányuló eljárásnak, hogy amennyiben az arra jogosult tárgyalás tartását nem kéri, a bíróság tárgyaláson kívül hoz ügydöntő határozatot, amelyre az ítéletre vonatkozó rendelkezéseket kell alkalmazni.²¹

A bíróság a büntetővégzést az ügy érkezését követő *egy hónapon* belül hozza meg.

Összehasonlítva a bíróság elé állítást és a büntetővégzés meghozatalára irányuló eljárást, az első esetben az ügyészségi szakasz időtartama (tehát immár a nyomozás vizsgálati szakasza – a gyanúsított kihallgatásától számítva), míg a másodikban a bíróság büntetővégzés meghozatalának időtartama van maximalizálva, mégpedig egy hónapban. Bíróság elé állításnál az egy hónapos időtartamba beletartozik a bíróság elé állítás napja.

A bírósági tárgyalás szabályainak ismertetésétől eltekintek, mert a téma szempontjából (beismerő vallomás) nem releváns.

A bíróság elé állításra és a büntetővégzés meghozatalára irányuló szabályokat egymással összevetve az alábbi konklúziók vonhatók le: mind a bíróság elé állítás, mind pedig a büntetővégzés meghozatalára irányuló eljárás a bíróság előtt fejeződik be, a bíróság hoz döntést az ügyben. A bíróság elé állítás – az ily módon befejezett ügyek zömében – a büntetőjogi felelősségrevonás leggyorsabb formája, és tulajdonképpen nagyon rövid idő alatt a büntetőügyekben eljáró hatóságok mindegyike találkozik a terhelttel: a nyomozó hatóság

20 Be. 740. § (1) A bíróság az ügyészség indítványára vagy hivatalból háromévi szabadságvesztésnél nem súlyosabban büntetendő bűncselekmény esetén tárgyalás mellőzésével, az ügyiratok alapján büntetővégzést hoz, ha a) az ügy megítélése egyszerű, b) a vádlott szabadlábon van vagy más ügyben tartják fogva, és c) a büntetés célja tárgyalás nélkül is elérhető. Továbbá (3) bek. A bíróság az ötévi szabadságvesztésnél nem súlyosabban büntetendő bűncselekmény esetén is büntetővégzést hoz, ha a) az (1) bek. a)–c) pontjában írt feltételek fennállnak és b) a vádlott a bűncselekmény elkövetését beismerte.

21 BELOVICS Ervin: *A külön eljárások*. Büntető eljárásjog. Harmadik aktualizált kiadás. Az új, 2017. évi büntetőeljárás törvény tankönyve. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2017. 587.

gyanúsítottként kihallgatja, az ügyészség az ügy bíróság elé állítással való befejezése lehetőségének felajánlása során, a bíróság pedig a bíróság elé állítás időpontjában. Büntetővégzés meghozatalára irányuló eljárásban a bíróság csak akkor találkozik a vádlottal, ha a büntetővégzésben foglaltakkal szemben a vádlott tárgyalás tartását kéri, egyébként a „büntetőparancs” mint az eljárás egyszerűsített formája abban csúcsosodik ki, hogy az egyszerű ügyek megoldására nyújt hathatós megoldást, olyan formában, hogy beismerő vallomás megléte esetén (vagy hivatalból a három évi szabadságvesztéssel nem súlyosabban büntetendő esetekben), a vádlott jelenléte nélkül, iratok alapján történik az ügyben a büntetőjogi felelősségrevonás megállapítása, ami az esetek többségében sikeres is.

A kiszabható szankciók tekintetében is van különbség, így büntetővégzés meghozatalára irányuló eljárásban a bíróság végrehajtásában felfüggesztett szabadságvesztést, közérdekű munkát, pénzbüntetést, foglalkozástól eltiltást, járművezetéstől eltiltást, kitiltást, sportrendezvények látogatásától való eltiltást, kiutasítást szabhat ki, katonával szemben lefokozást, szolgálati viszony megszüntetését, rendfokozatban visszavetést és a várakozási idő meghosszabbítását is kiszabhatja, illetve jóvátételi munkát, próbára bocsátást vagy megrovást alkalmazhat. Ilyen megkötés bíróság elé állításnál nincs: ott bármilyen intézkedés, illetve büntetés alkalmazására lehetőség van. Amint azt már ismertettem, védő részvétele bíróság elé állításnál kötelező, míg a másik eljárás szabályai ezt nem követelik meg.

Megjegyzem, abban az esetben, ha a bíróság elé állítás és a büntetővégzés meghozatalára irányuló eljárás egymással „versengő” pozícióban vannak – tehát lehetőség van mindkettő alkalmazására –, akkor a speciálprevenció dönti el, melyik lehetőséget választja az ügyészség: ha az elkövető vonatkozásában a speciálprevenciós hatás jobban érvényesül azáltal, hogy a bíróság előtti megjelenés őt a jövőben a bűncselekmény elkövetésétől visszatartja, akkor egyértelműen a bíróság elé állítást kell választani.

Vádalku vagy valami más? Egyezség az új Be.-ben

A Be. 391. § (1) bekezdése felhatalmazza az ügyészséget arra, hogy a gyanúsított kihallgatása után a nyomozás ügyiratai alapján megvizsgálja: az ügyben helye van-e egyezség kezdeményezésének.

A Be. pergazdaságossági okokból biztosítja azt, hogy az ügyészség és a terhelt egyezséget kössön. (...) Ez a külön eljárás a tisztességes eljárás követelményrendszerének megfelelő módon nyújt lehetőséget az állam büntetőjogi igényének észszerű időn belül történő érvényesítésére, ami egyben azt is jelenti, hogy a terhelt a lehető legrövidebb ideig áll büntető-eljárás hatálya alatt. Egyértelmű, hogy amennyiben a bűncselekmény elkövetésének idő-

pontjához viszonyítottan rövid időn belül sor kerül a büntetőjogi felelősségre vonásra, ez a tény pozitív hatású mind a speciál-, mind a generálprevenció szempontjából. Mindezek érdekében ösztönzi a Be. a terheltet arra, hogy amennyiben a bűncselekményt elkövette, a végrehajtás tényét ismerje be. Ilyen jellegű egyezségnek bármely bűncselekmény elkövetésekor helye van.²²

A Be. LXV. és XCIX. Fejezete (eljárás egyezség esetén) szerint lefolytatott eljárás elsődleges célja, hogy a megkötött egyezség mind az ügyészség, mind a terhelt számára előnyökkel járjon. Ez a vádhatóság szempontjából elsősorban abban nyilvánulhat meg, hogy a terhelt az ügyészség által megállapított tényállásnak és jogi minősítésnek megfelelően beismeri a bűncselekmény elkövetését. A terhelti beismerést ugyanakkor a vádhatóság részéről csak abban az esetben lehet előnyként értékelni, ha az egyszerűbbé, eredményesebbé teszi az állam büntetőigényének érvényesítését azáltal, hogy a beismerés hiányában felmerülő – akár a büntetőeljárás nyomozati vagy bírósági szakaszának jelentős elhúzóadásban megnyilvánuló – bizonyítási nehézségek elkerülhetők.²³

Az egyezség megkötése érdekében az ügyészség, a terhelt és a védő a bűnösség beismeréséről, valamint az egyezség tartalmi elemeiről folytathat egyeztetést, amely nem terjedhet ki az egyezség tárgyát képező bűncselekmény tényállására, valamint annak Btk. szerinti minősítésére. A magyar büntetőeljárás a szlovén jogalkotásból ismert példát vette alapul, amely kétféle megegyezést ismer: az első esetében az ügyész, a terhelt és a védő formális megállapodást köt, amit a bíróság jóváhagy vagy elutasít. A második eset a kötelező bírósági előkészítő ülés során történő megegyezés, amely a terhelt belenyugvásán alapszik – a terhelt az ügyész által kilátásba helyezett szankciót fogadja el. Az ügyiratok adatai alapján a történeti tényállást az ügyészségnek kell megállapítania, és ugyancsak az ügyészség szakmai kompetenciájába és szakmai felelősségi körébe tartozik a bűncselekmény minősítése²⁴, ez pedig az amerikai rendszerben ismert, tényállásra vonatkozó „alku nem lehetséges” kiindulópontot jelenti.²⁵

22 BELOVICS Ervin: *Opportunitási lehetőségek az általános szabályok szerint zajló bírósági eljárás kiváltása érdekében*. In: Belovics Ervin – Tóth Mihály: *Büntető eljárásjog* harmadik, aktualizált kiadás. Az új büntetőeljárás törvény tankönyve. HVG-ORAC, Budapest, 2017. 275.

23 Legfőbb Ügyészség BF. 1399/2018/1-I.

24 BELOVICS Ervin: *Opportunitási lehetőségek az általános szabályok szerint zajló bírósági eljárás kiváltása érdekében*. In: Belovics Ervin – Tóth Mihály: *Büntető eljárásjog* harmadik, aktualizált kiadás. Az új büntetőeljárás törvény tankönyve. HVG-ORAC, Budapest, 2017. 275–276.; illetve Be. 408. § (1) bek.

25 BÉKÉS Ádám: *Egyezség a bűnösség beismeréséről*. Kommentár a büntetőeljárás törvényhez. 1. kötet. Főszerk.: Polt Péter, Wolters Kluver Hungary, Budapest, 2018. 800.

Lényegében az egyezség is inkább a büntetőeljárás nyomozati szakaszához köthető: az egyezség az ügyészség és a terhelt, valamint védője között jön létre, annak szentesítése – jóváhagyás esetén – a bíróságra tartozik, a Be. XCIX. Fejezetében meghatározott eljárás keretében.

Az egyezség lényegét összefoglalva: megkötését az ügyészség, de a terhelt és a védő is kezdeményezheti. Az egyezség kezdeményezésekor két eset lehetséges: az egyik, hogy az ügyészség nem ért egyet a kezdeményezéssel, illetve a terhelt visszautasítja az ügyészség ajánlatát, a másik pedig, hogy a kezdeményezés alapján a másik fél az egyezség lehetőségét nem zárja ki, ekkor kerül sor az egyezség megkötésére irányuló eljárás lefolytatására.²⁶

Egyedül a terhelt mondhat le garanciális szabályok alkalmazásáról, feltéve, hogy döntése önálló és befolyásmentes. Nyilvánvaló, hogy a terheltet a törvény érdekeltté teheti abban, hogy a büntetőeljárás során tárja fel a cselekmény részleteit és saját felelősségét, amelyért cserébe enyhébb szankcióban részesül. Természetesen, ez nem jelenti azt, hogy a terhelti beismerés mindenáron való megszerzése cél lehetne a hatóságok részéről, illetve azt sem, hogy olyan ügyekben kerüljön sor egyezségekre, amelyek jogellenességének (társadalomra veszélyességének) mértéke nem indokolja a büntetés csökkentését.²⁷

Az egyezségekre nem szabad úgy tekinteni, mint a terhelt kedvezőbb büntetéséhez vezető útra, mely esetén az állam részlegesen lemond büntetőjogi igényéről. Az egyezség inkább az állam és társadalom érdeke: gyorsabb út a nem vitatott döntéshez, az összetett ügyek könnyebb felderítése és bizonyítása. Békés Ádám véleménye szerint a terhelt valójában azt a kedvezményt kapja, amely az elhúzódás esetén mint enyhítő körülmény jelentkezne, ellenben a tagadhatatlan előny az elkövetés és a szankció alkalmazása közötti távolság radikális csökkentése.²⁸

Egyezség megkötésére irányuló eljárásban védő részvétele kötelező²⁹, ha az egyezség nem jön létre, akkor a védői kirendelés hatálya az egyeztetés befejezéséig tart.³⁰

A jelenleg irányadó állásfoglalások szerint, amennyiben a terhelt *nem* az egyezség tárgyában történt egyeztetés során tesz beismerő vallomást, hanem beismerő vallomása már

26 BELOVICS Ervin: *Opportunitási lehetőségek ...i.m.* 275.

27 BÉKÉS Ádám: *Egyezség a bűnösség beismeréséről i.m.:* 800.

28 BÉKÉS Ádám: *A beismerő vallomásról és az egyezség lehetőségéről – pro és kontra, Ügyvédek Lapja* 2017/6. 36.

29 Be. 407. § (4) bek.

30 Be. 407. § (5) bek.

egyébként is a nyomozó hatóság, illetve az ügyészség rendelkezésére áll, *a már beismerő vallomást tett terheltet nem illeti meg az egyezségkötés.*

Tehát elméletileg – és a mostani felállás szerint gyakorlatilag is – olyan ügyekben van lehetőség egyezséget kötni, amelyekben az egyezés folyamatának kezdetén (a vádemelést megelőzően) nincs beismerő vallomás, és a rendelkezésre álló bizonyítékok alapján vádat lehet(ne) emelni a beismerő vallomás nélkül is. Ha van beismerő vallomás, akkor a rendes ügymenet szerinti bírósági eljárás következik. A Be. szövege is erre utal: „az ügyészség és a terhelt egyezés esetén lefolytatandó eljárás érdekében a vádemelés előtt egyezséget köthet a terhelt által elkövetett bűncselekmény vonatkozásában a *bűnösség beismeréséről* és ennek következményeiről.” Logikailag valóban nem fér ebbe a körbe az a megoldási mód, hogy beismerő vallomás megléte esetén arról kössünk egyezséget, ami már rendelkezésre áll.

Ám ha az eljárást gyorsító – fentebb részletezett –, bíróságon befejezhető ügycsoportokat átnézzük, a következő megállapítást tehetjük: a bíróság elé állításnál a cselekmény büntet-hetőségének felső határa 10 év, és a gyanúsított kihallgatásától számított egy hónapon belül kell gyorsan megszervezni a gyanúsított bíróság elé állítását, a büntetővégzés meghozatalára irányuló eljárás pedig a csekély – ha úgy tetszik, bagetell – ügyek elintézési módja. Ha az egyezségkötés bármilyen súlyú bűncselekmény(ek) elkövetése esetén lehetséges, amely nem intézhető el a fentebbi két variációval, miért ne lehetne megkísérelni és felajánlani az egyezségkötést a terhelt beismerése esetén? Ennek a célja azonban nem a bűnösség beismerése lenne, hanem más olyan járulékos kérdésekben való megegyezés, amelyet a Be. 411. § (5) bekezdése tartalmaz, például hatósággal való jelentős együttműködés, polgári jogi igény megtérítése az előkészítő ülésig, közvetítői eljáráson való részvétel, olyan feltétel teljesítése, amely feltételes ügyészi felfüggesztés esetében előírható.

A mostani szabályok szerint a tagadó vagy a hallgatás jogával élő terhelt az eljárás során „jobb” alkupozícióba kerülhet, mint az eljárásban az első pillanattól kezdve őszinte beismerő vallomást tevő gyanúsított, aki számára fontosabb a helyzet mielőbbi tisztázása, beismerve a bűncselekmény elkövetését, és nem gondolkodva azon, hogy „saját érdekeit” szem előtt tartva, taktikai szempontból jobb lenne tagadni vagy hallgatni. Ha az ügyben nem kötező a védelem, a gyanúsított nem biztos, hogy tisztában van azzal, mit kell(ene) tennie, mi lenne a jobb... Egyezségkötés esetén pedig kötelező a védelem, ami viszont csak akkor merül fel, ha tagadásban vagy a hallgatás jogával élő terhelttel van dolgunk.

A másik oldalt jobban megvilágítva úgy tűnik, mintha a nyomozó hatóság, illetve az ügyészség „bizonyítékínségben”³¹ szenvedne, és az ügy mielőbbi zökkenőmentes megoldását egy beismerő vallomás segítené a leginkább.

31 Tremmel Flórián kifejezése

Ráadásul, az egyezségkötés két „erős” szereplőjének, az ügyésznek és a nyomozó hatóságnak, továbbá az egyezség jóváhagyásáról döntő bírónak egyaránt az az érdeke, hogy egyezség szülessen még azokban az esetekben is, amelyek egyébként „kétesélyesek” lennének a tárgyaláson. Sőt, valójában éppen ezekben az ügyekben nőhet meg az esélye annak, hogy az eljáró szervek preferálják az egyezségkötést. Az eljárások időtartamának fokozatos növekedése, az ügyek halogatása elleni harc a bíróságokon és munkatakarékossági szempontok egyaránt arra készíthetik az ügyészt (illetve a nyomozó hatóságot) és a bírót, hogy a nehezebben bizonyítható eseteket egyszerűbb módon zárják le, mivel ezek húzódnak inkább el.³²

Ezzel ellentétben a 8/2018. (VI. 28.) LÜ utasítás, amely kimondja, hogy kizárt az egyezség akkor is, ha a rendelkezésre álló bizonyítékok nem lennének elégségesek a vádemeléshez, amennyiben hiányzik a beismerés, tehát beismerő vallomás hiányában nem lehetne vádat emelni. Az utasítás kihangsúlyozza, hogy az ügyészség nem köthet egyezséget, ha a terhelti beismerés önkéntességére vagy hitelt érdemlőségére nézve kétségek merülnek fel. Ez felvetheti a hamis beismerő vallomás problematikáját, ami a büntetőeljárást veszélyezteti abban a tekintetben, hogy nem biztos, hogy valósághű tényállás megállapítására kerül sor (ennek elemzését jelen tanulmányban részletesen nem fejtem ki).

Bencze Mátyás szerint a büntetőeljárásban – annak természetéből és strukturális jellemzőiből fakadóan – érvényesülhetnek olyan folyamatok, amelyek során a beismerő vallomások önkéntessége bizonyos esetekben kérdésessé válhat. A hazai és külföldi szakirodalomban részletesen dokumentálták már azokat a körülményeket, amelyek ártatlan embereket is beismerő vallomásra ösztönözhetnek.³³ Egy tényező például, amely a beismerés felé tereli akár az ártatlan terheltet, hogy a nyilvános bírósági eljárás önmagában is rendkívül megterhelő, viszonylag hosszú ideig húzódik, de legfőképpen bizonytalan kimenetelű.³⁴

Igaz, a tagadó, illetve a hallgatást választó terhelt a bíróságon, az előkészítő ülésen még beismerheti a bűncselekmény elkövetését, de ez az elintézési mód a terhelt belenyugvásán

32 BENCZE Mátyás: *A kor színvonalán? Az új büntetőeljárési kódex válasza jelen kihívásaira*. Pro Futuro 2018/3. 23.

33 Lásd RAKOFF, Jed S: *Why Innocent People Plead Guilty*. The New York Review of Books, 2014/18. <https://www.nybooks.com/articles/2014/11/20/why-innocent-people-plead-guilty/> és ELEK Balázs: *A hamis beismerő vallomást eredményező befolyásolás a büntetőeljárásban*. Debreceni Jogi Műhely 2007/2. http://www.debrecenijogimuhely.hu/archivum/2_2007/a_hamis_beismero_vallomast_eredmenyezo_befolyasolas_a_buntetoeljarasban/ Idézte Bencze Mátyás: *A kor színvonalán? Az új büntetőeljárési kódex válasza jelen kihívásaira*, Pro Futuro 2018/3. 22.

34 BENCZE Mátyás: *A kor színvonalán? Az új büntetőeljárési kódex válasza jelen kihívásaira*. Pro Futuro 2018/3. 22.

alapul, miután az ügyész mértékes indítványát a büntetés nemére és mértékére elfogadja és beismerő vallomást tesz. A terhelt ilyenkor a vádirati tényállásból már ismeri, mivel vádolják, milyen bizonyítékok állnak rendelkezésre, és mérlegelheti azt, hogy beismeri a bűncselekmény elkövetését, lemond a tárgyalás jogáról, vagy választja a hosszadalmas bírósági bizonyítási eljárást, amely idő- és költségigényes, és nem biztos, hogy érdemes küzdenie.

Az egyezség kötelező tartalmi eleme a büntetés vagy önállóan alkalmazható intézkedés mértéke vagy tartama, és ezt konkrétan kell meghatározni. Ha az egyezség büntetés/önálló intézkedés kiszabására irányul, a jegyzőkönyvben rögzíteni kell, hogy az ügyészség és a terhelt milyen nemű, mértékű vagy tartamú büntetést vesz tudomásul.

Nem képezheti egyezség tárgyát a kényszergyógykezelés, az elkobzás, a vagyoneklobzás és az elektronikus adat végleges hozzáférhetetlenné tétele.

Az új Be. hatályba lépését követően sokan kritikai hangot ütöttek meg azzal kapcsolatban, hogy a bűncselekmény minősítése nem alku tárgya, ahogy azt Belovics Ervin is kifejtette: „Az ügyirat adatai alapján ugyanis a történeti tényállást az ügyészségnek kell megállapítania, és ugyancsak az ügyészség szakmai kompetenciájába és szakmai felelősségi körébe tartozik a bűncselekmény minősítése.”³⁵ Ezzel kapcsolatban feltehető a kérdés: ha az addig tagadó vagy hallgató terhelt vallomása alapján olyan új tények, körülmények merülnek fel, amelyek az adott bűncselekmény tényállási elemeire nézve olyan „adalékokat” tartalmaznak, amelyek új megvilágításba helyezik az ügyet, akkor miért nincs helye – akár a felmerült új információk ellenőrzését követően – a minősítés megváltoztatásának?

Véleményem szerint éppen a szakmaiság követeli meg azt, hogy a terhelt olyan jellegű beismerő vallomását, amely a történeti tényállást és ezzel összefüggésben magát a bűncselekményt, kifejezetten pedig annak addigi minősítését megkérdőjelezi, figyelembe kell venni, hiszen a Be. felhatalmazó rendelkezése hiányában a megkötött *egyezség módosítására – a bíróság előtt – nincs lehetőség*. Ha az egyezség megkötését követően új tény vagy körülmény merül fel, illetve az egyezséggel összefüggésben törvénysértés állapítható meg, az egyezségben foglaltak a továbbiakban nem tekinthetők megalapozottnak, törvényesnek. Ilyenkor az ügyészségnek, amennyiben a vád benyújtására még nem került sor, az általános szabályok (421–423. §) szerint kell vádat emelnie, ha pedig a vádemelés a 424. § alapján már megtörtént, a vádat az előkészítő ülésen módosítani kell. Ilyenkor a bíróság meg fogja tagadni az egyezség jóváhagyását, és a 734. § (3) bekezdésében írtak szerint jár el.³⁶

35 BELOVICS Ervin: *A büntetőeljárásról szóló törvény új jogintézményei (I. rész)*. Ügyvédek Lapja 2019/4. 4.

36 Legfőbb Ügyészség BF. 1398/2018/1-I.

Az egyezség kezdeményezése, valamint az ezzel összefüggésben keletkezett ügyiratok – a jegyzőkönyvbe foglalt egyezséget kivéve – bizonyítékként csak abban az esetben nem használhatóak fel, ha az ügyészség és terhelt nem kötött egyezséget (ezért célszerű és kötelező az egyezségkötéssel kapcsolatosan külön jegyzőkönyvet felvenni). Amennyiben az egyezség megkötése megtörtént, annak jóváhagyását azonban a bíróság megtagadja, a hivatkozott korlátozás a bizonyítékok felhasználhatóságát illetően nem érvényesül. Azon bizonyítékok felhasználhatóságát, amelyek nem állnak összefüggésben az egyezség kezdeményezésével, semmilyen eljárásjogi korlátozás nem érinti, még abban az esetben sem, ha azok beszerzésére a terheltnek az egyezség megkötése keretében tett vallomása alapján került sor.

Ha az ügyészség a terhelttel egyezséget kötött, a jegyzőkönyvbe foglalt egyezséggel azonos tényállás és minősítés miatt emel vádat. A vádiratnak a Be. 424. § (2) bekezdés a), b), és c) pontjaiban foglalt indítványokat kell tartalmaznia. A vádirattal együtt az egyezséget tartalmazó jegyzőkönyvet is be kell nyújtani a bírósághoz.

A vádemelést követően az ügyészség és a terhelt, illetve a védő között egyezség megkötése kizárt, erre az eljárási törvény nem biztosít lehetőséget.³⁷ Ez a szabály egyértelmű: addig áll fenn a lehetőség, amíg az ügyészség be nem nyújtja a vádiratot a bíróságra. Kétségtelen, hogy inkább a nyomozati szakban célszerű élni vele, mert a terhelt beismerő vallomása nem csupán az adott büntetőeljárásban, a saját bűnösségére nézve tartalmazhat adatokat, hanem érinthet büntársakat vagy más, általa elkövetett bűncselekményeket, és hordozhat olyan, a nyomozó hatóság számára még ismeretlen információkat, amelyeket jó az ügyészség irányítási jogkörébe tartozó vizsgálati szakaszban tisztázni.

Az egyezséget a bíróság jóváhagyja vagy a jóváhagyást megtagadja. A vád és az indítványok ismertetését követően tájékoztatja a vádlottat: ha az egyezség jóváhagyására kerül sor, a vádképviselőt ellátó ügyész által ismertett tényállást állapítja meg, a minősítés szerinti bűncselekményben mondja ki bűnösnek, és a büntetési indítványban meghatározott büntetés, illetve önállóan alkalmazható intézkedés kiszabására kerül sor vele szemben. A vádlottat – amennyiben beismerő vallomását fenntartja – arról is tájékoztatja a bíróság, hogy az egyezséget jóváhagyó végzés ellen *nincs helye fellebbezésnek*.

Egyezség kötésére a törvény hatálybalépését követően – 2018. július 1. napja után – indított büntetőeljárásokban van lehetőség minden további vizsgálat nélkül, az ezt megelőzően

³⁷ Legfőbb Ügyészség BF.1398/2018/1-I.

elkövetett bűncselekmények esetén a Btk. 2. §-ában foglaltak szerint kell állást foglalni abban a kérdésben, hogy az egyezség alapján történő elbíráláskor a hatályos Btk. – a 83. §-ban írtakkal együtt történő – alkalmazása kedvezőbb-e a terhelt számára, mint az elkövetéskor hatályos anyagi jogi szabályok figyelembe vétele.

Elek Balázs „Költségek és időtartalékok a büntetőeljárásban” című tanulmányában azt hangsúlyozza, hogy „minden konszenzusos módnak az alapvető előfeltétele a bizalmi elv, szemben a ma még sokszor tapasztalható bizalmatlansággal.”³⁸

Egyezség esetében biztos, hogy szemléletváltozásra van szükség, ami lehet, hogy lassan fog menni, a cél azonban e jogintézmény megteremtésével az volt, hogy az ügyészség a lehető legtöbb esetben alkalmazza a konszenzuális megoldásokat. Ehhez pedig le kell ülni és beszélgetni kell a lehetséges megoldási és elfogadhatósági módokról. Fontos, hogy az asztal két térfelén ülő ügyész és védő ne az ellenséget lássa a másikban, hanem megállapodásra kész szakmai partnert, akinek az az érdeke, hogy a büntetőeljárás minél előbb és mindenki számára kedvezően záruljon le.

A gyanúsított beismerő vallomása esetén alkalmazható jogintézmények az új Be.-ben

ha a gyanúsított beismeri a bűncselekmény elkövetését	
nyomozás során bármikor	közvetítői eljárás céljából az eljárás felfüggesztése, illetve az eljárás eredményéhez képest az eljárás megszüntetése, az eljárás feltételes ügyészi felfüggesztésének alkalmazása és annak eredményéhez képest az eljárás megszüntetése
	gyanúsított együttműködésére tekintettel az eljárás megszüntetése [Be. 399. § (1) bekezdése alapján], illetve feljelentés elutasítása [Be. 382. § (1) bekezdése alapján]
vádemelés előtt	egyezség a bűnösség beimeréséről
vádemelés esetén	bíróság elé állítás büntetővégzés meghozatalára irányuló eljárás

38 ELEK Balázs: Költségek és időtartalékok a büntetőeljárásban. Büntetőjogi Szemle 2015/1–2. 16.

Az előkészítő ülés, a mértékes indítvány

A Be. LXXVI. Fejezetében szabályozott előkészítő ülés „a vádemelés után a tárgyalás előkészítése érdekében tartott nyilvános ülés, amelyen a vádlott és a védő a tárgyalást megelőzően kifejtheti a váddal kapcsolatos álláspontját és közreműködhet a büntetőeljárás további menetének alakításában.”³⁹

Az előkészítő ülés az eljárás bírósági szakaszát lényegesen lerövidítheti, ha azon a vádlott beismeri a bűnösségét abban a bűncselekményben, amely miatt ellene vádat emeltek, és a beismeréssel érintett körben lemond a tárgyaláshoz való jogáról. Ha a bíróság a bűnösség beismerésére vonatkozó nyilatkozatot elfogadja, a vádirati tényállás megalapozottságát és a bűnösség kérdését nem vizsgálja.⁴⁰

Az előkészítő ülésen az ügyész ismerteti a vád lényegét, megjelöli a vádat alátámasztó bizonyítási eszközeit és *indítványt tehet a büntetés vagy intézkedés mértékére, illetve tartamára is arra az esetre, ha a terhelt az előkészítő ülésen a bűncselekmény elkövetését beismeri.*⁴¹

Ha vádlott *beismeri a bűnösségét a vád tárgyává tett bűncselekményben* és a beismeréssel érintett körben a tárgyaláshoz való jogáról lemond, a bíróság e tény, az eljárás ügyiratai, valamint a vádlott kihallgatása alapján vizsgálja meg, hogy a vádlott bűnösséget beismerő nyilatkozatát elfogadja-e, amelynek feltételei

- a) a vádlott e nyilatkozatának természetét és jóváhagyásának következményeit megértette,
- b) a vádlott beszámítási képessége és beismerésének önkéntessége iránt ésszerű kétely nem mutatkozik,
- c) a vádlott bűnösséget beismerő nyilatkozata egyértelmű és azt az eljárás ügyiratai alátámasztják.

Védő kirendelésére akkor kerül sor, ha a bíróságnak kétsége merül fel, hogy a vádlott a vádat, a részére elhangzott figyelmeztetéseket és azok következményeit megértette, másrészt, ha a vádlott védő kirendelését indítványozza.

A Be. 504. § (2) bekezdésében felsorolt feltételek megléte esetén a bíróság a vádlott bűnös-

³⁹ Be. 499. § (1) bek.

⁴⁰ Be. 500. § (2) bek. a) és b) pontok

⁴¹ 8/2118. (VI. 29.) LÜ utasítás 7. § Ha az ügyész a vádiratban nem tette meg, az előkészítő ülésen a Be. 502. § (1) bekezdése alapján köteles indítványt tenni a büntetés vagy intézkedés mértékére illetve tartamára, ha úgy ítéli meg, indítványa előmozdítja a büntetőeljárás előkészítő ülésen történő befejezését.

séget beismerő nyilatkozatát végzésével elfogadja. *E végzés ellen nincs helye fellebbezésnek.* Ebben az esetben az eljárás az előkészítő ülésen ítélettel befejeződik.

A Be. 503. § (1) bekezdése szerint: „Ha a vádlott a bűnösségét nem ismerte be valamennyi olyan bűncselekményben, amelyet a vád tartalmaz, akkor a bíróság – az elfogadott bűnösséget beismerő nyilatkozat vonatkozásában az 521. § korlátai között – a vádról egységesen, tárgyalás alapján határoz.”

Megjegyzem, az ügyész mértékes indítványához, amit a vádirati tényállás ismertetése után tesz – amennyiben a vádlott a bűnösségét nem ismeri be és a tárgyalás tartásának jogáról nem mond le – nincs kötve.

Az előkészítő ülésnek jelen értekezésben csak azokat a szegmenseit érintettem, amelyek a bűnösség beismerésével kapcsolatosak.

Zárszó helyett

Az új eljárási törvényben a beismerés és a terhelt együttműködési szándéka kétféle meg egyezéshez vezethet. Az első esetben az ügyész, a terhelt és a védő a nyomozási szakban a bíróságtól függetlenül formális egyezséget köthet a bűnösség beismeréséről. A bíróság az egyezség törvényességét az egyszerűbb elbírálást lehetővé tevő külön eljárás keretein belül vizsgálhatja, annak tartalmát nem változtathatja meg, az egyezséget jóváhagyja vagy elutasítja.

A másik eset a vádemelést követően kialakuló egyezség, amely valójában nem eredményez formális megállapodást, inkább a terhelt jóváhagyását, belenyugvását igényli.

Az egyezség két válfajának közös eleme, hogy a tényállás és a jogi minősítés nem lehet megállapodás tárgya, azt az ügyész közli a felekkel, kizárólag a joghátrányról és a járulékos kérdésekről lehet egyeztetni.

E két, a büntetőeljárás gyorsítását segítő és – elvileg – hatékonyságot növelő új intézmény a bizonyítási eljárást kívánja lerövidíteni, amely idő- és költségigényes.

Álláspontom szerint, ha a terhelt csak olyan beismerő vallomást tehet, amely csak és kizárólag az ügyészség által megállapított történeti tényállásba illeszthető be, és a bűncselekmény minősítését nem érintheti, azt nem negligálhatja, azaz nincs lehetősége arra, hogy olyan „beismerő vallomást” tegyen, amely a „sajátja”, nagy a valószínűsége annak, hogy sok hamis beismerő vallomás születik a kedvező ajánlat elfogadása miatt.

A büntetőeljárásban a bizonyítás a közreműködő hatóságok – a nyomozó hatóságok, az ügyészség és a bíróság – és más résztvevők megismerő tevékenysége, melynek során egy múltbéli eseményt próbálnak rekonstruálni, és az oksági összefüggések feltárásával a valósághű tényállást kívánják megállapítani. A hangsúly a múltbéli eseményen van, ami történhetett úgy is, ahogy mi gondoljuk, de mi nem voltunk ott, és történhetett úgy is, ahogy a terhelt mondja, ő viszont ott volt.

BESZÁMOLÓ A „GYŰLÖLET-BŰNCSELEKMÉNYEK ÉS GYŰLÖLETBESZÉD: MEGOLDÁSI LEHETŐSÉGEK ÉS TANULSÁGOK EURÓPÁBAN” CÍMŰ KONFERENCIÁRÓL

OKRI, 2018. 02. 28.

A konferencián három előadás hangzott el. A rendezvény fő előadója Dr. Barbara Lucini, az Milánói Szent Szív Katolikus Egyetem Társadalomtudományi Intézetének docense volt, aki felvázolta a gyűlölet-bűncselekményekkel és ezek megelőzésével, illetve elhárításával kapcsolatos itáliai és összeurópai tapasztalatokat. Lucini professzorasszony prezentációját mintegy bekeretezte az OKRI két kutatójának előadása. A bevezetésben dr. Póczik Szilveszter tudományos főmunkatárs széles társadalmi és történelmi keretbe ágyazva adta elő gondolatait a globalizált társadalmakban, így hazánkban is mutatkozó integrációs hiátusokról, amelyek bizonyos társadalmi csoportok esetében a gyűlöletcselekmények elkövetését indukálhatják. Dr. Sárík Eszter tudományos főmunkatárs a gyűlöletcselekmények körébe sorolható magyarországi esetekről és az ezekkel kapcsolatos büntetőjogi dilemmákról számolt be. A rendezvény egyúttal ügyésztovábbképzés is volt, amelyért a résztvevő ügyészek magas kreditpontszámot kaptak. A konferenciát mind az OKRI munkatársai, mind a résztvevő ügyészek részéről élénk érdeklődés kísérte.

Hate crime and hate speech ...

A conference report

Hate crime as a phenomenon with thousand faces is a very important research field for theoretical and practical sociology today, particularly for empirical criminology and crime prevention. The overlapping shapes of hate motivated acts exceed the earlier well known forms of racial, ethnical and political hatred but extend to new groups and objects. In the course of the global “culture struggle” described perfectly by the German term “Kulturkampf” some social movements or some extremist parts of these degenerated to real hatred communities and created their own images of enemy. Among others for instance traditional families, pregnant women, sportsmen, mainly football players as well

as poor and homeless people but even historical monuments and sculptures became targets of aggressive hate. To satisfy the growing interest by state, NGOs and the entire peaceful society of citizens the National Institute of Criminology (NIC), the scientific institution of the Chief Prosecutors Office, organized in February the English conference titled “Hate crime and hate speech: lessons learned and countering activities in Europe” that consisted of three presentations.

In the introductory presentation titled “Loopholes of integration in globalized societies” Szilveszter Póczik, senior researcher (NIC) raised the issue on the correlation between the degree of social integration and intensity of hatred activities. He explained the notion “integration” because despite the continuous use in scientific publication and in media, the phrase has various contents. In case of individuals and relatively homogenous social groups the hard elements of integration, for example cultural background, education, qualifications, labor market positions, income and property situation, family circumstances, social environment can be identified and measured. The measuring of the soft and subjective integration elements as emotions, political attitudes, stress tolerance, attitudes to foreigners/women/children, assertiveness, aggression/depression, perception etc. is more difficult however these components are at least as important, or even more determinative for the behavior than the hard indicators. These soft factors are the result of higher integration systems and mechanism which affect the degree of integration of individuals and social groups through complicated dynamic transmissions. The (changing) degree of being embedded in the international political and economic system, state communities, in the hierarchy of (nation)states, societies, social classes and social layers depends on the position occupied in the process of the globalization that includes all elements of modernization, mobilization, flexibility and capabilities of cooperation. Globalization is an irreversible process consisting of intentionally regulated processes and unintended spontaneous and unbalanced processes that triggers tensions and conflicts as well deep-going social changes that lead to complete restructuring of societies.

Historically the Age of Discoveries and Colonization as well as the Age(es) of Industrial Revolution(s) created a global unequal development, i.e. positioned great regions of the world into the situation of the relative backwardness and underdevelopment. According to the world-system-model by Immanuel Wallerstein¹ the world split into a capitalist center and a peripheral (and semi-peripheral) world, standing in a systemic economic and

¹ The Modern World-System, I-III. Academic Press, New York/London, 1974–1989

political relation to the former. Thus from that time on the dominant regions determined the conditions, rules and values of the worldwide development. The populations of less dominant or not dominant regions became more and more unbalanced, fragmented societies standing for the dilemma of forced modernization intending to reach the level of the leaders or to attempt to destroy the prevailing system. Internally well-integrated but externally not well-integrated societies as for instance Germany and Japan made efforts to change the international system of dominance. This led to the two world wars followed by bipolar world, i.e. the rivalry and balance of the two great powers in the period of 1945-1990. In this epoch some countries in Eastern Asia, the so called Little Tigers, were capable to change their economic system fundamentally and at the same time to improve their international position too. The transitional post-Soviet societies in Eastern Europe have been trying to copycat these modernization turns in the period after 1990. Although they propagated their transitions as a tiger's jump the changes after 1990 brought stagnation or manifest decline of economy, living standard and geopolitical position for some states. This aggravated the inherited modernization tensions.

The tensions of modernization are present in every society, even in the capitalist core states but are particularly strong in unsuccessful, dissatisfied countries, f.e. in war-losing countries. In these, strong nationalist hate communities came to life and start a war against the „internal enemy”, i.e. the conformist and opportunist political class (liberals), the so called compradors and representatives of the financial world-capitalism and against racial, ethnic and confessional minorities and migrants who are called “parasites” and “degenerates” in the vocabulary of the mentioned extremist movements. This phenomenon was well known already in the period of 1900-1945 from the Action Française, Arditismo, Facio di combattimento, National Socialism, Falangism and Hungarism.

The unfortunate economic changes during the transition in the Eastern European countries since 1990 caused intensive impoverishment of the lower middle classes and the so called working class of the Communist era. These together with the effects of the financial crisis of 2008 caused a wide disappointment over the social transition, particularly in the countries which were not able to utilize the economic chances of market economy and EU-membership. The obviously extending criminality and the migration crisis of 2015 helped the extremist groups to find a new “enemy imago” and to initiate activities which meet the sympathy of broad social strata. Many youngsters turned to old patterns of right wing extremism that had old traditions in all these countries. In Hungary, where in the second

part of the 19th century the economic modernity destroyed the late feudal social structures, the first anti-Jewish political party in Europe was founded in 1883. The lost war in 1918, the Communist seizing power in 1919, the post-War chaos, the territorial and population losses by the Peace Treaty of 1920 opened the gates for several far right associations and extremist paramilitary units and prepared the takeover of the government and the termination of the Hungarian Jewish community by the Arrow Cross Fascists in the last months of 1944. This far right hate tradition revived in several formations: Hungarian National Socialist Action Group, World-National People's Power Party, Hungarian Hungarist Movement, Blood and Honor Cultural Association, National Socialist Front, National Revolution Party etc. The uprising of the militant far right manifested when the Hungarian Guard was established by the Jobbik Party in 2007. The Guard was a country- and regionwide organized uniformed paramilitary organization that created a new enemy image by linking the Romany minority with criminality and organized protest marches against the so called „Gypsy crime” in Roma settlements. Finally the Guard was disbanded by the court in December of 2008 but their subordinated groups reorganized themselves as legal unarmed auxiliary police NGOs. The death squad of four perpetrators – who killed in a murder series of ten attacks on Roma six adults and one child in 2008 and 2009 in order to take revenge for “Gypsy crimes” and to provoke an ethnic civil war – had close links to the Hungarian Guard. In the meantime also other hate communities have grown up. For instance the Outlaw's Army that shows a higher level of conspiracy and a relatively coherent ideology of the new conservative radicalism, claiming ethnic and cultural homogeneity in Europe and Hungary, termination of multiculturalism, autocratic governing practice and the unity of European patriots. The top leader of Outlaw's Army offered their help to the Ministry of Interior and the Defense Ministry and Police to overcome the migration influx at the southern border and to participate in the border control as a vigilant organization.

Mr. Póczik finished his presentation with an outlook into the future pondering the chances for a new wave of far right. Referring to the economic research results of Thomas Piketty² – he stated in his prediction that the latest development is beneficiary for far left and far right extremist attempts. After winning the cold war by the „West”, i.e. the USA and Western Europe by 1990, the globalized capitalism didn't need the concept and construction of the welfare state any more, neither as an ideological tool against the Communist Block nor as

2 Thomas PIKETTY: *Capital in the Twenty-First Century*. Harvard University Press, 2014.

the anchor for the optimal degree of social trust³ to the state. On the contrary, the more and more oligopolistic global economy does its best to narrow the social costs. In the new liberal ideologies there is no place for the nation state and the social state. Instead of them the rule of economic corporations is desirable. Their interests and visions are prevailing over the interests, intents and values of the citizens. This development with its refined persuading mechanisms, described by Vance Packard already in the 1970s undermines the social trust and recruits a new social basis for new protest movements and new shapes of extremism.

Some new far right movements as Odin's Soldiers and new far leftist groups as Occupy the Wall Street or Yellow Vests are seeking new enemies and their proper forms of activism. The modern communication channels and tools facilitate their ways of establishing organizations. But on the other hand the modern societies learned the lessons from Fascist and Communist dictatorships based on racial or class hatred and became sensible for verbal and practical aggression. So, great forces, state authorities, police and civic organizations can be mobilized against extremist tendencies.

The second presenter was Dr. Barbara Lucini, senior researcher and teacher of the Sacred Heart Catholic University of Milan, Italy. Ms. Lucini is an expert of extremist movements and author of two books⁴. She arrived for a study trip to Hungary based on the invitation of the NIC and hold presentations in Hungary at the Institute of Political Sciences of the University of Pécs as well as at the National University of Public Service. Her speech in the conference of the NIC had the title "Hate Crime and Hate Speech: lessons learned, countering activities and the case of far right extremism". In the first part of her presentation Barbara Lucini stated that hate crime and hate speech were essentially sociological phenomena rooted in the socialization processes, communication dynamics and individual, social and cultural perception. Hate crime is targeting people because of their actual or perceived belonging to a particular group and can manifest in physical and psychological intimidation, blackmail, property damage, aggression and violence, rape, and murder. Thus, hate crime includes all forms of expression or action that constitute a criminal offence involving prejudice or bias based on race, ethnicity, nationality, religion,

3 See Krss, G. D.: *A jóléti állam, mint a társadalmi bizalom optimuma*. [The welfare state as optimum of social trust] In: Lukovics M. – Udvari B. (ed.): *A TDK világa*. Szegedi Tudományegyetem Gazdaságtudományi Kar, Szeged, 2012. pp. 170–184.

4 LUCINI, B.: *Disaster Resilience from a Sociological Perspective: Exploring Three Italian Earthquakes as Models for Disaster Resilience Planning (Humanitarian Solutions in the 21st Century)*. Springer, 2014; LUCINI, B.: *The Other Side of Resilience to Terrorism. A Portrait of a Resilient-Healthy City*. Springer, 2017.

sexual orientation, gender identity and disability.⁵ Defining hate crime and hate speech is a complex act from scientific and sociological perspectives, considering the national context and historical background, the legal framework and cultural background. One of the most difficult efforts within this context is to develop a common methodological framework at EU level.

It improves the vision and the definition of hate crime, considering some methodological insights such as:

“Gaps in national recording mechanisms are recognized by practitioners as a serious obstacle to comprehensively addressing hate crime.”

“Police record hate crime usually in a multiphase process that differs from country to country. Generally however, it involves three steps:

- a) Identifying an incident as ‘hate crime’ by applying bias indicators.
- b) Recording the information in an electronic database.
- c) Investigating and reviewing.”⁶

The main matter concerning the definition of hate crime is the limit to conduct comparative analysis due to the different crime recording mechanisms for each member States:

- “... the Subgroup considers that hate crime recording mechanisms should meet at least the following criteria in order to be effective:
- Standard operating procedures of law enforcement agencies must require police officers to pay attention to and provide them with tools to flag possible bias motivation.
- Law enforcement officers must be able to use bias indicators to identify bias motivation.
- Law enforcement officers must be able to flag incidents as potential hate crimes and record any bias related information that might be useful to support further investigation.”

The subgroups of experts deal with some key guiding principles in order to be effective also from a methodological perspective. The need to find a methodological comparative solution within the context of the definition of hate crime is a crucial matter both for the experts involved in this fieldwork and for the law enforcement agencies which are countering the dramatic effects of hate crime.

A special version of hate crime is hate speech which is in most of the European countries

5 See www.emoreproject.eu

6 EU High Level Group on combating racism, xenophobia and other forms of intolerance, December 2017. See https://ec.europa.eu/newsroom/just/item-detail.cfm?item_id=51025

belong to the category of hate crime. Hate speech means public expressions which spread, incite, promote or justify hatred, discrimination or hostility towards a specific group. They contribute to a general climate of intolerance which in turn makes attacks more probable against those given groups. Hate Speech includes all forms of oral and written expression involving prejudice or bias based on race, ethnicity, nationality, religion, sexual orientation, gender identity and disability. Referring to the current lifestyle and the societal changes in many European countries, the rising of online hate speech needs to be well addressed from a holistic sociological perspective. Online hate speech includes all forms of expressions (with specific reference to written words and symbols) made available via Internet by involving prejudice or bias based on race, ethnicity, nationality, religion, sexual orientation, gender identity and disability.⁷ The typical features of the online domain are anonymity, invisibility, community, instantaneousness, amplification and spreading of the message, less perception of the possibility of social disapproval and group polarization dynamics.⁸

An important observation that is possible to state according many research areas of interest is the connection between online hate speech and far right wing extremism. This radical rethoric spreads intolerance, discrimination and aggression. In the light of ICCT Report of March 2018 some key extremist communication and narrative strategies emerge. These are the need to create and identify an enemy, the need to purify and punish. The researches and analyzes in the last 30 years showed a double radicalization process from jihadist extremist to far right and back.⁹ The analysis of extremist narratives was conducted according to the factors content of their message, language, communication channel, target and aim. Their used language mirrors strong hate, intolerance and the aim of discrimination. The target is propaganda, dissemination, recruitment, mobilization. The communication channels used by far right hate communities are offline and online channels to create and reach social networks.

According to the research of 2012, the French Identitarian Movements propagated their mission against Islamization and massive immigration, their language was intolerant

⁷ See www.emoreproject.eu

⁸ See BROWN, A.: *What is so special about online (as compared to offline) hate speech?* Ethnicities, Vol 18. 3. Sage Publications, UK, 2017, pp. 297–326.; SUNSTEIN, R. C.: *Republic.com 2.0*. Princeton University Press, USA, 2009.

⁹ GARTENSTEIN-ROSS, D. – BLACKMAN, M.: *Fluidity of the Fringes: Prior Extremist Involvement as a Radicalization Pathway*. *Studies in Conflict & Terrorism*. 2019.

See <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/1057610X.2018.1531545>

and discriminative, used mainly websites due to the stop they received from Facebook, Instagram and Twitter, and their target groups were the patriotic young generation. Metapedia is an electronic alternative encyclopedia which focuses on culture, art, science, philosophy and politics. It propagates far right and right wing contents which is in contrast with Wikipedia. Wikipedia can be considered powerful and fruitful democratic due to the fact that it is based on a free, public contributions but in light of this extremist it can also become a threat in its capacity of spreading radical rethoric and extremist narratives.

The Forza Nuova in Italy is a right wing political party, founded in 1997. Its main topics and issues are xenophobia, homophobia, antisemitism, communicated through web sites, Facebook and Twitter. The main targets are people coming from different social, demographic and cultural background. The Casapound in Italy is a right wing political party, founded in 2003, which picks up the issues social housing, opposing migrants, apology of fascism and national sovereignty through Websites, Facebook and Twitter, targeting Italian young people. The last examples show the audio-visual form of extremism. The two most relevant cases of it are represented by the French Revisionist Vincent Reynouard on YouTube (The Massacre at Charlie Hebdo: The Unsuspected Reason)¹⁰ and the French Hervé Ryssen (Psychanalyse du judaïsme Ou Theorie Du Complot - Reportage non censure.¹¹

Countering hate speech became a fundamental activity for both law enforcement agencies and civil societies at Italian and European level. The actions taken in order to counter this crime can be summarized according to the perspective by UNESCO.¹²

- “Hate speech online renders some legal measures elaborated for other media ineffective or inappropriate, and it calls for approaches that are able to take into consideration the specific nature of the interactions enabled by digital information and communication technologies (ICTs).”
- “Hate speech can stay online for a long time in different formats across multiple platforms, which can be linked repeatedly”
- “Hate speech online can be itinerant. Even when content is removed, it may find

10 See <https://www.youtube.com/watch?v=96VhwsFGp6k> The youtube box has been deleted.

11 See https://www.youtube.com/results?search_query=Herv%C3%A9+Ryssen+Psychanalyse+du+juda%C3%AFsme+Ou+Theorie+Du++Complot+

12 GAGLIARDONE I. – GAL D. – ALVES T. – MARTINEZ G.: *Countering online hate speech*. UNESCO Series On Internet Freedom. UNESCO Publishing, Paris, 2015. See <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000233231>

expression elsewhere, possibly on the same platform under a different name or on different online spaces.”

- “Anonymity can also present a challenge to dealing with hate speech online.”
- “A further complication is the transnational reach of the Internet, raising issues of cross-jurisdictional co-operation in regard to legal mechanisms for combating hate speech.”

The inner connection of the feature of the online domain and the possibility to spread online hate speech have been well framed by UNESCO. Taking into account this analysis, many programmes and actions were implemented aimed at countering online hate speech. All these actions consist of counter-narratives or alternative narratives to be provided against the initial extremist message. The counter-narratives aimed at dismantling the bias, prejudice and stereotype which are the key contents of a hate campaign and propaganda, framing the limits of bias, prejudice and stereotype, disrupting propaganda and providing message of tolerance, inclusion and social solidarity. The main attitude that needs to be shared among both law enforcement agencies and the civil societies is the change from a reactive perspective to the proactive and resilience approach.

A number of projects were developed in Italy to analyze the phenomenon of online hate speech, providing ideas to combat it (The Pyramid of Hate in Italy – Jo Cox Commission, 2016, The Pyramid of Hate Anti-Defamation League 2018, Map of Intolerance – Vox Italia, Manifesto of Non-Hostile Communication, Hate Speech e Visual Journalism – The popular Republic of Bolzano, Amnesty Italia e Hate Speech, Il Barometro dell’Odio, Associazione Carta di Roma contro Hate Speech etc. One of the most interesting projects is that of visual journalism aimed at disassembling the prejudices against Chinese communities in Bolzano through the real voices of Chinese people. All of these projects provide specific analysis and messages in order to show alternative narratives, dismantling the main pillars of hate speech which are bias, prejudices and stereotypes.

Eszter Sárík, senior researcher at NIC talked in her presentation titled Hungarian cases and legal dilemmas about the theoretical and practical questions of hate crimes. Most of the studies in Hungarian legal literature rely on the definition of the OSCE (Organization for Security and Co-operation in Europe) as common ground¹³ when it comes to the issue of hate-crimes. Beside the international description the Hungarian Ministry of Justice also formulated a content-definition for this umbrella-phenomenon.¹⁴ Despite the definition of

¹³ See <http://hatecrime.osce.org/>

¹⁴ “In correspondence with the Research Directorate, an official from the Hungarian Embassy in Ottawa

the Ministry of Justice, the academics still do not have a firm common understanding of the phenomenon. “Bárd – Dinók – Dombos – Szomora stated that the crime of Apartheid, Genocide and Violence against the Member of the Community belong to the umbrella-phrase of hate-crime. Whilst, other authors (Balogh – Dinók – Pap) suggested that the act of Incitement against the Community and crimes committed upon malevolent reasons should also be handled as hate-crimes too.”¹⁵ According to Lídia Balogh: „Regarding the relevant time period (2005–2010), the Hungarian Criminal Code criminalized six types of behavior that may fall under the racially/hate motivated category. These are: genocide; apartheid; violence against member(s) of a community; incitement against community; ban of using totalitarian symbols; ban of denying, doubting, or trivializing genocide or crimes against humanity committed by totalitarian regimes.”¹⁶ Szomora argued there are other crimes besides the aforementioned ones: such as the Open Denial of Nazi Crimes and Communist Crimes, Use of Symbols of Totalitarianism and Blasphemy of National Symbols. On the other hand, he stated that the Denial of Communist Crimes and the use of the red star are not necessarily hate crimes.¹⁷ The critics of Petra Bárd is also worth mentioning here: ‘Formulating a sui generis hate crime act would serve the protection of sensitive groups the best, as they openly express the legislator’s negative value judgment, and does not whelm the responsibility of decision making solely to the judge. The ideal wording would mean that motives could be included in the text of the act and they would only operate as aggravating circumstances.’¹⁸

provided information collected from the Hungarian Ministry of Justice, which stated that there is no specific definition of hate crime in Hungary. Hungary implemented hate crime laws by creating specific hate crime offences in the Criminal Code (Act C of 2012) and – in case of other offences - by setting out the bias motive as a specific factor that can increase the sentence. The specific hate crime offences – not mentioning general anti-discrimination laws on genocide and other international crimes – are the following: Violence Against a Member of a Community (section 216 of the Criminal Code), Incitement Against a Community (section 332 of the Criminal Code), Open Denial of the Crimes Committed by the National Socialist and Communist Regimes (section 333 of the Criminal Code), Use of Symbols of Totalitarianism (section 335 of the Criminal Code). (Hungary 1 Mar. 2017).” See https://www.ecoi.net/local_link/346747/478186_en.html

15 BÁRD, P. – TÓTH, Zs.: Hate Crimes in Hungary, *Ügyészégi Szemle*, 2016. No. 2. [Gyűlöletbűncselekmények Magyarországon I.] <http://ugyeszegiszemle.hu/hu/201602/ujsag>

16 BALOGH, L.: *Racist and Related Hate Crimes in Hungary – Recent Empirical Findings*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 2011., *Acta Juridica Hungarica*, 52, No 4, pp. 296–315.

17 See in details of Heineken case. e.g. <https://www.asser.nl/about-the-institute/asser-today/memory-wars-of-commercial-worth-the-legal-status-of-the-red-star-in-hungary/>

18 BÁRD, P. – TÓTH, Zs.: *Hate Crimes in Hungary*. *Ügyészégi Szemle* Vol 2016/2. [Gyűlöletbűncselekmények Magyarországon I.] <http://ugyeszegiszemle.hu/hu/201602/ujsag>

First she showed the statistical data regarding hate crimes which proved that these crimes did not represent a high proportion in the Hungarian statistics, if the number of inhabitants in Hungary (9,818,000 in 2016) is considered. The same conclusions can be drawn, if the comparison is done with the totality of the crimes (290,779 in 2016). She mentioned that it was also remarkable that there was not any increase in these numbers due to the migration crisis either.

Table 1 Crimes traditionally interpreted as hate crimes¹⁹

	2012		2013	2014			2015		2016	
	victim	offence	victim	offence	victim	offence	victim	offence	victim	offence
Violence Against a Member of the Community	36	21	43	39	48	37	32	30	33	24
Incitement against the Community	5	2	3	0	4	5	4	0	5	2
Use of Symbols Totalitarianism	58	11	46	10	44	6	23	7	23	4
Open denial of Nazi Crimes and Communist Crimes	6	2	5	2	19	7	13	6	10	4
Blasphemy of national symbols	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0

In the followings, Eszter Sárík briefly followed up the phenomenon of hate crimes from the “least dangerous” act to the most serious crimes: and interpreted incitement against the community, violence against the community and threw a glance on the issue of vigilantism, too.

Incitement against a Community²⁰ is a remarkable crime in the analysis of hate crimes, which was enacted for the following purposes: „The article of the Criminal Code on

¹⁹ The table contains data both from the so called 'old' (previous) Criminal Code (Act IV of 1978) and the crimes regulated by the new CC (Act C of 2012).

²⁰ Any person who before the public at large incites hatred against: a) the Hungarian nation; b) any national, ethnic, racial or religious group; or c) certain societal groups, in particular on the grounds of disability, gender identity or sexual orientation (Hungarian Criminal Code 332. §)

incitement against community provides with protection against non-violent conduct motivated by racism, xenophobia or other bias motive (e.g. homophobia), according to which anyone publicly inciting hatred against the Hungarian nation or any national, ethnic, racial or other groups of the population shall face punishment for a felony offence with imprisonment for up to three years.”²¹ It could be boldly stated that the criminal statistics do not reflect any increase in the number of this crime in the past five years. If the potential causes are considered, one of them is how police labels these cases: “The state’s response to violence against Roma has been feeble. Police regularly treat hate crimes as ordinary crimes without considering the hate motive. For example, when assailants broke into the house of a Romani family in Eger in 2015, assaulting the family and shouting “Filthy Gypsy, you will die”, the crime was recorded by the police as merely “illegal entry”.²² The other factor which influences the low rate can be the growing acceptance of the rude common speech.”²³

The most often analyzed crime is Violence against the Member of a Community which was already amended from its enactment due to the social and political changes in the past decade, namely in 2008. „ As a result, this article of the Criminal Code, governing previously “violence against a member of a national, ethnic, racial or religious group”, was extended to cover any group of the population. The name of the offence was also modified to “violence against member(s) of a community”. As a result of the amendment, individuals engaged in the preparation of violence against a member of a community shall also be held criminally.²⁴ The vast majority of these crimes are committed against people belonging to the Roma minority or against foreigners, or persons who are presumed to be foreigners upon their visible features.

The researcher emphasized that despite the efforts made by researchers and NGOs, it is still a remarkable problem of the legal practice that the authorities often lack the qualification of the motive of the certain act, which leads to situations in which the offenders are

21 BALOGH, L.: *Racist and Related Hate Crimes in Hungary – Recent Empirical Findings*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 2011. Acta Juridica Hungarica 52, No 4, pp. 296–315.

22 See <https://www.amnesty.org/en/latest/news/2017/01/a-drop-of-hope-in-the-sea-of-fear-tackling-hate-crimes-against-roma-in-hungary/>

23 See <http://escnewsletter.org/newsletter/2017-1/what-behind-low-number-hate-crimes-hungary>

24 BALOGH, L.: *Racist and Related Hate Crimes in Hungary – Recent Empirical Findings*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 2011., Acta Juridica Hungarica 52, No 4, pp. 296–315.

punished. i.e. for Vandalism in Public Places (Urban Vandalism) instead of Violence against the Member of the Community²⁵, or Causing Damage instead of Desecration. It was also proved by legal practice, that the wording of this paragraph can be used as ‘a double edged sword’, as it provided legal grounds also for groups from the major society, also for members of extremist-groups to use (or misuse) it. There were cases when the members of right-wing (or sometimes vigilante) groups reported crimes offended by perpetrators with Roma-origins claiming that Roma persons hurt or jeopardized their safety due to their nationality. Decisions were made by the courts regarding the scope of the victims of «Violence against the Member of Community». In 2013, a small village witnessed Roma perpetrators attack members of a vigilante group. The attackers were sentenced to 2-years imprisonment because of «Violence against a Member of a Community» since the perpetrators expressed that they attacked the victims due to their Hungarian nationality. Though their crime was related to the nationality of the victims, the text of the sentence did not highlight the importance of the threat that the offenders suffered from the vigilante groups of the Hungarian National Guard and Auxiliary Police Association for a Better Future, both successors of the Hungarian Guard, who had organized a protest demonstration in the settlement two days before the criminal act mentioned above.

Besides the critics it must be stressed too, that the verdicts were in line with the Decision No. 96/2008. VII.3 by the Constitutional Court which set that the crime of «Violence against a Member of a Community» is not a minority protective regulation but the scope of the protection refers on any group identities and not exclusively on the membership to a certain ethnic minority. Due to this, the judgments were accurate but the decisions were criticized by the Hungarian Civil Liberties Union (TASZ) on the ground that they lacked any background information on the political orientation of the victims and threat the offenders suffered, which definitely influenced the criminal act.

Eszter Sárík also raised the issue of vigilantism as an important aspect of hate crimes. The first thing which was detailed by the lecturer is the legal background of vigilantism. She stated that the phenomenon is Janus-faced as it wears the features of “Private Justice”

25 „In 2010, the Hungarian Civil Liberties Union submitted a petition to the Head of the National Police and the Head of the Budapest Police Headquarters regarding an attack against the home of a Jewish family on Seder evening, which was considered and investigated by the police as “vandalism”, instead of “violence against members of a community”. BALOGH, L.: *Racist and Related Hate Crimes in Hungary – Recent Empirical Findings*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 2011., Acta Juridica Hungarica 52, No 4, pp. 296–315. <http://akademiai.com/doi/pdf/10.1556/AJur.52.2011.4.2>

and also relevant aspects of hate crimes too. If we talk about the classical interpretation of vigilantism – when the vigilante action or behavior reacts to real criminal actions – the crime, Private Justice may fit the criminal situation well. Nevertheless, most of the vigilante acts do not necessarily reflect to actual property crimes, but rather perceived or imaginary anti-social behaviors by minority groups who are generally associated with the phenomenon of criminality. However, in many cases the given criminal act does not reach the level of violence. The vigilante group often represents danger purely because of its features of a well-organized and symbolically (and sometimes physically) armed community.

Despite making use of the available hate crime regulations, the government decided to formulate a new paragraph in order to hinder vigilante grouping and marching. In 2011, as a response to the events in Gyöngyöspata the former Criminal Code²⁶ was amended to prevent such activities in the future by enacting the crime of «Prohibited Policing Activity». The textualization of the crime lacks any hint of hate propaganda or hostile attitudes of marching against minorities. The legislation simplifies the problem of vigilantism and equalizes it with forbidden policing activities. Thus, this crime can form a legal cumulation with «Incitement against a Community», and together, the joint indictment of these crimes would be able to hinder vigilantism.

Though the enactment of this crime was a constructive decision the lecturer stated that that besides the development of criminal regulation, it would be important to enforce serious judicial reactions on hate crimes and on hate-speech. It also means that if the legal responses were consequent enough and the judicial practice would not suffer from the problems of under-qualification of hate motives and sometimes from doubtful sentences, these crimes would be sufficient to keep vigilantism under control.

The lecturer drew as a main conclusion for practitioners that in hate crime cases the motivation should be proved on which practitioners can only conclude which means the most difficult part of fair sentencing. At the end she put the theoretical question: why these crimes are punished at all? Why do we treat it quite natural that crimes – mainly due to their motivations – are treated as morally bad things. She answered this crucially important question with a quotation from the Holy Bible: „You have heard that it was said

26 The valid Hungarian Criminal Code at that time: Act IV of 1978.

to the men of old, 'You shall not kill; and whoever kills shall be liable to judgment.' But I say to you that everyone who is angry with his brother shall be liable to judgment; whoever insults his brother shall be liable to the council, and whoever says, 'You fool!' shall be liable to the hell of fire." (Matthew, 5)

*Orsolya Bolyky*²⁷

²⁷ Dr. Orsolya Bolyki is lawyer and criminologist, senior researcher at the National Institute of Criminology.

A LEGFŐBB ÜGYÉSZ 2020. ÉVI TUDOMÁNYOS PÁLYÁZATI FELHÍVÁSA

Magyarország legfőbb ügyésze Kozma Sándor emlékére tudományos pályázatot hirdet tanulmány készítésére.

A pályázaton részt vehet az ügyészi szervezet minden, tudományos fokozattal nem rendelkező tagja, valamint az ügyészi munka iránt érdeklődő joghallgató. A pályázatokat általános, ifjúsági és joghallgatói tagozaton lehet benyújtani az alábbiak szerint:

- az általános tagozatra minden ügyész, illetve más, a továbbiakban nem említett ügyészségi alkalmazott;
- az ifjúsági tagozatra ügyészségi fogalmazó és alügyész;
- a joghallgatói tagozatra egyetemi osztatlan képzésben jogi tanulmányt folytató – hallgatói jogviszonyban álló – egyetemi hallgató.

Minden pályázó csak egy, magyar nyelvű tanulmányt nyújthat be, akár önállóan, akár társszerzőként pályázik. A többes pályázatok kizárásra kerülnek. A pályázatok terjedelme legalább 20, legfeljebb 80 gépelt oldal lehet, irodalomjegyzékkel, lábjegyzetekkel, mellékletekkel együtt. Végjegyzet használata mellőzendő, a lábjegyzeteket arab számmal kell számozni 1-től kezdődően. A pályaműben hivatkozni kell a felhasznált forrásokra, és irodalomjegyzékkel kell ellátni. Az internetes forrásokra történő hivatkozás esetén fel kell tüntetni a letöltés, illetve megtekintés dátumát. A pályázónak törekednie kell a dolgozati témával kapcsolatos, vitatott kérdéseket tartalmazó tudományos közlemények lehetőleg teljes körű idézésére.

Pályamunkát az alábbi témakörökben lehet benyújtani:

Büntetőjogi terület

Büntető anyagi jog

A bűncselekményegység megítélése a jogirodalomban és a joggyakorlatban
A beszámítási képesség értékelésével kapcsolatos kompetenciakérdések

A kényszerítéssel elkövetett bűncselekmények elhatárolásának gyakorlati problémái. A kényszerítés mint önálló bűncselekmény

Jogos védelem az EBH2017. B. 10. és EBH2018. B. 11. számú elvi bírósági határozatok tükrében

A végszükség megítélése a joggyakorlatban

A büntethetőség elvülésének megállapításával kapcsolatos jogértelmezési kérdések

A tevékeny megbánás alkalmazásának gyakorlata; a sértettek által elfogadott jóvátételek jellege

A tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés emberi jogi és büntetőjogi kérdései, a büntetés gyakorlatban felmerülő dilemmái

Az életfogytig tartó szabadságvesztés nemzetközi szabályozása

A sportrendezvények látogatásától eltiltás nemzetközi gyakorlata

A bűncselekményből származó vagyoni előny lefoglalása. A vagyonselkobzás

A XXI. századi büntetőjog speciális szankciója: az elektronikus adat végleges hozzáférhetetlenné tétele

A kényszergyógykezelés aktuális büntetőjogi és gyakorlati kérdései

A jogi személlyel szemben alkalmazható büntetőjogi intézkedések gyakorlati problémái

Fiatalkorúság a büntetőjogban. A fiatalkorúakra vonatkozó büntető anyagi jogi szabályozás története, a büntethetőségi korhatár megítélésének változása és a hatályos szabályozás a nemzeti jogban

Az iskolai kortárserőszak büntetőjogi és kriminológiai vonzatai Magyarországon

A kiskorú sértett sérelmére elkövetett élet és testi épség elleni cselekmények megítélésének változásai a büntető anyagi jogban

Bűncselekmények a közösségi oldalakon

Az egészségügyi beavatkozás és a kutatás rendje elleni bűncselekmények

Az új típusú kábítószeres és a jogalkalmazás

A kábítószer-fogyasztás büntetőjogi értékelésének változásai

Az emberkereskedelem elhatárolási kérdései

A szexuális erőszak minősített esetei, különös tekintettel a 19/2017. (VII. 18.) AB határozatra

A szexuális kényszerítés és a szexuális erőszak elhatárolása; a szexuális kényszerítés erőszakkal történő elkövetése

A gyermekpornográfia bűncselekményének elkövetési magatartásai, az internet útján történő elkövetés minősítése és gyakorlati problémái

Az önhiba elméleti és gyakorlati megítélése a tartási kötelezettség elmulasztása bűncselekmény esetén

A kiskorú veszélyeztetése büntettének elkövetési fordulatai és bizonyítási problémái
A kapcsolati erőszak és a kapcsolatban élők között megvalósuló egyéb bűncselekmények elhatárolási problémái
A közösség tagja elleni erőszak dogmatikai kérdései
A magánélet büntetőjogi védelme
A társadalomra veszélyesség megítélése a véleménynyilvánítás szabadságának tükrében
Az internet és a szólásszabadság. Véleménynyilvánítással összefüggő bűncselekmények az interneten. Minősítési kérdések, gyakorlati problémák
A zaklatás büntetőjogi kérdései
A közszereplők becsületének büntetőjogi védelme
A közlekedési norma védelmi célja. A rizikó-összefüggés a közlekedési bűncselekmények miatt indult büntetőeljárásokban
Ok-okozati összefüggés a közlekedési bűncselekmények körében
A közúti veszélyeztetés büntette az ítélkezési gyakorlat tükrében
A megtevesztő sebesség megállapításának feltételei a közúti baleset gondatlan okozásának vétsége esetén
Az ittas, illetve bódult állapotban elkövetett közlekedési bűncselekmények büntetőjogi és kriminológiai jellemzői
A környezet büntetőjogi védelmének aktuális kérdései
A korrupciós bűncselekmények elhatárolási kérdései a befolyás vásárlása hatálybalépésének tükrében
A hivatali bűncselekmények bizonyítási nehézségei a katonai büntetőeljárásban
A befolyással üzérkedés
A terrorcselekménnyel fenyegetés jogértelmezési kérdései, elhatárolása a közveszéllyel fenyegetéstől
A terrorizmus finanszírozásával kapcsolatos büntetőjogi szabályozás
A garázdaság tényállásának jogalkalmazási problémái
Az illegális migráció a nemzetközi jog és az alkotmányos büntetőjog tükrében
Bűnözés és illegális migráció. Milyen hatások tapasztalhatók a magyar bűnözés terjedelmében, struktúrájában?
Az embercsempészség törvényi tényállásának dogmatikai és bizonyítási problémái. A bűncselekmény és az illegális migráció összefüggései
Bizonyítási nehézségek és elhatárolási kérdések a vagyon elleni erőszakos bűncselekmények körében
A megsemmisítésre szánt dologra elkövetett vagyon elleni bűncselekmények értelmezési és bizonyítási kérdései

A pazarló gazdálkodás megítélése a büntetőjogban

A vagyoni hátrány értelmezése, megítélése a hűtlen kezelés miatt indult eljárásokban

A hűtlen kezelés és a „sajátjakénti rendelkezéssel” elkövetett sikkasztás elhatárolása

A színlelt gazdasági tevékenységgel elkövetett bűncselekmények köre

A gazdasági csalás a gyakorlatban

Az uzsora elleni fellépés büntetőjogi eszközei

A szerzői jogi jogsértések aktuális büntetőjogi kérdései

A költségvetési csalás elméleti és gyakorlati kérdései

A pénzmosás dogmatikai kérdései. Új bűnözési trendek, a pénzügyi ügynöki tevékenység értékelése a joggyakorlatban

Az önkormányzati vagyon kezelésével összefüggő bűncselekmények jogalkalmazási kérdései

A gazdasági verseny tisztaságát sértő bűncselekmények dogmatikai problémái és a bizonyítás nehézségei

Az információs rendszer által elkövethető bűncselekményekkel kapcsolatos jogalkalmazási kérdések

Csalás és információs rendszer felhasználásával elkövetett csalás az interneten. Elhatárolási kérdések, a bizonyítás nehézségei, gyakorlati problémák

„Személyazonosság lopás”, avagy az internetes regisztrációk és azokon belül kezelt adatok jogosulatlan felhasználása – minősítési kérdések, gyakorlati problémák

Készpénz-helyettesítő fizetési eszközökkel és elektronikus készpénz-helyettesítő fizetési eszközökkel összefüggésben elkövetett bűncselekmények az interneten. Minősítési kérdések, a bizonyítás nehézségei, gyakorlati problémák

A kiberbűnözés elleni küzdelem kihívásai napjainkban

Dark Web – rejtőzködő bűnözés az internet sötét oldalán

A mesterséges intelligencia, a robotika és a büntetőjog

A bűnszervezet fogalmának változása

Az erőszakos elkövetés értelmezési kérdései a joggyakorlatban

A büntetőjogi kár meghatározásának problémái

A védekezésre vagy akaratnyilvánításra képtelen állapot, valamint a bűncselekmény elhárítására idős koránál vagy fogyatékoságánál fogva korlátozottan képes személy sérelmére elkövetés megítélése, bizonyításának gyakorlati kérdései

A „rendszeresség” fogalma és tartalma az egyes bűncselekmények joggyakorlatában (kuruzslás, kapcsolati erőszak, zaklatás stb.)

Büntetőeljárási jog

Alapvető rendelkezések az új büntetőeljárási törvényben

Az önvádra kötelezés tilalmának jelentősége és érvényesítési nehézségei a büntetőeljárásban

Fegyveregyenlőség a büntetőeljárásban

A bíró kizárása az alkotmánybíróági határozatok tükrében

A terhelt közreműködési és jelenléti kötelezettsége a büntetőeljárás során

A védő kirendelésének és helyettesítésének szabályai a gyakorlatban

A büntetőeljárási cselekvőképesség

Az eljárásban részt vevő személyek jelenléti jogának változása

A különleges bánásmódot igénylő személyek jogai, a sértetti érdekek fokozott védelme

Nyilvánosság a büntetőeljárás különböző szakaszaiban

Telekommunikációs eszköz használata a büntetőeljárásban

Elektronikus kapcsolattartás vagy elektronikus ügyintézés? Elektronikus okiratok és ügyiratok a büntetőeljárásban

Az ügyészégi Elektronikus Ügyintézési Modul (EMi) alkalmazása és tapasztalatai az ügyészi gyakorlatban

A büntetőeljárásban közreműködő szervezetek tevékenységmérésének hatásai a statisztikai adatszolgáltatás pontosságára és hitelességére

A bűnügyi nyilvántartási rendszer és alrendszerei mint lehetséges statisztikai adatforrások

Informatikai eszközök és módszerek alkalmazása és alkalmazhatósága a nyomozás felügyeleti tevékenység és az ügyészégi nyomozás során

Szakértői bizonyítás. Magánszakértői vélemény a jogalkalmazás tükrében

A bizonyítás mellőzésének lehetőségei, korlátai és kockázatai az új büntetőeljárási törvényben

A kényszerintézkedések új megközelítése

Távoltartás, illetve bűnügyi felügyelet. A kényszerintézkedés nemének megválasztása

Az óvadék új szerepe a büntetőeljárásban

A letartóztatás alternatívái, figyelemmel a szabad mozgáshoz való jogra

A bűncselekményből származó vagyoni előny biztosítását célzó kényszerintézkedések és azok gyakorlata. A vagyoneklobzás és a polgári jogi igény viszonya a kényszerintézkedések alkalmazásának tükrében

A lefoglalással és annak megszüntetésével kapcsolatos gyakorlati kérdések, problémák

Az elektronikus pénz lefoglalásának problémái

Az ügyész, illetve a nyomozó hatóság által elrendelt zár alá vétel alkalmazásának, végrehajtásának tapasztalatai

Az elektronikus adatokra vonatkozó kényszerintézkedések szabályozása és jogalkalmazási kérdései

A hatékony büntetőeljárás eszközei a nyomozás irányítása során

A nyomozás során hozott határozatok hivatalbóli felülvizsgálatának régi-új szabályai

Szűkül vagy bővül a nyomozás során igénybe vehető jogorvoslati lehetőség az új szabályozásban?

A polgári jogi igény érvényesítése

A magánindítvány főbb jellemzői, a sértetti nyilatkozatok magánindítványként való értékelése

A gyanú gyanúja, avagy előkészítő eljárás az új büntetőeljárási törvényben

Ügyészi felügyelet és irányítás – a nyomozás befejezettségének a kérdése, figyelemmel a Be. 352. §-ában írtakra

Osztott nyomozás – ügyészi felügyelet és irányítás lehetőségei az új büntetőeljárási törvényben

Az ügyész felelőssége a nyomozás gyorsításában

A túlbizonyítás elkerülése a büntetőeljárásban

Az előkészületi bűncselekmények nyomozásának kérdései

A leplezett eszközök alkalmazása során beszerzett bizonyítékok felhasználásának lehetőségei és határai, összevetve az 1998. évi XIX. törvényben írtakkal

Ügyészi engedélyhez kötött leplezett eszközök

Bírói engedélyhez kötött leplezett eszközök

A tettazonosság és annak jelentősége a büntetőeljárásban

A bizonyosság fejlődése és jelentősége a büntetőeljárásban, a vádemeléshez szükséges bizonyosság megítélése

Az ügyész mint közvádoló szerepének változása

A terhelttel kötött konszenzuális megállapodások a vádemelés előtt és után

Formális és informális egyezség az új büntetőeljárási törvényben

A közvetítői eljárás megváltozott szabályai

A közvetítői eljárásra utalás gyakorlati tapasztalatai a közúti baleset gondatlan okozásának vétsége miatt indult büntetőeljárásokban

A feltételes ügyészi felfüggesztés. A diverzió új szabályai a büntetőeljárásban

A vádemelés mint utolsó eszköz. Alternatívák a bírósági út elkerülésére

A kötelezővé tett előkészítő ülésben rejlő lehetőségek az új büntetőeljárási törvényben

A büntetővégzés meghozatalára irányuló eljárás új lehetőségei, figyelemmel a beismeréshez nem kötött és a beismeréshez kötött alkalmazás differenciált szabályozására

A bizonyítás a büntetőeljárás bírósági szakában

Kihallgatható-e tanúként hivatali vesztegetés büntette miatti eljárásban az „alapügyben” eljáró védőügyvéd? A Be. 170. § (1) bekezdés a) pontjának értelmezése a nyomozási alkuhoz kötött védő eljárásjogi szerepét illetően

A bírói tanácskozás és szavazás titoktartási kötelezettsége alóli felmentés jogosultja a Be. 173. §-ának értelmezésében

A szexuális bűncselekmények bizonyítási nehézségei

A közlekedés biztonsága elleni bűncselekmény nyomozásának, bizonyításának tapasztalatai

A korrupciós bűncselekmények felderítésének nehézségei

A költségvetési csalás kapcsán megjelenő új bűnözési trendek, és a visszaszorításuk érdekében alkalmazott eljárások során felmerülő bizonyítási problémák

Az interneten elkövetett gyűlölet-bűncselekmények nyomozási nehézségei

A határokon átnyúló informatikai bűncselekmények felderítése és bizonyítási problémái

A minősítő körülmények kétszeres értékelésének tilalma a változó ítélkezési gyakorlatban

A külföldi ítélet érvényének elismerésével kapcsolatos jogalkalmazási problémák

A határozatok jogerejének és véglegességének problémái a gyakorlatban

A megalapozatlanság és az indokolási kötelezettség hiányának elhatárolása, következményei

Ügyészi mozgástér a másodfokú eljárásban folytatott bizonyítás során

A fellebbezések korlátai, a felülbírálat terjedelme

A perújítási eljárás sajátosságai

Kitől származik a perújítási indítvány? A perbeli legitimáció vizsgálata a perújítási indítványok elbírálásakor

Perújítási eljárások halmozódása miatt felmerülő problémák

A határidők jelentősége az egyszerűsített felülvizsgálati eljárásban

A tizennyolcadik életévet be nem töltött személyekkel kapcsolatos bizonyítás rendszere

A bűncselekmény elkövetésekor a tizenkettedik életévét betöltött, de a tizennegyedik életévét be nem töltött fiatalok elleni büntetőeljárás sajátosságai, gyakorlati kérdések, problémák

A katonai büntetőeljárás szabályozása a rendszerváltástól a 2017. évi XC. törvényig

A parancsnoki nyomozás felügyeletének és irányításának kérdései, a katonai vétségek fegyelmi jogkörben történő elbírálásának gyakorlata

A büntetőeljárást gyorsító eszközök alkalmazásának gyakorlati tapasztalatai
A beismerő terhelt bíróság elé állítása kontra egyezség kötése
A vádlott távollétében folytatott eljárások
A migrációra vonatkozó különös büntető eljárásjogi szabályok elemzése
A vagyonvisszaszerzés lehetőségei a büntetőeljárásban
A bűncselekménnyel okozott kár megtérítése, a sértetti reparáció hatékony formái
A pótmagánvád a büntetőeljárásban; ezzel összefüggésben a feljelentést elutasító, a nyomozást megszüntető határozatok megalapozottsága
Európai és nemzetközi büntetőjog
Az Európai Unió pénzügyi érdekeinek büntető anyagi jogi védelme
Az Emberi Jogok Európai Bírósága által hozott büntetőjogi tárgyú ítéletek hatása a nemzeti jogrendszerekre és a nemzeti jogalkotásra
A kölcsönös elismerés elvén alapuló uniós kerethatározatok és irányelvek szerepe, gyakorlati alkalmazásuk problémái
A 10 éves Stockholmi Program célkitűzései és azok megvalósulása
Az Európai Ügyészség szerepe és várható működése az Európai Unióban
Az igazságügyi bűnügyi együttműködés új formáinak alkalmazása a gyakorlatban
Az egyes nemzeti jogrendszerek szervezeti, eljárásjogi és anyagi jogi eltéréseinek hatása a jogsegélyek végrehajtására a nemzetközi bűnügyi együttműködés során
Nemzetközi bűnügyi együttműködés a közös nyomozócsoportok tevékenysége tükrében
A vagyonmegosztás jelene és jövője a nemzetközi bűnügyi együttműködésben
Az Eurojust és más uniós szervek szerepe az Európai Unió költségvetését sértő bűncselekmények elleni fellépés területén, és az együttműködés fejlesztésének lehetőségei
A vagyonvisszaszerzés a nemzetközi bűnügyi együttműködésben
A nemzetközi bűnügyi együttműködés aktuális kérdései, problémái
Nemzetközi bűnügyi együttműködés a kiberbűnözés területén
Az európai bűnügyi együttműködés az informatikai bűnözés vonatkozásában, különös tekintettel a kriptovaluták és a deep web segítségével elkövetett bűncselekményekre
A fiatalkorúakra vonatkozó büntető anyagi jogi és eljárásjogi szabályok nemzetközi dokumentumoknak való megfeleltetése
Magyar állampolgárok által külföldön elkövetett bűncselekmények joghatósági kérdései
A bitcoin kapcsán alkalmazható bűnügyi együttműködési eszközök és nyomozási technikák
Az Európai Nyomozási Határozat a kölcsönös elismerés elve tükrében
A digitális adatok beszerzése a büntetőeljárásban és az önkéntes hozzájárulás

Közjogi terület

Büntetés-végrehajtási jog

A reintegrációs őrizet alkalmazásával kapcsolatos jogalkalmazási problémák a büntetés-végrehajtási bírói gyakorlatban

A közérdekű munka végrehajtását gátló tényezők, valamint azok leküzdésének ügyészi és egyéb eszközei

Rend, biztonság és törvényesség biztosítása a hazai bv. intézetekben

A tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés végrehajtásának elméleti és gyakorlati kérdései

A büntetés-végrehajtási mediáció jelenlegi gyakorlata és alkalmazásának perspektívái

Az Emberi Jogok Európai Bíróságának hazánkat érintő legfontosabb döntései

Az ügyészi törvényességi felügyelet helye és szerepe a büntetés-végrehajtást övező jogállami garanciák között

A büntetés-végrehajtási intézetek túlszűfoltóságának kezelése Magyarországon

A Bv. Kódex által szabályozott reintegrációs intézmények alkalmazásának gyakorlati tapasztalatai

Az alapvető jogokat sértő elhelyezési körülményekkel kapcsolatos jogalkalmazási problémák és azok megoldásai

A CPT magyarországi látogatásai során tett megállapításai és azok hatása a hazai jogalkotásra

A javítóintézeti nevelés múltja, jelene és jövője

Az ún. egyes jogoktól megfosztó büntetések végrehajtásának nehézségei a gyakorlatban

Az ügyész közérdekvédelmi tevékenysége

A polgári eljárások elektronizációja – az ügyészi elektronikus kommunikáció elmélete és gyakorlata a közérdekvédelmi szakterületen

Az elektronikus ügyintézés garanciái

Az ügyész eljárásjogi helyzete a polgári peres és nemperes eljárásokban (a hatályos szabályozás)

A polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvény és a bírósági polgári nemperes eljárásokban alkalmazandó szabályokról, valamint egyes bírósági nemperes eljárásokról szóló 2017. évi CXVIII. törvény hatályosulása – a peres és nemperes eljárások megindításának gyakorlati tapasztalatai

A harmadik személy nevében történő perlés dogmatikai problémái

Ügyészi feladatok a civil szervezetek bírósági nyilvántartásáról és az ezzel összefüggő el-

járási szabályokról szóló 2011. évi CLXXXI. törvény hatálya alá tartozó egyes nemperes eljárásokban

A cselekvőképességet érintő gondnokság elrendelésének szükségessége a hatályos szabályok alapján, a bíróságok és a törvényszékek által mérlegelt szempontok, a Kúria ítékezési gyakorlata

A szülői felügyelet szabályozása

A Ptké. 53/A. §-a szerinti közérdekű keresetindítás elméleti problémái

A termőföld tulajdonjogának megszerzésére irányuló jogszabályi korlátok kijátszásának megakadályozását célzó ügyészi eszközök

A fogyasztóvédelemmel kapcsolatos ügyészi eszközök

A közlekedési szabályszegések miatti szabálysértési és közigazgatási szankciók alkalmazásának gyakorlati kérdései

A gyermekvédelmi jogszabályok érvényesülésének problémái, a jelzőrendszer működésére vonatkozó tapasztalatok

A közigazgatási hatósági döntések törvényességi ellenőrzésével kapcsolatos ügyészi jogkör

Az általános közigazgatási rendtartásról szóló 2016. évi CL. törvény alkalmazásával kapcsolatos tapasztalatok

A környezet védelmének általános szabályairól szóló 1995. évi LIII. törvény és a természet védelméről szóló 1996. évi LIII. törvény alapján történő keresetindítás elméleti problémái

Az állatok védelméről és kíméletéről szóló 1998. évi XXVIII. törvény alapján indult állatvédelmi tárgyú keresetek tapasztalatai

Az európai adatvédelmi rendelet és az online közösségi platformok adatvédelmének harmonizálása

Az ügyészi szervezetet érintő peres és nemperes eljárások

A közéleti szereplő személyiségi jogának védelme

A jogi személy személyhez fűződő jogának védelme

A személyiségi jogvédelem objektív eszközei

A sérelemdíj megítélésének gyakorlati kérdései

A büntetőügyekben hozott ügyészi döntések polgári bíróság által történő felülvizsgálatának terjedelme az ügyészségi jogkörben okozott kár megtérítése iránti perekben

A megjelölteken túl más, az ügyészi tevékenységhez kapcsolódó vagy az ügyészség érdeklődésére számot tartó témakörben is beadható pályázat.

Pályázni kizárólag olyan dolgozattal lehet, amelyet e pályázat beküldési határidejét megelőzően nem nyújtottak be más tudományos pályázatra, illetve szakdolgozatként, évfolyamdolgozatként vagy más hasonló, a pályázó képzéséhez, illetve munkavégzéséhez közvetlenül kapcsolódó célból (ide értve a munkaidőben, munkaköri feladatként készült tanulmányt is), továbbá közzététel, megjelentetés céljából.

Pályadíjak

Valamennyi tagozaton – külön a büntetőjogi, külön a közjogi témákban – egységesen:

1-1 első díj: 300 000 – 300 000 Ft,

1-1 második díj: 200 000 – 200 000 Ft,

1-1 harmadik díj: 150 000 – 150 000 Ft

adható ki.

A kiemelkedő pályamunkák szerzői ezen túlmenően külön díjakkal és elismerésekkel is jutalmazhatók.

Pályázatokat kizárólag postai úton fogadunk a Legfőbb Ügyészség Személyügyi, Továbbképzési és Igazgatási Főosztálya címére (1372 Budapest, Pf. 438).

Postára adási határidő: 2020. március 1.

A pályázatokat egy nagyméretű borítékban kell benyújtani, amelyen kérjük feltüntetni: „TUDOMÁNYOS PÁLYÁZAT KOZMA SÁNDOR EMLÉKÉRE 2020”. A borítékban el kell helyezni a pályázatot két – tűzött vagy bekötött – példányban. Mellékelni kell egy kisméretű lezárt borítékban a pályázó nevét, címét, telefonszámát, e-mail címét, beosztását, szolgálati helyét, illetve az oktatási intézmény megnevezését tartalmazó iratot és a hallgatóijogviszony-igazolást.

Mindkét beküldött tanulmányi példány külső borítóján fel kell tüntetni:

- a jeligét,
- a tagozat megnevezését (általános, ifjúsági, joghallgatói),
- a terület megjelölését (büntetőjogi, közjogi),
- azt a sorszámot, amellyel jelzett témához a dolgozat kapcsolódik.

A pályázaton más, a szerző kilétére utaló adat nem szerepelhet.

A mellékelt kisméretű boríték felzetén jól olvashatóan rögzíteni kell:

- a jeligét,
- a tagozat megnevezését (általános, ifjúsági, joghallgatói),
- a terület megjelölését (büntetőjogi, közjogi),
- azt a sorszámot, amellyel jelzett témához a dolgozat kapcsolódik, továbbá nyilatkozatot, hogy a szerző eredménytelenség esetén hozzájárul-e a boríték felbontásához, a pályázó azonosításához.

A postai benyújtás mellett a dolgozatot rtf vagy pdf formátumban fel kell tölteni a Legfőbb Ügyészség által biztosított elektronikus felületre is (www.kozmapalyazat.ugyeszseg.hu), ez esetben is a pályázó azonosítására alkalmas adat nélkül. A pályázó a pályamű beküldésével tudomásul veszi, hogy dolgozatát a bírálókat során elektronikus plágiumkeresésnek vetik alá, és ennek érdekében megismerhető adatbázisba töltik fel.

Amennyiben a pályázó nem vagy tévesen jelölte meg a téma sorszámát, a kiíró dönt a besorolásról (egyres témaköröket a kiíró a benyújtott pályázat által tárgyalt területnek megfelelően össze is vonhat).

A tagozatot meghatározó szolgálati, hallgatói jogviszony tekintetében a 2020. március 1. napján fennálló állapotot kell figyelembe venni.

Az írásműveket az adott terület kiemelkedő szakemberei lektorálják. Értékelésük figyelembevételével Bíráló Bizottság tesz javaslatot a pályadíjak odaítélésére.

A Bíráló Bizottság a jeligék alapján csak a díjazásra javasolt szerzőket azonosítja.

A pályadíjak kiosztására 2020 júniusában, az Ügyészség Napja alkalmából rendezendő ünnepségen kerül sor.

A pályázatokkal kapcsolatos további ügyintézésre (pl. a lektori vélemény megismerésére, továbbképzési pontok bejegyzésére) kizárólag az azonosítható pályázók jogosultak. A Személyügyi, Továbbképzési és Igazgatási Főosztály a pályázatokat nyilvántartja. Az érdeklődők azokba – a díjkiosztás után 2 évig – a Legfőbb Ügyészség könyvtárában betekinthetnek. Amennyiben a jeligét tartalmazó boríték felbontható, úgy az elismerésben nem részesült szerző neve, elérhetősége is nyilvánosságra hozható.

A pályázati hirdetmény hivatalos megjelenési helyei: az Ügyészségi Közlöny és az ügyészség hivatalos honlapja (www.ugyeszseg.hu).

A Kozma Sándor Tudományos Pályázat lebonyolítása során az adatkezelő a Legfőbb Ügyészség Személyügyi, Továbbképzési és Igazgatási Főosztálya. Címe: 1055 Budapest, Markó utca 16.; telefon: 061-354-5653, 061-354-5654; e-mail: tko.szemtovig@mku.hu.

A pályázó a pályázat benyújtásával tudomásul veszi az ügyészség adatkezelési tájékoztatójában foglaltakat: <http://ugyeszseg.hu/kozerdeku-adatok/adatkezelesi-tajekoztato/>.

KISS ANNA¹

A SÉRTETT AKTÍV LEGITIMÁCIÓJÁNAK MINIMÁLIS SZINTJE AZ EURÓPAI MODELLEK ÉS AZ EU IRÁNYELVEI ALAPJÁN 1.

Európában a sértetti jogok szempontjából több modell képzelhető el. Ezek közül talán a három legfontosabb a francia, a német és az angol.

Az európai modellek²

A francia modell

Azokban az országokban, ahol a francia modellt követik, a sértett büntetőeljárás aktív legitimációjakor a kártérítés tekintetében a vádhatóságtól független jogokkal rendelkezik, és aktívan részt vehet az eljárásban, jelentős befolyást gyakorolva annak alakításában. Ezek a jogok azt jelentik, hogy a hatóságok által indított eljárásban a sértett nincs tétlenségre ítélve, ott lehet személyesen vagy képviselője által a tárgyaláson, és kártérítési jogát a büntetőper keretében is érvényesítheti, nem kell külön polgári peres eljárást indítania felperesként.³

A német modell

A német modellben a sértett aktivitása teljesebb a francia modellhez képest: nem csupán a bűncselekmény áldozata, aki tanúi minőségében lép fel, és jogai nemcsak a polgári jogi igény érvényesítése tekintetében szélesek, hanem más fontos szerepet is kap a jogalkotótól. Ebben a modellben a súlyos bűncselekmények áldozatai a vádlói oldalon plusz jogokkal rendelkeznek, ami azt jelenti, hogy eljárhatnak az ügyész mellett (Nebenkläger).⁴

1 Dr. Kiss Anna PhD, tudományos főmunkatárs, Országos Kriminológiai Intézet; megbízott oktató, Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog- és Államtudományi Kar

2 Lásd részletesen! Kiss Anna: *A sértett szerepe Európa néhány államában*. Kriminológiai Tanulmányok (szerk: Virág Gy.) Budapest, 2007.

3 Richard VOGLER – Barbara HUBER (ed.): *Criminal Procedure in Europe (Introduction)*. Max-Planck-Institut für ausländisches und internationales Strafrecht, Berlin, Press Duncker and Humblot, 23.

4 See details Michael KAISER (ed.): *Die Stellung des Verletzten im Strafverfahren*. Max-Planck-Institut für

Az angol modell

Az angol modellt ún. „*service rights*” rendszernek hívják. Ez a német, de még a francia modellhez képest is szűkebb jogokat jelent. A bűncselekmény áldozata leginkább csak információra tarthat igényt. A bíróság egy nyilatkozatban, az ún. „*Victim Impact Statement*”-ben tájékoztatja az áldozatot a jogairól és az eljárásról, akinek nincs befolyása az eljárás menetének alakulására, kivéve az ún. *private prosecution* esetét.⁵

Vogler szerint ezek a különféle modellek jól szemléltetik, hogy Európában a sértetti jogok szempontjából nagyok a különbségek, de a tagállamok büntető igazságszolgáltatására, illetve ezek reformjára nagy hatást gyakorolnak az Európa Tanács és az EU irányelvei, utóbbiakra pedig a nemzetközi áldozatok jogainak mozgalma.⁶

A sértetti jogok minimális szintje az EU-ban

A bűncselekmény áldozatainak jogaira vonatkozó EU irányelv (Directive 2012/29/EU, a továbbiakban: irányelv)⁷ a jogosítványok tekintetében felállít egy ún. minimális szintet. Ennek biztosítása érdekében meghatározza azokat a közös szabályokat, amelyeket az áldozatok védelme és támogatása érdekében a tagállamoknak 2015-ig be kellett építeniük a nemzeti jogszabályaikba.

Az irányelv előzményének tekinthető, hogy a 2001/220/IB kerethatározat által elért szinttől való továbblépés érdekében a magyar EU-elnökség időtartama alatt kidolgozták az ún. *Budapest Ütemtervet*, amelyet 2011. június 10-i ülésén fogadott el az Európai Unió Bel- és Igazságügyi Tanácsa. A dokumentum hatékony és magas színvonalú áldozatsegítő rendszer felépítéséhez nyújtott útmutatást és adott irányvonalat az Európai Unió Tanácsa részére. Az ütemterv elkészítése során feltárták az áldozatvédelmi rendszer hazai és európai szintű problémáit, hiányosságait, valamint az Európai Unió intézményei, a hazai és

ausländisches und internationales Strafrecht, Freiburg, Band 53.

5 u.o. 24.

6 u.o. és VOGLER – HUBER: i.m. 23.

7 Az Európai Parlament és a Tanács 2012/29/EU Irányelve (2012. október 25.) a bűncselekmények áldozatainak jogaira, támogatására és védelmére vonatkozó minimumszabályok megállapításáról és a 2001/220/IB tanácsi kerethatározat felváltásáról. Lásd! https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=uriserv:OJ.L_.2012.315.01.0057.01.ENG&toc=OJ:L:2012:315:TOC

nemzetközi civil szervezetek megoldási javaslatait is figyelembe vették. Az általános elvek mellett konkrét intézkedési javaslatokat is kidolgoztak.

A *Budapest Ütemterv* a 2001/220/IB kerethatározat felváltására törekedett, a bűncselekmények sértettjeinek támogatására, védelmére és jogaira vonatkozó szabályokat kívánta bővíteni, és egy ún. minimumszabályok megállapításáról szóló irányelvtervezet megalkotását kezdeményezte.

Az elfogadott irányelv jelentősen bővítette az áldozatok büntetőeljárásbeli jogait, az áldozatnak nyújtott szolgáltatásokat pedig kiterjesztette az érzelmi és pszichológiai támogatásokra is. Kiemelt szempontként kezelte az ún. speciális áldozati csoportok – a gyermekek, a fogyatékkal élő személyek, a szexuális erőszak és az emberkereskedelem áldozatai – szükségleteinek meghatározását, az elszenvedett bűncselekmény típusát, továbbá a személyhez kötődő jellemzők alapján rendelte mindezt minősíteni. Feladatként tűzte ki az áldozatokkal kapcsolatba kerülő szakemberek képzési követelményeire vonatkozó feltételrendszer megteremtését is. Az új irányelv implementálására történő felkészülésre 3 évet kaptak a tagállamok.

A büntetőeljárás jogokat az irányelv 1–17. cikkei tartalmazzák. Ezek az alábbiak:

- Meghallgatáshoz való jog
- Védelemhez való jog
- Minimális kötelező tájékoztatás az első kapcsolatfelvételkor
- Jogorvoslati jog az eljárás megszüntetése esetén
- Az elkövetővel való kapcsolat elkerülésének joga
- Jogok a feljelentés megtételekor
- Helyreállító igazságszolgáltatáshoz való jog
- Nyomozás során biztosítandó jogok
- Tolmácsoláshoz és fordításhoz való jog az eljárás egésze folyamán
- Jogi segítségnyújtáshoz való jog
- Magánélet védelméhez való jog
- Üggyel kapcsolatos tájékoztatáshoz való jog
- Költségtérítéshez való jog
- Az áldozatok egyéni értékeléséhez való jog
- Polgári jogi igény elbírálásához való jog

- Jogok a nyomozási szakban:
 - kihallgatás megfelelően átalakított helyiségben,
 - kihallgatás erre kiképzett szakember által/segítségével,
 - valamennyi kihallgatást egyazon személy végezze,
 - nemi erkölcs elleni cselekménynél azonos nemű kihallgató
- Más országban élők joga⁸

A kerethatározat nemzeti jogba történő átültetése sok szempontból nem volt sikeres, mivel azt számos tagállam nem hajtotta végre teljes mértékben.⁹ A tagállamok ezért felülvizsgálták büntetőeljárásaikat és elfogadták az irányelvet azzal, hogy megteszik a megfelelő intézkedéseket.

A tagállamok felismerték, hogy büntetőeljárásaik folyamán számos olyan probléma merül fel, amely nemcsak náluk, hanem mindenhol gondot okoz, ezért az európai igazságügyi rendszereknek közösen kell szembenézniük a nehézségekkel, és együttes megoldást kell találniuk az áldozatok jogait illetően. A tanulmány második részében arról esik szó, hogy mennyire sikerült ezt megvalósítaniuk.

(Folytatása következik.)

⁸ u.o.

⁹ Lásd erről részletesen Erika RÓTH: *Position of Victims in the criminal Procedure in the Context with Requirements of the European Union*. European Integration Studies, 2011. 1. sz. 109–120.

VÁLOGATÁS A SZAKIRODALOMBÓL¹

Büntetőjog, büntetőeljárási jog

Bárd Petra – Borbíró Andrea – Gönczöl Katalin (szerk.): *Kriminológia és kriminálpolitika a jogállam szolgálatában: tanulmányok Lévy Miklós tiszteletére*. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 2019

Finszter Géza – Korinek László: *A rend kedvéért*. Magánkiadás, Budapest, 2019

Gerhard Dannecker – Farkas Ákos – Jacsó Judit (szerk.): *Az Európai Unió pénzügyi érdekei védelmének büntetőjogi aspektusai: különös tekintettel az adócsalás, a korrupció, a pénzmosás és a büntetőjogi compliance nemzeti szabályozására, valamint a kiberbűnözésre*. Wolters Kluwer, Budapest, 2019 (várható megjelenés: 2019. október)

Gerhard Dannecker – Farkas Ákos – Jacsó Judit (szerk.): *Criminal Law Aspects of the Protection of the Financial Interests of the EU: with particular emphasis on the national legislation on tax fraud, corruption, money laundering and criminal compliance with reference to cybercrime*. Wolters Kluwer, Budapest, 2019 (várható megjelenés: 2019. október)

Karsai Krisztina (szerk.): *Nagykommentár a Büntető Törvénykönyvhöz: Nagykommentár a Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvényhez (2019)*. Wolters Kluwer, Budapest, 2019 (várható megjelenés: 2019. október)

Miskolci Jogi Szemle: *ünnepi tanulmányok Farkas Ákos professzor 65. születésnapjára*. Miskolci Egyetem ÁJK, Miskolc, 2019

Sándor István: *A vagyonvédelem jogi eszközeinek legújabb nemzetközi tendenciái: Az angolszász trust és annak más jogrendszerekben kialakított megfelelőinek áttekintése, e jogi konstrukciók vagyonvédelmi jellegének elemzése*. HVG-ORAC, Budapest, 2019

¹ Összeállította: Jónás Irén könyvtáros, Országos Kriminológiai Intézet.

Polgári jog, polgári eljárásjog, munkajog, egyéb

Fejes Péter – Sárközy Tamás – Szekeres Diána – Tóth Nikolett: *A magyar sport jogi szabályozása: Az első magyar sportjogi egyetemi tankönyv*. HVG-ORAC, Budapest, 2019

Györfi András – Léderer András – Paluska Ferenc – Pataki Gábor – Trinh An Tuan: *Kriptopénz abc*. HVG Könyvek, 2019

H. Szilágyi István – Kelemen László: *Miként vélekedünk a jogról?* Szociálpszichológiai kutatás 2018, HVG-ORAC, Budapest, 2019

PREININGER LILLA¹

GONDOLATOK A MAGYAR DROGPOLITIKÁT ÉRINTŐ KIHÍVÁSOKRÓL²

Bevezetés

Tanulmányomban az aktuális drogpolitikát jogi szemszögből vizsgálom. Mélyebb áttekintés, kritikai elemzés alá kívánom vonni azokat a jogszabályokat, amelyek megteremtik a kábítószer-bűnözés kezelésének lehetőségét. Alapvetésként bemutatom a kábítószer-bűnözés megelőzésére, szankcionálására szolgáló, több szempontból is heterogén normanyagot, párhuzamosan a szabályrendszerrel kapcsolatos kritikai álláspontokat ismertetek.

A hatályos magyar Büntető Törvénykönyvben a jogalkotó kriminalizálja a kábítószer-kereskedői, más megnevezéssel forgalmazói-terjesztői,³ a fogyasztói, valamint az ún. tranzit⁴ magatartásokat. A tényállásokban külön szakaszban, súlyosabb büntetéssel jelenik meg, ha az elkövetői magatartások tizennyolcadik életévét be nem töltött személy felhasználásával valósulnak meg, vagy azok következtében ilyen személy jut kábítószerhez, amellyel a jogalkotó az ebbe a szenzitív korcsoportba tartozó személyek fokozott védelmét reprezentálja az egészséget veszélyeztető magatartásokkal szemben.⁵ Emellett sui generis tényállásban szankcionálja a kábítószer-bűnözés fenti formáinak anyagi támogatását,⁶ valamint büntet bizonyos kábítószer-prekurzorokkal – azaz kábítószer-készítéshez szükséges anyagokkal – való, igazgatási szabályok megszegésében megnyilvánuló visszaélészerű magatartásokat is.⁷ A kábítószer mint elkövetési tárgy mennyisége alapján privilegizált esetet képez a csekély mennyiségre, minősített esetet a jelentős, illetve a különösen jelentős mennyiségre történő elkövetés. A törvény büntethetőséget megszüntető okként nevesíti az enyhébb fogyasztói magatartások tekintetében az elterelésen való részvételt, valamint a büntetés korlátlan enyhítését teszi lehetővé a felderítésben történő együttműködés esetén. Az elte-

1 Preininger Lilla egyetemi hallgató, NKE Rendészettudományi Kar

2 A tanulmány a 2019. évi OTDK-n díjazott dolgozat szerkesztett és rövidített változata.

3 A Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény (továbbiakban Btk.) 176. §

4 Btk. 178. §

5 Btk. 177. §, 179. §

6 Btk. 176. § (4), 177. § (3), 178. § (3) és 179. § (4) bekezdések

7 Btk. 183. §

relés legalább 6 hónapig tartó gyógyító vagy megelőző-felvilágosító jellegű ellátáson való részvételt jelent,⁸ amelyre jellemzően drogambulanciákon kerül sor.

A köznap értelemben vett designer drogokkal, azaz az új pszichoaktív anyagokkal kapcsolatos visszaélések elleni büntetőjogi védelem kialakítása során a jogalkotó erőteljesen támaszkodott a kábítószer-bűnözéssel szembeni normaanyagra. Azt a megoldást választotta, hogy egy tényállásba foglalja össze a kábítószer-kereskedői és a kábítószer-fogyasztói, illetve tranzit magatartástípusokat.⁹ Alapvető különbség a két elkövetési tárggyal szembeni büntetőjogi védelemben, hogy az új pszichoaktív anyag fogyasztói magatartásai esetén a felelősségre vonás elkerülésének lehetősége nem biztosított sem a felderítésben történő együttműködés, sem az elterelés alapján. Emellett a csekély mennyiség megszerzése, valamint tartása kiesik a büntetőjog által üldözött magatartások köréből, csupán szabálysértési szinten – az új pszichoaktív anyaggal kapcsolatos szabálysértés – szankcionált.¹⁰

A kábítószer-jelenség visszaszorítására irányuló szabályozás nem merül ki pusztán a büntetőjogi normákban, mivel a fenti tényállások alapvetően azokon az egészségügyi, illetve vegyész-szakmai szabályokon alapulnak, amelyek meghatározzák a tiltott anyagok körét.

A kábítószer-bűnözés körében leginkább sürgető, megoldást igénylő kérdés az új pszichoaktív anyagok megjelenése, az ezekhez kapcsolódó magatartástípusok kriminalizálásának, a fogyasztók szankcionálásának és/vagy gyógyításának kérdésköre, illetve az újonnan létrehozott anyagoknak az új pszichoaktív anyagok listájára történő emelése, ezért tanulmányom ennek a problémakörnek a vizsgálatára is irányul, a szükséges mértékben érintve a kábítószer-bűnözés kapcsolódó szegmenseit.

A kutatás abból a hipotézisből indul ki, miszerint a magyar jogszabályok kevésbé hatékonyak az új pszichoaktív anyagok okozta problémák kezelésére, szigoruk nem tükrözi megfelelően ezeknek az anyagoknak a fokozott egészségre ártalmasságát (a klasszikus kábítószerekhez képest).

Az önsorsrontó magatartások büntetésének elméleti alapjai

A kábítószer-élvezők gyakran érvelnek azzal, hogy anyaghasználatuk nem káros a társadalom számára, kizárólag saját egészségüket teszik ki veszélynek, amelyhez az önrendelkezési

8 Btk. 180. §

9 Btk. 184. §

10 A szabálysértésekről, a szabálysértési eljárásról és a szabálysértési nyilvántartási rendszerről szóló 2012. évi II. törvény (továbbiakban: Szabs. tv.) 199/B §.

jogra tekintettel alkotmányos joguk van. A jogi paternalizmus keretében azonban az államnak joga van ahhoz, hogy az egyént az önmagának okozott kártól védelmezze, vagy az egyént az egyén saját érdekében irányítsa, akár tetszik neki, akár nem. Küpper szerint: „Az állampaternalizmus alaptézise, hogy az állam az érintettnél jobban tudja, mi jó az egyénnek. [...] A demokratikus és a paternalista állam közötti különbség abban rejlik, hogy a demokratikus állam a közjó meghatározását a polgárok önmeghatározásából meríti, ezzel szemben a paternalista állam az egyéni és a közjót maga határozza meg és rákényszeríti a polgárokra. A demokratikus állam a polgárainak eszköze, míg a paternalista állam a polgárainak gyámja. Ez az államfelfogás az abszolutizmus óta a mai napig jellemzi Kelet Közép-Európa mentalitását, így Magyarországot is.”¹¹ Ugyanilyen paternalista intézkedésnek tekinthető például a bukósisk viselésére kötelezés.¹² „[...] a jogrend alapvetően tartózkodik az „önsorsrontó” magatartások büntetőjogi szankcionálásától. A távolságtartás azonban nem jelenti azt, hogy a Btk. [...] az ilyen magatartásokat teljes egészében a hatókörén kívül állónak tekintené. Bünteti mindazokat, akik az egyén instabil lelki-szellemi állapotát, személyiségtorzulásait, vagy pillanatnyi gyengeségét támogató, bátorító módon lépnek fel, életkorát, helyzetét kihasználják [...]. Az alkoholizmus megítélése például a Btk.-nak mind a különös részi tényállásában (ittas vezetés), mind az általános részében megjelenik (az önhibából eredő ittas állapot felelősségi szabályai, alkoholisták kényszergyógyítása). A büntetőjog e rendelkezéseivel tehát [...] az önsorsrontó magatartások kapcsán is minden tekintetben „meghúzza azt a szélső határt, amelynek áthágását a társadalom már nem tűri el.” Az e büntetőjogi normákban érvényesített közerkölcsnek és közrendnek [...] „demokratikus többségi vélemény – és érzület – érvényesülésének tere” [...].”¹³

Büntetőjogi értelemben is könnyen megmagyarázható, hogy miért van szükség a fogyasztói magatartások büntetendőségére, hiszen e magatartások generálják a kereskedelmet, a kábítószerpiac fenntartását, így kétségtelenül szükség van mind a fogyasztói, mind a kereskedői magatartások szankcionálására. További indokolásként szolgálhat az, hogy a jogérvényesülésnek különböző módjai vannak az önkéntes jogkövetésen belül is. Itt szeretném kiemelni a kényszer hatására történő jogkövetést, mely esetén a személyben felmerül a jogsértés gondolata és kizárólag a jogkövetkezményektől való félelem miatt tartja be az

11 Herbert KÜPPER: *Paternalista kollektivizmus és liberális individualizmus között: az új magyar Alaptörvényben rögzített emberkép normatív alapjai*. Közjogi Szemle 2012/3. 8.

12 SZERLETICS Antal: *Jogi paternalizmus*. In: Elpis Az Elte Btk Filozófia Tdk És Filozófia Szék Folyóirata, 2008/1. 151.

13 54/2004. (XII. 13) AB határozat Indokolás 5.1. 46.

adott szabályt.¹⁴ Úgy gondolom, ha az állam felhagyna a jelenleg tiltott szerek használatának szankcionálásával, több ember fogyasztana kábítószer, illetve új pszichoaktív anyagot, ami beláthatatlan egészségügyi következményekkel járna.

A büntetőjog ultima ratio jellegű igénybevételére a kábítószer-jelenség szankcionálása vonatkozásában legfőképpen az egészség védelmében kerül sor, amit alátámaszt, hogy ezek a bűncselekmények a 2012. évi C. törvény XVII. Fejeztében, vagyis az egészséget veszélyeztető bűncselekmények között kaptak helyet. Fontos problémát vet fel azonban a magyar szabályozásban, hogy az egyes szerek tudományosan megalapozott veszélyei között a büntetőjog nem tesz különbséget. Ezért egyetértek Kukorelli István alkotmánybíróval, miszerint, „a törvényhozás a közérdek védelmében, absztrakt veszélyekre hivatkozva csak két feltétel együttes teljesülése esetén fenyegetheti büntetéssel a drogfogyasztást: 1. a büntetőjogi fenyegetettségnek az egyes szerek valós veszélyeinek mértékéhez kell igazodnia. A jogalkotás során számításba kell venni az egyes szerek tulajdonságairól, különösen azok egészségkárosító hatásairól kialakított tudományos ismereteket. A szabályozás alapjául szolgáló körülmények változásait figyelemmel kell kísérni, és az új ismeretek alapján mérlegelni kell a változtatás szükségességét. 2. [...] a jogalkalmazás számára tág teret kell biztosítani a konkrét körülmények mérlegelésére, különös tekintettel a speciálprevenciók célokra és a drogfüggők gyógykezeléséhez fűződő egyéni és társadalmi érdekre. A kábítószer tulajdonságai, használt mennyisége, a jogsérelem módja, valamint a veszély szempontjából releváns egyéb körülmények figyelembevételével a védett közérdek veszélyeztetése olyan csekély mértékű is lehet, hogy az elkövető megbüntetésére (ami a szabadságjogainak szükségszerű korlátozásával jár) aránytalan, ezért alkotmányellenes szankciónak minősülhet.”¹⁵ Hatályos jogi szabályozásunkban ugyan megtalálható büntethetőséget megszüntető okként az elterelés intézménye, amelyben helyt kap az alkotmánybíró által megfogalmazott differenciálás a kábítószer mennyisége tekintetében, valamint a büntetőjogi felelősségre vonás elkerülése, azonban a szabályozás 2004 óta sem tesz különbséget az egyes anyagok között az egészségre ártalmasság mértéke alapján és ennek értékelésére különösebben a jogalkalmazónak sincs lehetősége. Mindenki számára egyértelmű a szakirodalom tanulmányozása nélkül is, hogy a különböző kábítószereknek más-más hatásuk van az emberi szervezetre, ezáltal a társadalomra veszélyességük is különböző, például más veszélyeket hordoz az intravénás heroinhasználat, mint a marihuána elszívása, ezt a különbséget a hatályos jogi szabályozásunk nem ismeri el.

14 Jogi ismeretek témavázlatok; 8. téma: A jogérvényesülés, jogsértés. A hatósági jogalkalmazás; 2. <http://rtk.uni-nke.hu/oktatasi-egysegek/rendeszeti-jogi-es-igazgatasi-tanszek/tananyagok>

15 54/2004. (XII. 13) AB határozat 94. Dr. Kukorelli István alkotmánybíró különvéleménye

Európai Unió és magyar drogstratégia (2013–2020)

Ebben a címben az Európai Unió, valamint magyar drogstratégiát vonom elemzés alá (különös hangsúlyt fektetve az új pszichoaktív anyagokra), hiszen ezek a dokumentumok határozzák meg a hosszú távú célokat, prioritásokat a kábítószer-bűnözés kezelése tekintetében.

EU-drogstratégia

A kábítószer elleni uniós stratégia általános célkitűzéseket tartalmazó dokumentum, amely két szakpolitikai területre tagolódik: a kábítószer-kereslet és a kábítószer-kínálat csökkentésére. Célkitűzéseit két, négyéves ciklusokra bontott cselekvési terv részletezi 2013–2017, és 2017–2020 között. A 2012. december 7-én elfogadott stratégiában új kihívásként jelölik meg többek között az új pszichoaktív anyag megjelenését, elterjedését, valamint az új kommunikációs technológiák használatát az ilyen anyagok forgalmazásában.¹⁶

A kábítószer-kereslet csökkentése területén ezért a stratégia feladatként jelöli meg az eredményes intézkedések számának növelését és kidolgozását az új pszichoaktív anyagok használatának kezelésére,¹⁷ a megelőzési programokon az ilyen anyagok fogyasztásával járó kockázatok, következmények tudatosítását, valamint előírja, hogy figyelmet kell fordítani a már említett kommunikációs technológiák használatára.

A tájékoztatás, kutatás, figyelemmel kísérés és értékelés pontjában kötelezettségteremtést találunk az uniós intézmények, szervek, tagállamok számára a kapacitások megerősítésére, hogy az új pszichoaktív anyagok megjelenése gyorsan és hatékonyan észlelhető és értékelhető legyen, és ezáltal reagálni lehessen rá. További feladat a kutatás támogatása és az együttműködés, koordináció biztosítása.

Javasolnám a stratégia ezen pontjához egy konkrét elképzelés megvalósítását, egy olyan uniós szintű internetes adatbázis létrehozását – a magyar kábítószer-fogyasztók által kialakított www.daath.hu ecstasy adatbázis analógiájára –, ahol az új pszichoaktív anyagok képekkel és leírással szerepelnének. Amennyiben a szer fogyasztása halált, illetve rosszulleteket okozott, riasztást lehetne hozzárendelni az adott anyaghoz. A fogyasztók tájékoztatásán keresztül megelőzhetővé válna, hogy egy adott szer piacra dobása több szerhasználó

16 Ezzel az anyaggal kapcsolatosan a 2005–2012 Drogstratégia még nem tartalmazott rendelkezéseket.

17 Eu Drogstratégia 2013–2020_magyar <http://www.drogstrategia.hu/dokumentumok> 8. 19.3. pont

életét, testi épségét, vagy egészségét közvetlen veszélyeztesse,¹⁸ hiszen a fogyasztók ki tudnák szűrni „az élvezeti cikkek” közül a kellemetlen hatással járókat.¹⁹

A dokumentum hiányosságának tartom, hogy többek között az alábbi, a kábítószerekre vonatkozó legfontosabb rendelkezéseket nem terjeszti ki az új pszichoaktív anyagokra:

- kockázat- és ártalomcsökkentési intézkedésekbe való beruházás,
- megfelelő kezelés biztosítása,
- letartóztatáskor a szerhasználó segítő szolgálatokhoz irányítása, a kényszerítő szankciók megfelelő alternatíváinak használata (pl. hazánkban az elterelés intézménye).

Az uniós stratégia tehát tartalmaz rendelkezéseket az új pszichoaktív anyagról, azonban közel sem olyan széleskörűen, mint a kábítószerrel kapcsolatban. Ehhez a jelenséghez véleményem szerint hozzátartozik az a tény, hogy a stratégia kidolgozásáig ugyan már sok új szer jelent meg, azonban a prevalenciája ezeknek a szereknek az Unió lakosság körében alacsony volt.²⁰

2017–2020 uniós kábítószer elleni cselekvési terv

Az új cselekvési terv kidolgozása előtt sor került a korábbi, 2013–2016 közti időszakra szóló terv értékelésére. Ez megállapította, „hogy bizonyos intézkedéseket meg kell erősíteni vagy ki kell egészíteni annak érdekében, hogy lépést tudjanak tartani a változó kérdésekkel, és nagyobb szinergiák jöjjenek létre más uniós szakpolitikai területekkel, például az európai egészségügyi stratégiával.”²¹

A hatályos (2017–2020-as) cselekvési terv továbbra is tartalmaz az új pszichoaktív anyagokra vonatkozó rendelkezéseket, hiszen „az elmúlt négy év során új pszichoaktív anyagok

18 Drogtól rángatózó emberek feküdtek az 1-es villamos megállójában <https://mno.hu/belfold/drogtol-rangatozo-emberek-fekudtek-az-1-es-villamos-megallojaban-2417160>

19 Megjegyzendő, hogy a hazai gyakorlat a kétezres évek végén bevezetett egyfajta online riasztórendszert, azonban, tekintve, hogy az utolsó riasztási bejegyzés három évvel ezelőtti, a rendszer működése feltehetően nem naprakész. Ld. a Nemzeti Szakértői és Kutató Központ honlapját, <http://www.nszkk.gov.hu/droghelyzet/riasztasok>

20 Kábítószer és Kábítószer-függőség Európai Megfigyelőközpontja, Éves jelentés 2012. A kábítószer-probléma Európában 101.

21 A BIZOTTSÁG KÖZLEMÉNYE AZ EURÓPAI PARLAMENTNEK ÉS A TANÁCSNAK A 2013–2020-as időszakra szóló, kábítószer elleni uniós stratégia és a 2013–2016-os időszakra szóló, kábítószer elleni uniós cselekvési terv végrehajtásának értékelése: a 2017–2020-as időszakra szóló, kábítószer elleni uniós cselekvési terv folyamatos szükségessége http://eurlex.europa.eu/legalcontent/HU/TXT/?qid=1506284633570&uri=C_ELEX:52017DC0195

váltak fokozottan hozzáférhetővé a nyílt piacon és/vagy online, ezzel komoly egészségügyi veszélyeket jelentenek. 2015-ben 98 új pszichoaktív anyagot észleltek, így a nyomon követett új anyagok száma több mint 560-ra emelkedett, amelyek 70%-át az elmúlt öt évben derítették fel.”²² A cselekvési terv szerint nagyobb hangsúlyt kell fektetni a kábítószer-fogyasztó elkövetőkkel szembeni alternatív szankciókra, azonban – a stratégiában foglaltakhoz hasonlóan – továbbra sem található kiterjesztés az új pszichoaktív anyagok fogyasztóira a kérdéskörrel kapcsolatban. Véleményem szerint ez nem megfelelő, hiszen ha a jogalkotó elismeri, hogy az új anyagokhoz köthető visszaélésszerű magatartások társadalomra veszélyessége hasonló a kábítószeréhez, akkor elengedhetetlen, hogy az alternatív szankciók rendelkezésre álljanak mindkét szertípus fogyasztói számára.

A prioritások között felmerül, hogy az Unión belüli hatékony együttműködés erősítése céljából olyan új jogalkotási intézkedéseket kell elfogadni, végrehajtani, amelyek képesek kezelni az új pszichoaktív anyagok használatát, gyors elterjedését. (A tervezett szabályozásmódosítás kifejtése a következő, az új pszichoaktív anyagok európai szabályozásával foglalkozó részben található). Javítani kell továbbá az új pszichoaktív anyagok felbukkanására és fogyasztására irányuló észlelési, értékelési, valamint reagálási kapacitásokat, és az ilyen anyagok kábítószer-fogyasztókra gyakorolt hatásának monitoringját. A cselekvési terv alapján szükség van egy olyan közös módszertan kidolgozására, amely alkalmas az új pszichoaktív anyagok azonosítására, ez elősegíthetné az új anyagok ellenőrzés alá vonásának gyorsítását.

A Nemzeti Drogellenes Stratégia

A magyar stratégia indokoló részében is megjelölésre kerül az új pszichoaktív anyag mint új kihívás, amely egyéb okok mellett szükségessé tette 2013. október 17-én a «Nemzeti stratégia a kábítószer-probléma kezelésére 2010–2018» című dokumentum hatályon kívül helyezését,²³ és új drogstratégia életre hívását. A dokumentum három beavatkozási területre koncentrál: 1. egészségfejlesztés és megelőzés, 2. kezelés, ellátás, felépülés, 3. kínálatcsökkentés. Az uniós stratégiához hasonlóan tehát a kereslet- és kínálatcsökkentésre fektet hangsúlyt, előbbin belül hangsúlyosan megkülönböztetve a prevenciós jellegű, illetve a gyógyító jellegű beavatkozási területeket. A stratégiában foglalt célkitűzések megvalósításáért rövid távon szakpolitikai programok felelősek.

²² u.o..

²³ Magyar Közlöny 2013. évi 171. szám 19.

„A kábítószeres, pszichotróp szerek, illetve az új pszichoaktív anyagok között nincs különbség abban a tekintetben, hogy a kábítószer-használat bármely formája kockázatot és tehertételt jelent az adott személyre és közösségeire, áttételesen pedig a társadalom egészének egészségére, fejlődésére nézve.”²⁴ A stratégiaalkotó tehát egyéni és társadalmi kockázatait tekintetében egyenrangúként tekinti az új pszichoaktív anyagokat a hagyományos kábítószerekkel, ettől függetlenül a dokumentum nem foglalkozik kellően az új szerek megjelenésével kapcsolatos kihívásokkal, nem terjeszti ki a kábítószerre vonatkozó rendelkezéseket az új pszichoaktív anyagokra.

A következő célkitűzések jelentek meg az új szerekkel kapcsolatban a drogstratégiában:

- a reklámtevékenységről, valamint fogyasztóvédelemről szóló szabályozás átalakításán keresztül váljon korlátozottá, tiltottá a függőséget okozó pszichoaktív szerek reklámozása, és a legálisan forgalomba hozható termékek kábító hatására hivatkozva, annak népszerűsítése,
- prioritásként jelenik meg az új pszichoaktív anyagok Magyarországra való bejutásának, hozzáférhetőségének megakadályozása,
- a rendészeti szervek közötti információcsere hatékonyságának javítása,
- az előállítás megelőzése érdekében korszerű engedélyezési és nyilvántartási rendszer létrehozása,
- a 2012-ben bevezetett új pszichoaktív anyaggal kapcsolatos büntetőjogi szabályozás hatásvizsgálatának elvégzését írja elő, ennek eredményére tekintettel szigorúbb kábítószeres elleni szabályozáshoz hasonló fellépés vagy önálló jogszabály létrehozása szükséges,
- elektronikus adat ideiglenes hozzáférhetetlenné tétele legyen lehetséges új pszichoaktív anyaggal visszaélés esetén is. Ezt a tervet megvalósította az egyes büntetőjogi tárgyú törvények módosításáról szóló 2015. évi LXXVI. törvény 5.§-a.

Az Országos Kriminológiai Intézet 2015-ben végzett hatásvizsgálatot, amelynek célja volt megválaszolni, miként képes a jogalkalmazás alkalmazkodni az új pszichoaktív anyagok jegyzékének folyamatos változásához. A kutatás érinti a jegyzékre vétel folyamatát (eltérő nézeteim miatt foglalkozom vele a tanulmányomban), amely kapcsán a készítő nehezményezi a kockázatértékelési eljárást megelőző jegyzékre vételt, valamint azt, hogy nem zajlanak társadalomtudományi kutatások az új pszichoaktív anyaggal kapcsolatban, ezért a problémakezelés módja és eszköze nem a jelenséghez igazodik. Problémaként jelöli

24 A Nemzeti Drogellenes Stratégiáról 2013–2020 szóló 80/2013. (X. 16.) OGY határozat I.3.1 pont

meg, hogy az anyagi jog nem rendelkezik a vádemelés elhalasztásáról, vagyis az alternatív szankciókról.

A hatásvizsgálat megállapította, hogy rendőrség nem fordít kiemelt figyelmet a bűncselekményre, az igazságszolgáltatás nem képes követni, betartani és betartatni az új pszichoaktív anyaggal kapcsolatos szabályozást.²⁵

Összességében úgy vélem, bár a kutatás 2013-as adatokon nyugszik, az abban megjelölt jogalkalmazási problémákra nem sikerült megoldásokat találni.

Annak hiánytalan vizsgálata, hogy a stratégiában foglalt célkitűzések közül mi és milyen minőségben valósult meg, külön kutatás témája lehetne, ezért ennek számbavételétől eltekintek. Fontos megjegyezni azonban, hogy a nemzeti stratégiában sem jelenik meg az új pszichoaktív anyag a kezeléssel, az alternatív szankciókkal, illetve az ártalomcsökkentési intézkedésekkel kapcsolatban.

A 2017–2018. évekre vonatkozó szakpolitikai program

A hatályos szakpolitikai program²⁶ kevesebb rendelkezést tartalmaz az új pszichoaktív anyagokra vonatkozóan, mint a korábbi.²⁷ Új feladatként jelenik meg az új pszichoaktív anyaggal kapcsolatos szabályozás rendszeres hatásvizsgálata, valamint ennek eredményére tekintettel a szükséges korrekciók elvégzése, illetve az uniós változások interpretálása a hazai jogrendbe. Továbbra is biztosítani kell az új anyagok vizsgálatának, kockázatértékelési eljárásának gyors és hatékony lebonyolítását, és a csekély mennyiség megállapításánál a szakértői feladatok végrehajtásához szükséges feltételeket, valamint az információcserét és a Korai Jelzőrendszer informatikailag támogatott működését.

A jelenlegi szakpolitikai program – a korábbihoz képest – nem rendelkezik az új anyagok elterjedtségével, összetételével, fogyasztási mintázataival kapcsolatos tapasztalatok áttekintéséről, a probléma megelőzésére és kezelésére vonatkozó alternatívák kidolgozásáról, hatósági ellenőrzést végző személyi állomány és technikai eszközeik fejlesztéséről. Az előző szakpolitikai program előírta, hogy műszerek beszerzésével és vizsgálati eljárás

25 RITTER Ildikó: *A kábítószerpiac új kihívásai figyelemmel az új pszichoaktív anyagok elterjedésére.* (B/1.26.) Kutatási Beszámoló; Országos Kriminológiai Intézet 2015. 4., 70–78.

26 A Nemzeti Drogellenes Stratégia 2017–2018. évekre vonatkozó szakpolitikai programjáról szóló 1669/2017. (IX. 15.) Korm. határozat

27 A Nemzeti Drogellenes stratégia 2016. év végéig szóló szakpolitikai programjáról szóló 2010/2015. (XII. 29.) Korm. határozat

kidolgozásával fejleszteni kell az illegális szerek vér- és vizeletmintákból való kimutatását. Jó megoldásnak tartom, hogy a szakpolitikai programok rövid időintervallumot ölelnek át, így lehetséges az új jelenségekre való reagálás. A programokban minden feladathoz felelős és határidő van rendelve, ennek köszönhetően az eredményesség mérhetővé válik.

A stratégiai dokumentumokkal, az azokban foglalt tartalommal kapcsolatosan összességében az alábbiak láthatóak:

Az elemzett dokumentumok mindegyike tartalmaz az új pszichoaktív anyagokra vonatkozó célkitűzéseket, azonban véleményem szerint mégsem helyeződik kellő figyelem az ilyen anyagokkal szembeni védekezésre. Erre megoldásként szolgálna az, ha a dokumentumok elején kiterjesztenék a kábítószer-fogalom meghatározását az új pszichoaktív anyagokra, úgy ahogy az új európai uniós szabályozásmódosítási javaslatban.

A hazai stratégia megfelelően illeszkedik az európai dokumentumhoz, az európai szinten kitűzött kiemelt célok megvalósítására irányuló lépéseket jól tükrözik az egyes beavatkozási területeken tervezett lépések. Meglátásom szerint azonban az európai koncepció lehetne progresszívebb az új pszichoaktív anyagok visszaszorítása terén, az általam említett internetes adatbázis létrehozásával.

Úgy tűnik, az új pszichoaktív anyagok egészségre veszélyessége, illetve egyéni és társadalmi kockázati tényezőként történő azonosítása kérdésében konszenzus alakult ki Európa-szerte. Emellett a kábítószer-bűnözés több évtizedes tapasztalatai rendelkezésre állnak a szankcionálás, az alternatív szankciók, a prevenció és gyógyítás területén is, így nem volna akadályja annak, hogy fokozottabb figyelmet szenteljenek a jelenség kezelésére a minél komplexebb beavatkozás érdekében. A stratégiaalkotó ugyanis azért alakította ki az új pszichoaktív anyag kategóriáját, hogy gyorsabban lehessen reagálni az új szerek megjelenésére, gyorsabban lehessen ellenőrzés alá vonni egy anyagot, mint ha a kábítószer fogalmkörébe kéne vonni, vagyis az ENSZ Egyezmények Jegyzékére kéne helyezni. Ahhoz azonban, hogy a szabályozás betöltse a szerepét, mind a büntetőjogon belül, mind az azon kívül eső intézkedéseknek harmonizálniuk kell a kábítószer elleni védekezés során kifejlesztett mechanizmusokkal. Úgy gondolom, hogy az új pszichoaktív anyagokkal kapcsolatos fellépés kizárólag akkor lesz eredményes, ha az egyetlen különbséget a kábítószerrel az ellenőrzés alá vonásra irányuló eljárásban találjuk majd, vagy az új anyagokkal szemben még szigorúbb lesz a fellépés, mint a kábítószerrel. Arra tekintettel, hogy a stratégiák kidolgozásakor az új pszichoaktív anyag még új kihívásként jelent meg, véleményem szerint – a pszichoaktív anyagok terjedésének növekvő tendenciája miatt – a következő stratégia kidolgozásánál nagyobb hangsúly fog helyeződni az ilyen szerekkel szembeni védekezésre.

Jogharmonizáció az új pszichoaktív anyagokkal szembeni védekezés területén

Az elmúlt években törekvések jelentek meg az Európai Unió részéről az új pszichoaktív anyagot érintő szabályozás megváltoztatására. A legfrissebb, egyelőre javaslat szintjén megfogalmazott koncepciókat részletesen bemutatom tanulmányomban. Foglalkozom a 2004/757/IB tanácsi kerethatározat módosításáról szóló politikai megállapodással²⁸ és az 1920/2006/EK rendelet módosításáról szóló javaslattal is.²⁹

A 2004/757/IB tanácsi kerethatározat állapítja meg a tagállamok részére a kábítószer-kereskedelemmel kapcsolatos bűncselekménytípusokat és a szankciók tekintetében minimum szabályokat a bűncselekményi területen történő, nemzetközi bűnügyi együttműködés büntetőjogi alapjainak biztosítása érdekében. A módosítástervezet be kívánja illeszteni a legkárosabb, már ellenőrzés alá vont új pszichoaktív anyagokat a kábítószer listás fogalmába, ezáltal csökkenteni az anyagok hozzáférhetőségét, valamint Unión belüli kereskedelmét. A koncepció a tagállamok számára hathónapos ratifikációs kötelezettséget írna elő az újonnan megjelenő pszichoaktív anyagok listára kerülése tekintetében. A javaslat emellett az új pszichoaktív anyagokra vonatkozó információcseréről, kockázatértékelésről és ellenőrzésről szóló 2005/387/IB határozat tartalmát az 1920/2006/EK rendeletbe építené be.

A javaslat értelmében az alábbiak szerint zajlana az új pszichoaktív anyagokkal kapcsolatos eljárás.

A Kábítószer és a Kábítószer-függőség Európai Megfigyelőközpontjának (továbbiakban: EMCDDA vagy Megfigyelőközpont) feladata lenne bevezető jelentés készítése azokról az anyagokról, amelyek Uniós szinten közegészségügyi vagy társadalmi kockázatot jelentenek, a tagállamok által nyújtott információk alapján. A tagállamok ezért kötelesek gondoskodni arról, hogy a Reitox kapcsolattartó pontjuk³⁰, illetve az Europol Nemzeti egységük

28 Javaslat – Az Európai Parlament és a Tanács irányelve a tiltott kábítószer-kereskedelem területén a bűncselekmények tényállási elemeire és a büntetésekre vonatkozó minimumszabályok megállapításáról szóló, 2004. október 25-i 2004/757/IB tanácsi kerethatározatnak a kábítószer fogalom meghatározása tekintetében való módosításáról = Politikai megállapodás http://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/?qid=150532179218&uri=CONSIL:ST_9957_2017_INIT

29 Javaslat – Az Európai Parlament és a Tanács rendelete az 1920/2006/EK rendeletnek az új pszichoaktív anyagokra vonatkozó információcsere, riasztási rendszer és kockázatértékelési eljárás tekintetében történő módosításáról http://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/?qid=1505321946300&uri=CONSIL:ST_9566_2017_INIT

30 A magyar Nemzeti Kábítószer Adatgyűjtő és Kapcsolattartó Központ feladatainak ellátásával kapcsolatos egyes kérdésekről szóló 28/2004. (II. 28.) Korm. rendelet 2. § (1) bekezdése szerint a Kábítószeres és Kábítószer-függőség Európai Megfigyelő Hálózat (REITOX) az EMCDDA-hoz tartozik, feladatait tekintve pedig:

késedelem nélkül eljuttassa az új pszichoaktív anyagokról rendelkezésükre álló információkat az Europolnak, valamint az EMCDDA-nak. Az utóbbi két szerv ezeket az információkat gyűjti, elemzi, és értékeli, továbbá tájékoztatja a Reitox kapcsolattartó pontokat és Europol nemzeti egységeket, hogy azok rendelkezzenek a szükséges információkkal.

A bevezető jelentésnek a következőket kell tartalmaznia:

- „az incidensek jellege és nagyságrendje – az incidensek számát és a szerhasználati mintázatokat is beleértve –, rámutatva azokra az egészségügyi és társadalmi problémákra, amelyek esetlegesen összefüggésbe hozhatók az új pszichoaktív anyaggal,
- az új pszichoaktív anyag kémiai és fizikai leírása, az előállításához vagy kivonásához használt módszerek és prekursorok ismertetése,
- az új pszichoaktív anyag gyógyszerészeti és toxikológiai leírása,
- bűnözői csoportok részvétele az új pszichoaktív anyag előállításában vagy forgalmazásában.”³¹

Tartalmazza továbbá, hogy felhasználják-e az anyagot humán- vagy állatgyógyászatra, kereskedelmi, ipari, tudományos kutatási vagy fejlesztési célra, vonatkoznak-e rá tagállami korlátozások, illetve értékelték/értékelik-e ENSZ egyezmények által létrehozott rendszerben (kábitószer, pszichotrop anyagok), valamint egyéb releváns információkat, ha rendelkezésre állnak. Amennyiben az EMCDDA-nak nem áll rendelkezésére minden információ, ami a bevezető jelentés elkészítéséhez szükséges, további információkat kérhet a Reitox nemzeti kapcsolattartó pontoktól, amit azok kötelesek két héten belül megadni. A Megfigyelőközpont információkat kér továbbá az Európai Gyógyszerügynökségtől, az Europoltól, az Európai Vegyianyag-ügynökségtől, az Európai Betegségmegelőzési és Járványvédelmi Központtól és az Európai Élelmiszerbiztonsági Hatóságtól. Ezen szervek tájékoztatási kérelmétől számított öt héten belül a bevezető jelentést benyújtja a tagállamoknak, valamint a Bizottságnak. Amennyiben több, az EMCDDA által hasonló szerkezetűnek tartott anyag az eljárás tárgya, hathetes határidő áll rendelkezésre a bevezető jelentések vagy összesített bevezető jelentés adminisztrációjára. A bevezető jelentés kézhezvételét követő két héten belül a Bizottság felkérheti a Megfigyelőközpontot a kockázatértékelésre.

„ellátja a magyar nemzeti központ adat- és információgyűjtő, -feldolgozó és -értékelő, illetve kapcsolattartó feladatait, valamint információt, adatot szolgáltat különösen a Kormány számára döntéseinek előkészítéséhez, egyéb, a Központ feladatköréhez kapcsolódó szakterületen jelentkező feladatai teljesítéséhez”

31 Javaslat – Az Európai Parlament és a Tanács rendelete az 1920/2006/EK rendeletnek az új pszichoaktív anyagokra vonatkozó információcseré, riasztási rendszer és kockázatértékelési eljárás tekintetében történő módosításáról http://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/?qid=1505321946300&uri=CONSIL:ST_9566_2017_INIT 13. oldal, 5b.cikk (2) bekezdés

A kockázatértékelési jelentést a felkéréstől számított hat héten belül be kell nyújtani a Bizottságnak és a tagállamoknak. (Indokolt esetben lehetőség van a határidő hosszabbításra.) A 2004/757/IB kerethatározat szerint, ha Bizottság a kockázatértékelési jelentés kézhez vételétől számított hat héten belül úgy dönt, nem szükséges az anyaggal kiegészíteni a kábító-szer fogalom meghatározását, erről indokolással ellátott jelentést készít, amelyet benyújt a Tanácsnak és a Parlamentnek. A kerethatározat megteremti a tagállamoknak a lehetőséget a továbbiakban is arra, hogy általuk szükségesnek vélt nemzeti ellenőrző intézkedéseket bevezessenek vagy fenntartsanak.

A tervezett szabályozás alapjaiban ugyanazt a képet mutatja, mint a jelenleg hatályos 2005/387/IB határozat, az eltérést elsősorban egy határidő meghatározásánál találjuk. Amennyiben a Tanács úgy határoz, hogy ellenőrzési intézkedés alá kell vonni egy adott anyagot, jelenleg a határozat kihirdetését követően egy év áll a tagállamok rendelkezésére, hogy a szükséges intézkedéseket megtegyék az anyaggal szemben, ez az új szabályozás elfogadásával a felére csökkenne. Valamint, míg jelenleg a tagállamoknak a nemzeti jogukkal és az ENSZ-egyezményekkel összhangban kell törekedniük az anyaggal kapcsolatos intézkedések megtételére, amennyiben a javaslat elfogadásra kerülne, elég lenne a kerethatározat új pszichoaktív anyag mellékletére tenni az adott anyagot.

Úgy gondolom, hogy a felvázolt eljárási javaslat sem lesz képes elég gyorsan reagálni az új szerek megjelenésére, sokkal célszerűbb lenne a bevezető jelentés alapján ideiglenesen, megelőző jelleggel, a kockázatértékelés befejeztéig szóló időtartamra a kerethatározat mellékletére tenni az anyagot, majd amennyiben a kockázatértékelés megállapítja, hogy nem szükséges a közös fellépés az adott szerrel szemben, el kéne távolítani a mellékletéről. Ilyen kondíció hiányában a maximum hathónapos ratifikációs határidőt sem tartom megfelelőnek, hiszen ez idő alatt a bűnözői csoportok újabb és újabb szereket fejleszthetnek ki, megghiúsítva ezáltal az Unió szintű fellépést. Márpedig az új szerek elleni védekezést kétségtelenül Unió szintre kell emelni, azonban a szabályozás megváltoztatása (főleg a hat hónapos ratifikációs határidő beiktatása) véleményem szerint azt a változást hozhatná a tagállamok hozzáállásában, hogy szükségtelennek éreznék – a kerethatározat végrehajtásán túl – nemzeti ellenőrző intézkedések bevezetését, amire azonban a kerethatározat a továbbiakban is lehetőséget teremtene.

Tehát, például Magyarország dönthetne úgy, hogy a 66/2012. (IV. 2.) Korm.rendelet 12. pontjában meghatározott új pszichoaktív anyagok jegyzékre vételére irányuló eljárást hatályon kívül helyezi, és kizárólag akkor von ellenőrzés alá egy anyagot, ha ezt az Európai Unió előírja számára, így előállhatna az a helyzet, hogy egy anyag jegyzékre vételéig és ezáltal büntetőjogi szabályozás alá vonásáig akár egy év eltelik (az információgyűjtés, adat-

bekérés, bevezető jelentés elkészítése, kockázatértékelési eljárás, maximális ratifikációs határidő időtartama).

Ausztria úgy nyilatkozott, hogy a 2004/757/IB tanácsi kerethatározat módosításáról szóló politikai megállapodás ellen fog szavazni.³² Az indokolás szerint a kerethatározat nem minden rendelkezését kellene az új pszichoaktív anyagokra alkalmazni. Az új pszichoaktív anyag vásárlásának, valamint birtoklásának büntetendővé nyilvánításáról szóló döntést meg kívánja hagyni a tagállamok diszkrecionális jogkörében, arra tekintettel, hogy a tagállamok vezethetnek be akár súlyosabb szankciókat, a kerethatározat csupán egy minimumot határoz meg. Úgy véli, ez a két elkövetési magatartás nem valósít meg különösen súlyos bűncselekményt, ezért sürgősen közös alapokra helyezni a velük szemben való védekezést.

Nem érték egyet Ausztria álláspontjával, hiszen a kábítószer-bűnözés elleni fellépésnek nem kellene kizárólag a kínálatcsökkentésben kimerülnie. „Egy fogyasztói társadalomban [...], ha van fogyasztói szándék, ha van kereslet bizonyos termékekre – függetlenül annak jogi megítélésétől –, akkor azt a piac kielégíti, azaz kiépül a kínálati piac. A keresleti és a kínálati oldal tehát nem más, mint a piac egymásra épülő, egymást feltételező, egymást kielégítő, sőt az optimális piaci helyzet elérésére törekvő részegysége. Ezért meglehetősen félrevezető, ha az egyik részegységet a másik fölé helyezzük, és ennek alapján értelmezzük, magyarázzuk, netán kezeljük a jelenséget.”³³ Mindemellett, ha az új pszichoaktív anyagok a kábítószer meghatározásán belül kapnak helyet, akkor az arra utal, hogy az adott anyagok olyan veszélyesek, mint a kábítószeresek, így ha a kábítószer vonatkozásában szükség van mind a vásárlás, mind a birtoklás tekintetében minimum szankció meghatározására, kiegészítően az új pszichoaktív anyagok tekintetében is szükség van erre.

Az új pszichoaktív anyaggal visszaélés a Btk.-ban

Az új pszichoaktív anyaggal visszaélés büntetendővé nyilvánítására az 1978-as Btk.-t módosító 2011. évi CLXXVI. törvénnyel került sor, azonban ez a tényállás még csak a keres-

32 Javaslat – Az Európai Parlament és a Tanács irányelve a tiltott kábítószer-kereskedelem területén a bűncselekmények tényállási elemeire és a büntetésekre vonatkozó minimumszabályok megállapításáról szóló, 2004. október 25-i 2004/757/IB tanácsi kerethatározatnak a kábítószer fogalom meghatározása tekintetében való módosításáról – Politikai megállapodás Az osztrák delegáció nyilatkozata http://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/?qid=1505666460858&uri=CONSIL:ST_9955_2017_ADD_1

33 RITTER Ildikó: *Bevezetés a kábítószer-gazdaságtanba*. II. Kriminológiai tanulmányok (2000-), 2014. 51. köt. 51.

kedelmi típusú magatartásokat szankcionálta. Ahogy a tényállás megjelenése is mutatja, a 21. század első évtizedeire hazánkban is elkezdtek teret nyerni a pszichoaktív anyagok,³⁴ amelyek miatt a jogalkotó szükségesnek látta a közegészség mint különös jogi tárgy védelmének megerősítését ezen az új tényálláson keresztül.

A bűncselekményhez fűzött miniszteri indokolás szerint azonban fontos, hogy az új pszichoaktív anyag ne legyen szubszumálható a kábítószerre vagy a kábítószer-prekurzorra elkövethető bűncselekmények alá, az utóbbiak ugyanis a specialitás elvi szabályára figyelemmel felülírják az új pszichoaktív anyaggal visszaélés tényállását.

Az új pszichoaktív anyag – mint elkövetési tárgy – fogalmát nem a Btk., hanem 2005. évi XCV. törvény, illetve a felhatalmazása alapján az 55/2014. (XII. 30.) EMMI rendelet melléklete adja. A gyógyszerjogi törvény értelmében új pszichoaktív anyag: „olyan, a forgalomban újonnan megjelent, gyógyászati felhasználással nem rendelkező anyag vagy vegyületcsoport, amely a központi idegrendszer működésének befolyásolása révén alkalmas a tudatállapot, a viselkedés vagy az érzékelés módosítására, megváltoztatására, és ezért hasonló mértékű fenyegetést jelenthet a közegészségügyre, mint az 1965. évi 4. törvényerejű rendelettel kihirdetett, a New Yorkban, 1961. március 30-án kelt Egységes Kábítószer Egyezmény mellékletének I. és II. Jegyzékén, az 1979. évi 25. törvényerejű rendelettel kihirdetett, a pszichotróp anyagokról szóló, Bécsben, az 1971. évi február hó 21. napján aláírt egyezmény mellékletének I. és II. Jegyzékén, vagy a 2. számú mellékletben meghatározott pszichotróp anyagok jegyzékein szereplő anyagok, és erre tekintettel azt az egészségügyért felelős miniszter rendeletében ilyen anyaggá minősítette.”³⁵

Ezeknek az anyagoknak a veszélyessége abban áll, hogy a kábítószeres szerkezetének megváltoztatásával olyan új anyagok jönnek létre, amelyek legálisan eladhatóak és beszerezhetőek addig, amíg tiltólistára nem kerülnek. Ezt a nullum crimen sine lege elve kívánja meg, mivel az új pszichoaktív anyag kategóriája jegyzékhez kötött, így amíg az nem tartalmazza az adott anyagot, nem büntethető a cselekmény, kábítószergyanús anyag lefoglalása és szakértői vizsgálatra küldése után is a büntetőeljárás megszüntetését vonja maga után.

Az új pszichoaktív anyaggal visszaélés hatályos törvényi tényállását a jogalkotó a kábítószer-kereskedelem és a kábítószer-birtoklás tényállásait integrálva hozta létre 2014. január elsejei hatállyal, az alábbi indokok mentén.

34 BLASKÓ Béla – MADAI Sándor – PALLAGI Anikó – POLT Péter – SCHUBAUER László: *Büntetőjog Különös Része I.*, Rejtjel Kiadó, Budapest-Debrecen, 2015. 115.

35 Az emberi alkalmazásra kerülő gyógyszerekről és egyéb, a gyógyszerpiacot szabályozó törvények módosításáról szóló 2005. évi XCV. törvény 1. § 37. pont

„Napjainkra a hagyományos értelemben vett kábítószer-használat jelentősen csökkent. Ezen anyagok helyét a dizájner drogok (új pszichoaktív anyagok) vették át, amelyek tulajdonképpen módosított kémiai képletű kábítószeresek, ebből kifolyólag hasonló, sőt gyakran veszélyesebb élettani hatásúak, mint a kábítószeresek. Viszont mivel az új pszichoaktív anyaggal visszaélés büntetési tétele a kábítószeresekkel való elkövetési magatartások büntetési tételeihez képest alacsonyabbak, mind a fogyasztó, mind a terjesztő kevésbé veszélyesnek hiszi a cselekményt.”³⁶

Azáltal, hogy a megszerzés és a tartás nem minősült bűncselekménynek, nem volt felelősségre vonható az a személy, aki nagyobb mennyiségű anyagot tartott magánál, akkor sem, ha elismerte, hogy az elkövetési tárgy átadását tervezte, hiszen ez a kereskedelmi típusú magatartások büntetlen előkészületének minősült.

A csekély mennyiség megszerzését és tartását mint elkövetési magatartástípusokat továbbra sem szankcionálja a Btk. Erre a két tipikus fogyasztói magatartásra két éven keresztül nem reagált a jogrendszer, míg a 2015. évi CCII. törvény 48. §-a, amely 2016. január 1-jén lépett hatályba, a szabálysértési törvény 199/B § alatt szabálysértési szintű jogsértésként büntetni rendelte. Erre a szabálysértési törvény módosításának indokolása szerint azért volt szükség, mert az ilyen jellegű cselekmények elszaporodtak.³⁷

Az új pszichoaktív anyaggal visszaélés tényállásaiban értelmező rendelkezésként szerepel a csekély mennyiség meghatározása is, amelyet a 2017. évi XXXIX. törvény pontosított. 2017. május elsejéig csekély mennyiségűnek számított az a készítmény, amely legfeljebb 10 gramm tömegű új pszichoaktív anyagot tartalmazott. A hatályos szabályozás megfogalmazásában pontosabb, miszerint „az új pszichoaktív anyag csekély mennyiségű, ha annak tiszta hatóanyag-tartalma a 2 gramm mennyiséget nem haladja meg. A só formában előforduló vegyületek esetén tiszta hatóanyag-tartalom alatt a bázis formában megadott hatóanyag-tartalmat kell érteni.”³⁸

A módosítás miniszteri indokolása értelmében a jogszabályváltozásnak két oka volt: egyrészt az, hogy a pontatlan megfogalmazás miatt nem volt egyértelmű, hogy a legfeljebb 10 gramm tömegű új pszichoaktív anyag alatt annak tömegét vagy a készítményben lévő tiszta hatóanyag-tartalmat kell-e érteni, másrészt pedig az, hogy egyre több olyan anyag jelent meg, amelyek esetében a 10 gramm tiszta hatóanyag-tartalom kirívóan magas mennyiségnek számított.

36 Vö.: a Btk. 184. §-hoz fűzött miniszteri indokolás

37 T/6625. számú törvényjavaslat <http://www.parlament.hu/irom40/06625/06625.pdf>

38 Btk. 184/D § (2) bekezdés; Szabs. tv. 199/B § (2) bekezdés

További különbség található a büntetési tételek tekintetében is: az új pszichoaktív anyaggal visszaélés bűncselekmény elkövetése rövidebb szabadságvesztéssel fenyeget. A kábítószer-birtoklás alapesetében meghatározott fogyasztói és tranzit magatartások tanúsítása esetén az elkövető egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő, míg az új pszichoaktív anyaggal visszaélés tényállásán belül ezek a magatartások három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendők.

Mint már a bevezetésben utaltam rá, sem a Büntető Törvénykönyvben, sem a szabálysértési törvényben nem találunk olyan rendelkezést, amely lehetővé tenné az elterelést az új pszichoaktív anyaggal kapcsolatban. Véleményem szerint a szabályozás megváltoztatására van szükség: a tipikusan fogyasztói magatartásokat is büntetőjogi szabályozás alá kell vonni; ezzel párhuzamosan az új pszichoaktív anyagot fogyasztók számára is fel kell kínálni az elterelés lehetőségét, ezáltal felelősségre vonásuk helyett alternatívát nyújtani a szermentes élet elérésére.

Az elkövetési tárgy mennyiségi meghatározásának pontosítása ellenére úgy gondolom, a szabályozás a jogalkotó következetlenségét mutatja, hiszen már az új pszichoaktív anyag törvényi definíciójából kitűnik, hogy hasonló veszélyeket hordoz magában, mint a kábítószer. Ez a következetlenség pedig még inkább hozzájárul ezeknek a szereknek a népszerűségéhez és terjedéséhez. Ha a kábítószer vonatkozásában szükség van mind a kereskedelmi, mind a fogyasztói magatartások büntetőjogi pönalizálására, akkor ez az új pszichoaktív vonatkozásában sem lehet másként.

(Célszerűnek látom eltekinteni az új pszichoaktív anyaggal visszaélés további tényállási elemeinek részletes elemzésétől, illetve minősítési rendszerének bemutatásától. A tényállás e körben ugyanis olyan mértékben támaszkodik a kábítószer-kereskedelem és a kábítószer-birtoklás elemzésére, valamint évtizedes gyakorlatára, hogy a vonatkozó információk leíró ismertetése nem jelentene új ismeretanyagot az új pszichoaktív anyaggal visszaéléssel kapcsolatos aktuális problémák témakörében.)

A jegyzékre vétel problematikája az új pszichoaktív anyagok körében

Az Alkotmánybíróság szerint „jelenleg nem lehet tudományos megalapozottsággal olyan egészségügyi, még kevésbé jogi kategóriákat vagy definíciókat felállítani, amelyek ellentmondásmentes rendszerként képesek lennének befogadni mindazokat a természetes, felszintetikus és szintetikus anyagokat, amelyek már ismertek, vagy a piacon újonnan fel-

tűnnek,”³⁹ ezért van szükség ezeknek különböző jegyzékeken való feltüntetésére, és ezáltal büntetőjogi szabályozás alá vonására. Annak ellenére, hogy a testület jelezte az igényt az egészséget veszélyeztető hatóanyagok illegitim felhasználásával szembeni fokozott védekezés igényére, a jogalkotásban ez csak jóval később teljesült. Korábban az új pszichoaktív anyagok jegyzékét a 66/2012. (IV. 2.) Korm. rendelet melléklete, az ún. „C” lista állapította meg, azonban erre is nyolc évet kellett várni az AB határozat meghozatalától.

Magyarországon jelenleg „az új pszichoaktív anyagok jegyzékét az 55/2014. EMMI rendelet állapítja meg, mely egyszerre alkalmazza az egyedi listás és a generikus megközelítést (egyedi vegyületeket és vegyületcsoportokat egyaránt tartalmaz).”⁴⁰ A generikus szabályozást nagyon jó megoldásnak tartom, hiszen így nem kell minden egyes anyagot külön felvenni a jegyzékre, hanem a vegyületek fő összetevőinek megjelölésével az ahhoz hasonló új anyagok is egyből büntetőjogi tilalom alá kerülnek.

A jegyzékre vétel eljárását a 66/2012. (IV. 2.) Korm. rendelet, valamint a 2005. évi XCV. törvény alapján lehet megismerni.⁴¹

A kormányrendelet szerint az egészségügyért felelős minisztert, valamint az Europol Nemzeti Irodáját kell haladéktalanul értesítenie a hatóságnak, hivatalos személynek, kábítószer-vizsgáló laboratóriumnak, toxikológiai laboratóriumnak, egészségügyi szolgáltatónak, kutatást végző intézménynek, valamint büntetés-végrehajtási intézetnek, ha olyan szerről szereznek tudomást, amelynek tulajdonságai megfelelnek az új pszichoaktív anyának, illetve, ha ismert szer új visszaélési módját, formáját észleli.

Szakmai gyakorlatom alatt azt tapasztaltam, hogy a gyanús anyagokról először sokszor a rendőrség helyi szervei szereznek tudomást, azonban a rendőrség szervezetéből fakadóan az értesítésnek végig kell járnia a szolgálati utat, ennek során értékes információk veszhetnek el, valamint a szabályozás bonyolultsága miatt a rendőrkapitányságokon dolgozó hivatásos állomány nem minden esetben van tisztában szignalizációs kötelezettségével. Javasolnám ezért egy közbeeső szerv beiktatását (pl. az Országos Gyógyszerészeti és Élelmezés-egészségügyi Intézetet), amelyet közvetlenül értesítenének a kötelezettek, és amely továbbítaná az értesítéseket az Europol Nemzeti Irodának, valamint az egészségügyért felelős miniszternek. Ez a szerv továbbá konferenciákat, képzéseket tarthatna azoknak,

39 54/2004. (XII. 13.) AB határozat 29.

40 Korai Jelzőrendszer; Tények és számok <http://drogfokuszpont.hu/szakteruleteink/korai-jelzorendszer/korai-jelzorendszer-tenyek-es-szamok/>

41 A jegyzékre vétel folyamatára ld.: 66/2012. (IV. 2.) Korm. rendelet; 2005. évi XCV. törvény.

akik értesítési kötelezettséggel rendelkeznek, ezáltal létrejönne egy szakmai fórum, amelynek hatására hatékonyabban tudnának fellépni az arra köteles szervek az új jelenségekkel szemben.

Az értesítést az egészségügyért felelős miniszter 30 napon belül továbbítja az EMCDDA Korai Jelzőrendszerének. Ennek köszönhetően, amennyiben országunkban új pszichoaktív anyagot fedeznek fel, a többi Európai Unió ország is gyorsan tudomást szerez az újszerűről.

Ha információcsere keretében a belföldi vagy külföldi forgalomban feltételezett új pszichoaktív anyag jelenik meg, az Emberi Erőforrások Minisztériuma a szakmai értékelés érdekében előzetesen megkeresi a rendőrséget, az Országos Gyógyszerészeti és Élelmezés-egészségügyi Intézetet és a Kábítószerügyi Koordinációs Bizottságot. Ezután kerül sor az értesítésben megjelölt szer előzetes szakmai értékelésére. Ennek során a kormányrendeletben kijelölt szakértői szerv megvizsgálja, hogy az értesítésben megjelölt anyaggal vagy vegyületcsoporttal kapcsolatosan a magyar hatóságok, szakértői intézmények előtt nem ismert-e olyan adat, amely az értesítésben megjelölt anyag vagy vegyületcsoport gyógyászati felhasználására utalna, és amely kizárja, hogy az anyag vagy vegyületcsoport hasonló mértékű fenyegetést jelentsen a közegészségügyre, mint a kábítószer, a kábítószerként minősített gyógyszer vagy a pszichotróp anyag.

Ha az egészségügyért felelős miniszter megállapítja, hogy ezek a feltételek együttesen fennállnak, a feltételezett új pszichoaktív anyagot jegyzékre veszi az új pszichoaktív anyag-ga minősített anyagokról vagy vegyületcsoportokról szóló miniszteri rendeletbe.

Az új pszichoaktív anyaggá minősítést követően egy éven belül el kell végeznie a kockázatértékelést. Az egészségügyért felelős miniszter a kockázatértékelés eredményére figyelemmel a kockázatértékelés idejét egy évvel meghosszabbítja, vagy az anyagot a pszichotróp anyagok jegyzékére vagy az új pszichoaktív anyaggá minősített anyagokról vagy vegyületcsoportokról szóló miniszteri rendeletből áthelyezett anyagok jegyzékére („D” jegyzék) átteszi.

A szabályozás legnagyobb hibája véleményem szerint az, hogy az értesítési kötelezettséget, valamint a kockázatértékelést kivéve, nem tartalmaz határidőt. Amennyiben a kockázatértékelésre, valamint a jegyzékre vételre együttesen 60 nap állna rendelkezésre, hatékonyabban fel lehetne venni a harcot az anyagok terjedésével, valamint az állam magas költségektől szabadulna meg, hiszen, ha a szer nem szerepel az elkövetéskor az új pszichoaktív anyagok jegyzékén, meg kell szüntetni a büntetőeljárást, és az állam viseli a bűnügyi költségeket, ezáltal a magas szakértői díjakat is.

Záró gondolatok, javaslatok

Összegzésképpen megállapítható, hogy a magyar jogszabályok kevésbé hatékonyak az új pszichoaktív anyagok okozta problémák kezelésére, szigoruk nem tükrözi megfelelően ezen anyagok fokozott egészségre ártalmasságát (a klasszikus kábítószerekhez képest).

A jogi szabályozás hiányosságaként, hibájaként jelölném meg az új pszichoaktív anyag szabálysértési alakzatának meglétét, az elterelés hiányát az ilyen szerek vonatkozásában, a jegyzékre vételi eljárásban fellelhető határidőhiányt, továbbá azt, hogy bár a drogstratégia előírja az elterelés kapcsán a generális minimum és maximum meghatározását, jogszabályban ez mégsem jelenik meg. Úgy gondolom, a bemutatott Európai Unió jogszabály módosításának elfogadása növelni fogja az eredményességet az új szerekkel szembeni fellépés kapcsán, főleg akkor, ha a magyar jogalkotás megfelelő ellenőrzési intézkedésekkel egészíti ki az uniós rendelkezéseket.

A drogstratégiák szintjén célszerű volna kiterjeszteni a kábítószer-fogalom meghatározását az új pszichoaktív anyagokra az európai uniós szabályozásmódosítási javaslat mintájára.

A Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény és a szabálysértésekről, a szabálysértési eljárásról és a szabálysértési nyilvántartási rendszerről szóló 2012. évi II. törvény kapcsán úgy gondolom, hogy az új pszichoaktív anyag szabálysértési alakzatát meg kellene szüntetni, és a tipikus fogyasztói magatartásokat is büntetőjogi szabályozás alá kellene vonni. Ezzel párhuzamosan az új pszichoaktív anyagot fogyasztók számára is fel kell kínálni az elterelés lehetőségét, ezáltal – felelősségre vonásuk helyett – alternatívát nyújtani a szermentes élet elérésére. A javaslatok szövegszerű kialakításánál – meglátásom szerint – teljes mértékben irányadóak lehetnek a kábítószer-birtoklás tényállásának vonatkozó részei.

A 66/2012. (IV. 2.) Korm. rendeletben meghatározott, új pszichoaktív anyag észlelése esetén szignalizációs kötelezettséggel rendelkező szervezetek és az egészségügyért felelős miniszter közé egy koordinációs szerv beiktatására lenne szükség, amely továbbítaná az információkat. Ez a szerv képzéseket, konferenciákat tarthatna azoknak, akik értesítési kötelezettséggel rendelkeznek, ezáltal létrejönne egy szakmai fórum, aminek hatására az arra köteles szervek hatékonyabban tudnának fellépni az új jelenségekkel szemben. A pszichoaktív anyagokkal kapcsolatos kockázatértékelésre, valamint a jegyzékre vételre együttesen 60 napos határidőt kellene megállapítani a rendeletben.

A Nemzeti Drogellenes Stratégiáról 2013–2020 szóló 80/2013. (X. 16.) Országgyűlési határozatban megfogalmazottak tekintetében indokolt lenne lehetőséget biztosítani az elterelő, illetve megelőző-felvilágosító ellátást végző szervezetek számára, hogy a jelenleg kötött számú kezelési alkalmon kívül – diszkrecionális jogkörükben – további ellátásra kötelezhessék az elterelésen részt vevő személyeket, amennyiben azt szükségesnek látják. A fenti javaslat – elképzelésem szerint – a kábítószer-függőséget gyógyító kezelés, kábítószer-használatot kezelő más ellátás vagy megelőző-felvilágosító szolgáltatás szabályairól szóló 42/2008. (XI. 14.) EüM-SZMM együttes rendeletben kapna helyet.

Szükség lenne továbbá egy internetes adatbázis létrehozására a magyar kábítószer-fogyasztók által kialakított www.daath.hu ecstasy adatbázis analógiájára, ahol az új pszichoaktív anyagok képekkel és leírással szerepelnének. Amennyiben a szer fogyasztása halált, illetve rosszsulléteket okozott, riasztást lehetne hozzárendelni az adott anyaghoz.

Végezetül, fontos lenne egy büntető jogegységi határozat meghozatala, amelyben a 3/2013. számú BJE analógiájára olyan objektív, szubjektív elemek kerülnének meghatározásra, melyek alapján hatékonyabban fel lehetne mérni, hogy az elkövető szándéka milyen típusú tudatmódosító szer megszerzésére, illetve tartására terjedt ki.

Az új pszichoaktív anyagok terjedésével szembeni védekezésnek a tanulmányban bemutatott elemei alapján nyilvánvaló, hogy a jelenség kezelése nem alapulhat önmagában büntetőjogi normaanyagon, hatékony fellépés komplex jogi eszközökkel biztosítható, amelyek kiterjednek a felvilágosításra, a megelőzésre, a felelősségre vonásra és a gyógyításra is.

